

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1

การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย
The Potential of Community-Based Tourism Management at Bann Natoe
Learning Center, Maefahluang District, Chiang Rai.

โดย

ดร.สุพัตรา พรหมพิชัย และคณะ

ธันวาคม 2560

สัญญาเลขที่ RDG5950059

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1

การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา
The Potential of Community-Based Tourism Management
at Bann Natoe Learning Center, Maefahluang District, Chiang Rai.

คณะผู้วิจัย

ดร.สุพัตรา พรหมพิชัย

นายพงศกร ชัยวุฒิ

นายสมเดช วงศ์ชัยพาณิชย์

ดร.ยุวดี กันทะ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน

ดร.สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์

สังกัด

วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย

วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย

วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ชุดโครงการ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น
เครื่องมือในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการศึกษาเพื่อ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2559 (ทุนมุ่งเป้าด้านการท่องเที่ยว) พื้นที่การพัฒนา คือเขตบริการศูนย์บริการการเรียนรู้บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาในครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากท่านผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่ประสานงานทุกท่าน

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กล่าวถึงข้างต้น และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ดร.เบญจวรรณ สร้างนิทร คุณศรีวิการ์ เมฆวัชรชัยกุล ดร.สุนันทา ชูตินันท์ คุณสุเทพ เกื้อสังข์ และ ดร.อดิษฐ์ ชัยรัตนานนท์ ที่ให้ออกาสคณะผู้วิจัยได้มีส่วนช่วยพัฒนางานที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อชุมชน ขอขอบคุณผู้ประสานงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยทุกท่าน ที่ช่วยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาในการจัดทำงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จลงไปได้เป็นอย่างดี

(ดร.สุพัตรา พรหมพิชัย)

หัวหน้าโครงการ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพคน ควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และมุ่งเน้นการใช้ความเข้มแข็งของทุนทางทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงยั่งยืนให้กับประเทศนั้น จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่ GMS (Greater Mekong Subregion) และ AEC (ASEAN Community) มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียง ซึ่งรวมถึงอำเภอแม่ฟ้าหลวงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อพัฒนาตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัด เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ติดต่ออาณาเขตของประเทศเมียนมาร์ มีแหล่งวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลาย หากแต่ที่ผ่านมาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นยังเป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม และยังกระจุกตัวในพื้นที่บางแห่ง โดยยังละเลยพื้นที่ที่น่าสนใจอีกหลายแห่ง ได้แก่ บ้านนาโถ่ บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโถ่ ที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ รวมถึงสถานศึกษาในพื้นที่ที่จะสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

ตามหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Edmonds John and Leposky (Tourism in Southeast Asia : 40) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ว่าเป็นการบูรณาการสิ่งที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพและความปลอดภัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้พลังงานและสภาพแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งลักษณะวิถีชีวิต รูปแบบของชุมชนท้องถิ่นให้คงอยู่และปลอดภัยจากสังคมภายนอก โดยเป็นความต้องการของคนในชุมชนที่จะจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองบนศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน (ดวงพร อ่อนหวาน : 2552) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนหมู่บ้านนาโถ่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการรวบรวม อนุรักษ์ สืบสาน พื้นฟู และพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนโดยชุมชน อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาศักยภาพทางการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้จะครอบคลุม 5 ประเด็นคือ ด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านประเพณีและพิธีกรรม และด้านปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ในการศึกษานี้ ประกอบไปด้วย บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2559 – 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

จากคำถามวิจัยข้อที่ 1 **ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน** วิธีวิจัยหลัก คือ 1) การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว 2) หาแนวร่วมในชุมชนหรือนักสืบของชุมชนซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล 3) ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกสถานที่ 4) สรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน โดยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

จากคำถามวิจัยข้อที่ 2 **ศักยภาพทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** วิธีวิจัยหลัก คือ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจวิธีการได้มาซึ่งข้อมูล 3) วางแผนและการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยใช้แบบสำรวจ (Survey Form) และการสัมภาษณ์ผู้รู้ (Interview) 4) ทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวทีประชาคมซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนักสืบเยาวชนกลุ่มผู้สูงอายุปราชญ์แม่บ้านและผู้นำชุมชน 5) ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมให้ข้อเสนอแนะ 6) สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือข้อมูลทรัพยากรของชุมชน 7) จัดทำเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอ

ข้อมูลทรัพยากรของชุมชนเพื่อทบทวน เพิ่มเติม แก้ไขและปรับปรุงข้อมูล 8) จัดเก็บข้อมูลทรัพยากรของชุมชนในรูปสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์

จากคำถามวิจัยข้อที่ 3 และ 4 **อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** 1) จัดทำเวทีประชาคมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจการจัดการข้อมูลทรัพยากรของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว 2) ระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อนำข้อมูลทรัพยากรของชุมชนมาสรรหาและคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยว 3) ระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อคัดเลือก และกำหนดจุดสนใจทางการท่องเที่ยวจัดทำขึ้นเป็นเส้นทางท่องเที่ยว 4) ระดมความคิด ระดมสมอง (Brain Storming) เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) ประชุมเตรียมตัวรับคณะทัวร์นำร่อง 6) จัดทัวร์นำร่องเพื่อทดสอบความน่าสนใจของทรัพยากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ประกอบไปด้วย บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระและศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสนใจและเป็นตัวแทนที่มีศักยภาพ สามารถเอื้อต่อการศึกษาในครั้งนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

2. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยดังต่อไปนี้

2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทุกชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการศึกษาพบว่า 1) **บ้านนาโต** มีประชากร 892 คน เป็นชาติพันธุ์ไทยใหญ่ อาข่า จีนยูนนาน ลาหู่ และลีซอ นับถือผีแบบดั้งเดิม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ 2) **บ้านโป่งไฮ** มีประชากร 1,260 คน เป็นชาติพันธุ์อาข่า นับถือศาสนาคริสต์ 3) **บ้านห้วยกระ** มีประชากร 827 คน เป็นชาติพันธุ์อาข่า และลาหู่ ประกอบด้วย 4 ศาสนาคือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ และจีนยูนนาน

2.2 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า 1) **บ้านนาโต** ชาติพันธุ์ไทยใหญ่ มีวิถีชีวิตพุทธที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย และมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จุดสนใจส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ 1) วิถีชาวพุทธ และ 2) วิถีท้องถิ่น เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามวิถีชีวิตแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร การแสดง อาชีพท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ กระเป๋าผ้าขนาดเล็ก โดยการใช้การตกแต่งด้วยลายผ้าจากภูมิปัญญาไทยเขิน 2) **บ้านโป่งไฮ** เป็นชาติพันธุ์อาข่า นอกจากจะมีทรัพยากรป่าที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ยังมีร่องรอยวัฒนธรรมอาข่าหลงเหลืออยู่ จุดสนใจสำหรับการท่องเที่ยวจึงประกอบไปด้วย 1) เส้นทางป่า 2) ภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิม เช่น การปั่นฝ้าย – ทอผ้า

ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ สร้อยข้อมือที่ทำจากลูกเต๋อย ซึ่งสามารถหาได้จากธรรมชาติตามลำธาร

3) บ้านห้วยกระ เป็นชาติพันธุ์อาข่า แต่ส่วนใหญ่ยังคงนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก จุดสนใจได้แก่ 1) วิถีความเชื่ออาข่า เช่น ประตูละหมาบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ 2) การละเล่นดั้งเดิม คือ เล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ พวงกุญแจ โดยใช้ผ้าที่มีลายปักของอาข่า และภายในยัดด้วยใบชาตากแห้ง **4) ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** ได้คัดเลือกฐานเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องจากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยมุ่งเน้นการแสดงให้เห็นวิถีเกษตรยั่งยืน เช่น 1) การเลี้ยงไก่ไข่ 2) การใช้จุลินทรีย์เพื่อการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ 3) การสกัดสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรธรรมชาติ 4) การศึกษาแมลงซึ่งวัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ การทำไข่แดงหุ้มด้วยฝ้ายถัก ย้อมสีไข่จากรากพืชธรรมชาติ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า ที่เชื่อว่าการให้ไข่แดงหมายถึงการมอบความโชคดีให้

2.3 ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า 1) **บ้านนาโต** มีทรัพยากรชุมชนที่น่าสนใจครบทุกด้าน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีความหลากหลายของทรัพยากร ซึ่งสามารถนำเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ 2) **บ้านโป่งไฮ** มีทรัพยากรที่ชุมชนได้รื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยว คือ การปั่นฝ้ายและการทอผ้าแบบดั้งเดิม เนื่องจากปัจจุบันไม่มีบ้านใดทอผ้าในลักษณะนี้แล้ว ทรัพยากรที่น่าสนใจอีกแห่งคือ ป่าอนุรักษ์ ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งหมู่บ้านเก่าของชุมชน แต่เนื่องจากปัญหาความไม่ปลอดภัยของพื้นที่ติดชายแดน ชุมชนจึงอพยพมายังที่อยู่ปัจจุบัน และร่วมกันอนุรักษ์ป่าในพื้นที่บริเวณนั้น ซึ่งมีขนาดพื้นที่กว่า 2,000 ไร่ จึงเป็นแหล่งอาหารสำหรับคนในชุมชนกระทั่งปัจจุบัน 3) **บ้านห้วยกระ** มีทรัพยากรที่น่าสนใจทางด้านวัฒนธรรมมาก เนื่องจากยังมีผู้นำทางจิตวิญญาณ จึงทำให้ยังมีการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญ เช่น ประเพณีปีใหม่ออาข่า ซึ่งมีพิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวข้องกับประตูละหมาบ้าน และมีกิจกรรมปีใหม่ 12 ครั้งในรอบปี ที่สามารถยึดเหนี่ยวคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แต่ก็มีวัฒนธรรมบางอย่างที่เริ่มเลือนหายไป ดังนั้น ชุมชนจึงร่วมกันรื้อฟื้นการละเล่นสะบ้า เพื่อการจัดการท่องเที่ยว 4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** มีทรัพยากรที่น่าสนใจคือ วิธีการเกษตรที่มีจุดเด่นคือ การทำเกษตรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการผลิตพืชและสัตว์แบบเกื้อกูลกัน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ และกลุ่มบริษัททัวร์ แสดงทัศนคติต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ว่ามีความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้ 1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** ควรมีการแนะนำข้อมูลทรัพยากรให้มากขึ้น 2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้

ฉ

นักท่องเที่ยว พิจารณาด้านความสนใจและความสามารถในการเข้าถึงสถานที่ เตรียมพื้นที่ให้สามารถ
เข้าชมได้ทั่วถึง และควรคำนึงถึงความพอเพียงของบริการ

ชื่อโครงการ : การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะพือ จังหวัดเชียงราย

ชื่อผู้วิจัย : ดร.สุพัตรา พรหมพิชัย¹
 นายพงศกร ชัยวุฒิ¹
 นายสมเดช วงศ์ชัยพาณิชย์²
 ดร.ยุวดี กันทะ¹
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดวงพร อ่อนหวาน³
 ดร.สวิษฐา ศุภอุดมฤกษ์ ตรีรัตน์⁴

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท : ทุนมุ่งเป้า ประจำปี 2559 จำนวนเงิน 564,000 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย : 1 มิถุนายน 2559 ถึง 31 พฤษภาคม 2560

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะพือ จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครอบคลุม 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุ/ปราชญ์/ผู้นำชุมชน/เยาวชน 2) แม่บ้าน/ประชาชน 3) ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่หน่วยงานท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) การระดมสมอง (Brain Storming) ใช้เพื่อให้ตัวแทนชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีในชุมชนของตนเอง รวมถึงการวางแผนที่ดินเพื่อไปสู่การเดินสำรวจเส้นทางและจุดสนใจทางกรท่องเที่ยว 2) แบบสำรวจ (Survey Form) ใช้ในการสำรวจข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ด้านประเพณีและพิธีกรรม 3) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ประวัติสถานที่ ประวัติกิจกรรม และตำนานหรือเรื่องเล่า 4) การประชุมกลุ่มย่อย

¹ วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย

² วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย

³ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงใหม่

⁴ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

(Focus Group Discussion) ใช้สำหรับการร่วมคิดของตัวแทน/แกนนำชุมชน เพื่อการตัดสินใจหรือการวางแผนต่างๆ รวมถึงการค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน 5) ประชาพิจารณ์ ใช้สำหรับการหารือและหาข้อสรุป เพื่อลงมติในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่สมาชิกทุกคนในชุมชนเห็นชอบร่วมกัน 6) แบบวัดความน่าสนใจของจุดสนใจทางการท่องเที่ยว จากกิจกรรมทัวร์นำร่องโดยให้นักท่องเที่ยว/ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คะแนน ใช้ระบบการให้คะแนนโดยมีการแทนค่าดังนี้ “ดี” 3 คะแนน “พอใช้” 2 คะแนน และ “ควรปรับปรุง” 1 คะแนน

จากผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในด้านการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสามารถอภิปรายผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทุกชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกร พบว่า 1) บ้านนาโต มีประชากร 892 คน ชาติดพันธุ์ไทยใหญ่ อาชีพ จีนยูนนาน ลาหู่ และลีซอ นับถือผีแบบดั้งเดิม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ 2) บ้านโป่งไฮ มีประชากร 1,260 คน ชาติดพันธุ์อาข่า นับถือศาสนาคริสต์ 3) บ้านห้วยกระ มีประชากร 827 คน ชาติดพันธุ์อาข่าและลาหู่ ประกอบด้วย 4 ศาสนา คือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ และจีนยูนนาน

2. อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า 1) บ้านนาโต ชาติดพันธุ์ไทยใหญ่ มีวิถีชีวิตพุทธที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย เลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา จุดสนใจส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ (1) วิถีชาวพุทธ และ (2) วิถีท้องถิ่น เช่น เส้นทางเรียนรู้วิถีชีวิตตามแม่น้ำคำ หมอสมุนไพรรักษาโรค อาชีพท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ กระเป๋าผ้าขนาดเล็กตกแต่งด้วยลายผ้าทอไทยเงิน 2) บ้านโป่งไฮ ชาติดพันธุ์อาข่า นอกจากจะมีทรัพยากรป่าที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ยังคงมีร่องรอยวัฒนธรรมอาข่าหลงเหลืออยู่ จุดสนใจสำหรับการท่องเที่ยวจึงประกอบไปด้วย (1) เส้นทางป่า (2) ภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิม เช่น การปั่นฝ้าย – ทอผ้า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ สร้อยข้อมือที่ทำจากลูกเดือย 3) บ้านห้วยกระ ชาติดพันธุ์อาข่า ส่วนใหญ่ยังคงนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมอยู่ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีมีความน่าสนใจ ได้แก่ (1) วิถีความเชื่ออาข่า เช่น ประตุมูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้ชิงช้าชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (2) การละเล่นดั้งเดิม คือ เล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ พวงกุญแจ โดยใช้ผ้าที่มีลายปักของอาข่า และภายในยัดด้วยใบชาตากแห้ง 4) ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ได้คัดเลือกฐานเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องจากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยมุ่งเน้นการแสดงให้เห็นวิถีเกษตรยั่งยืน ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก คือ การทำไข่แดงหุ้มด้วยฝ้ายถัก ย้อมสีไข่จากรากพืชธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่าการให้ไข่แดงหมายถึงการมอบความโชคดีให้

3. ศักยภาพทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า 1) บ้านนาโต มีทรัพยากรชุมชนที่น่าสนใจครบทุกด้าน ซึ่งสามารถนำเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ 2) บ้านโป่งไฮ มีทรัพยากรที่ได้อธิบายขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยว คือ การปั่นฝ้ายและการทอผ้าแบบดั้งเดิม ทรัพยากรที่น่าสนใจอีกแห่งคือ ป่าอนุรักษ์ มีขนาดพื้นที่กว่า 2,000 ไร่ จึงเป็นแหล่งอาหาร

สำหรับคนในชุมชนกระทั่งปัจจุบัน 3) **บ้านห้วยกระ** มีทรัพยากรที่น่าสนใจทางด้านวัฒนธรรมมาก เนื่องจากยังมีผู้นำทางจิตวิญญาณ จึงทำให้ยังมีการสืบทอดประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญ เช่น ประเพณีปีใหม่อาข่า มีกิจกรรมปีใหม่ 12 ครั้งในรอบปี ที่สามารถยึดเหนี่ยวคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ อีกทั้งชุมชนได้ร่วมกันรื้อฟื้นการเล่นสะบ้า เพื่อการสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว

4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่** มีทรัพยากรคือ วิถีการเกษตรที่มีจุดเด่นคือ การทำเกษตรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการผลิตพืชและสัตว์แบบเกื้อกูลกัน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

4. **แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน** พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ และกลุ่มบริษัททัวร์ แสดงทัศนคติต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ว่ามีความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ส่วนแนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้ 1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** ควรมีการแนะนำข้อมูลทรัพยากรให้มากขึ้น 2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว พิจารณาด้านความสนใจและความสามารถในการเข้าถึงสถานที่ เตรียมพื้นที่ให้สามารถเข้าชมได้ทั่วถึง และควรคำนึงถึงความพอเพียงของบริการ

คำสำคัญ : ทรัพยากรชุมชน, จุดสนใจทางการท่องเที่ยว, อัตลักษณ์, ศักยภาพชุมชน

Project Title: The Potential of Community-Based Tourism Management at Bann Notoe Learning Center, Maefahluang District, Chiang Rai

Researcher: SupattraPrompichai, PhD¹
Pongsakorn Chaiwuth¹
SomdetWongchaipanit²
Yuwadee Kanta, PhD¹
Asst. Prof. Duangporn Onwan³
Savichaya Supa-udomlert Trirat, PhD⁴

Project Fund: amount 564,000 THB

Project period: June 1, 2016 to May 14, 2017

ABSTRACT

Research project on Community-Based Tourism management in Baan Notoe Mae Fah Luang District, Chiang Rai province. The purpose is: 1) to collect local resources for community-based tourism management in Baan Notoe Learning Center, 2) to study the identity of community tourism in Baan Notoe Learning Center, 3) to study the potential of the management of tourist information by the community in Baan Notoe Learning Center and 4) development of Community-Based Tourism management in Baan Notoe

The population used in the study is: 1) elderly/community Leader/Youth 2) housekeeper/community member 3) local administrators/Officials. The research tools include: 1) Brain Storming is used by community representatives to comment on and suggest resources available in their communities, 2) A survey form is used to survey basic community resources such as natural resources that are relevant to the way of living in the community 3) Interview is used to collect information about village history, tradition and culture 4) Focus Group Discussion is used for collaborative thinking by community for decision making or planning, 5) A public hearing is used for discussions and conclusions to resolve community tourism issues that all members of the community agree on, 6) Pilot Tour that used for the assessment of tourist attraction from tourists/experts.

The results showed that community has the potential for Community-Based Tourism management. This can be discussed the results of the research as follows;

1. Basic information of the community. Every community has a farmer experience, 1) Notoe has 892 people, ethnic of Thaiyai, Akha, Chinese Yunnan, Lahu and Lisu respect Forefather, Buddhism and Christianity 2) Ban Pong Hai has 1,260 ethnic Akha people religion of Christianity 3) Huay Kra has 827 people, ethnic of Akha and Lahu consists of four religions: Christianity, Buddhism, Forefather and Chinese Yunnan.

2. The identity of the community tourism is that: 1) Baan Notoe is a simple Buddhist way of life, faith in Buddhism. Most of the points of interest are related to learning about way of; 1) Buddhist way and 2) local trajectories, such as finding food along the river. Souvenir products are small cloth bag decorated with Thai Khern cloth. 2) Baan Pong Ha Ethnic of Akha. In addition of conservation forest there are still traces of Akha culture left. Points of interest for tourism include: 1) community forest route 2) traditional weaving techniques such as spinning – weaving. souvenir products are spruce bracelets. 3) Baan Huay Krachatpan Akha. Most still respect the traditional ancestors. The cultural traditions are interesting. 1) Akha beliefs, such as the door of the village - shrine - swing lantern, ferris wheel, sacred ponds, 2) traditional games are playing Saba. Souvenir products are keychain with embroidered fabric of Akha and inside is stuffed with dried tea leaves, 4) Baan Notoe Learning Center, The selected relevant learning based from existing agricultural learning bases. The focus is on demonstrating sustainable farming practices. The souvenir product is egg yolk covered with cotton knit. Dye the eggs from the roots of the natural plants. It is believed that giving yolk means giving good luck.

3. The potential for Community-Based Tourism management is as follows: 1) Baan Notoe has an interesting community resources 2) Baan Pong Hai has the resources to revitalize tourism such as spin cotton thread and traditional weaving. Another interesting resource is the conservation forest, which has an area of 2,000 rai which is a source of food for the people in the community 3) Baan Huay Kra has a very interesting cultural resources because there are spiritual leaders. It also has a tradition inherited, important rituals such as Akha New Year's tradition. There are 12

new year activities in the year that can anchor the people in the community to be harmonious, 4) Baan Natoe Learning Center. There is a resource of sustainable farming based on the principle of production of plants and animals, and also conserving the environment.

4. Guidelines for the development of tourism management capabilities by the community found that foreign tourists, Tourism and Media Organizations and tour companies show attitude towards all tourist attractions at "good" level of tourist activity. The suggestions for the community should develop the following: 1) more resources should be introduced, 2) should develop products that can be sold to tourists. Encourage activities that help create an experience for tourists. Consider interest and accessibility. Provide space to be able to visit thoroughly and also should consider the sufficiency of the service.

Keywords: Community Resources, Tourist Attractions, Identity, Community Potential

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
1. บทนำ	ข
2. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	ง
บทคัดย่อ	ช
ABSTRACT	ญ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ณ
สารบัญแผนภาพ	ธ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย	4
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	5
1.5 กรอบขั้นตอนการวิจัย	6
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	7
2.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59
2.3 กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย	65
บทที่ 3 การดำเนินการวิจัย	67
3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	67
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	68
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	68
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล	70

3.5 การแปลผลข้อมูล	71
บทที่ 4 ผลการวิจัย	73
4.1 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	73
4.2 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน	90
4.3 ศักยภาพทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	100
4.4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	195
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	209
5.1 สรุปผลการวิจัย	209
5.2 อภิปรายผล	218
5.3 ข้อเสนอแนะ	223
บรรณานุกรม	224
ภาคผนวก	228
ภาคผนวก ก ตัวอย่างโปรแกรมทดลองพาเที่ยว	229
ภาคผนวก ข แบบเก็บข้อมูล	232

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ประชากรในพื้นที่ศึกษา	67
ตารางที่ 2 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาไต่	92
ตารางที่ 3 ปฏิทินการท่องเที่ยวโป่งไฮ	94
ตารางที่ 4 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาไต่	96
ตารางที่ 5 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาไต่	98
ตารางที่ 6 ทศนคติของผู้ประเมิ์นต่อกิจกรรมท่องเที่ยว	201
ตารางที่ 7 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน	220
ตารางที่ 8 ลักษณะทรัพยากรชุมชน	221

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ประชุมทำความเข้าใจเพื่อค้นหาแกนนำที่สนใจในแต่ละพื้นที่	74
ภาพที่ 2 ชุมชนสรุปบทเรียนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว	77
ภาพที่ 3 ระดมความคิดวาดแผนที่เดินดินแต่ละชุมชน	79
ภาพที่ 4 ระดมสมองเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนตนเอง	83
ภาพที่ 5 ชุมชนนำเสนอแผนพัฒนาตนเอง	83
ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านนาไต่	99
ภาพที่ 8 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของบ้านโป่งไฮ	99
ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของบ้านห้วยกระ	100
ภาพที่ 10 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชมรมชีววิถี	100
ภาพที่ 11 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมปักดาวเทียม ณ บ้านนาไต่	102
ภาพที่ 12 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมปักดาวเทียม ณ บ้านโป่งไฮ	102
ภาพที่ 13 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมปักดาวเทียม ณ บ้านห้วยกระ	103
ภาพที่ 14 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมปักดาวเทียม ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่	103
ภาพที่ 15 วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตัวแทนชุมชน	104
ภาพที่ 16 การติดตามข้อมูลจากตัวแทนชุมชน ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่	104
ภาพที่ 17 เว็บไซต์ชุมชนข้อมูลทรัพยากรชุมชน	105
ภาพที่ 18 แผนที่และปักทรัพยากรชุมชน ณ บ้านนาไต่	106
ภาพที่ 19 ศาลเจ้าเมือง	107
ภาพที่ 20 วัดผุดผ่องพรณธรรมาราม	108
ภาพที่ 21 พระธาตุก่อเมือง	109
ภาพที่ 22 ศาลเจ้าเมือง (ในหมู่บ้าน)/ศาลเทวดา	110
ภาพที่ 23 โรงเรียนเจียงฉวินวิทยา	110
ภาพที่ 24 หมอสมุนไพรร	111
ภาพที่ 26 บ้านจักสาน	113
ภาพที่ 27 ข้าวแคบ	113
ภาพที่ 29 นวดแผนโบราณ	114
ภาพที่ 30 บ้านไต่ใหญ่	115
ภาพที่ 31 การทอผ้าไทยเขิน	116
ภาพที่ 32 วิธีชีวิตการจับปลาแม่น้ำ	117

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 33 รำวงไทยใหญ่	118
ภาพที่ 34 เครื่องดนตรีไทยใหญ่	119
ภาพที่ 35 แผนที่และพิกัดทรัพยากรชุมชน ณ บ้านโป่งไฮ	124
ภาพที่ 36 จุดชมนก	125
ภาพที่ 37 จุดชมวิว	125
ภาพที่ 38 ถ้ำค้างคาว	126
ภาพที่ 39 ลานหินใหญ่	126
ภาพที่ 40 ต้นมะก้อ	126
ภาพที่ 41 ยะเสาะ	127
ภาพที่ 42 อาพิล่ากอ	127
ภาพที่ 43 พาลาบ่ามา	128
ภาพที่ 44 มะโมะ	128
ภาพที่ 45 สาบเสือ	129
ภาพที่ 46 ต้นก่อเดียว	129
ภาพที่ 47 มะขามป้อม	130
ภาพที่ 48 ต้นไม้ใหญ่สีคนโอบ	130
ภาพที่ 49 กล้วยไม้สีชมพู	130
ภาพที่ 50 คาซอ	131
ภาพที่ 51 เฟิร์น	131
ภาพที่ 52 ต้นก่อ	132
ภาพที่ 53 หน่อหก	132
ภาพที่ 54 ต้นกกป่า	133
ภาพที่ 55 เฟิร์นเขากวาง	133
ภาพที่ 56 ยี่อป่า	134
ภาพที่ 57 สถานที่ดักสัตว์	134
ภาพที่ 58 มะเดื่อป่า	134
ภาพที่ 59 จักสาน	135
ภาพที่ 60 อุปกรณ์ที่ดักสัตว์	135
ภาพที่ 61 ตำข้าวปึก	137

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 62 การปั่นฝ้าย	138
ภาพที่ 63 อุปกรณ์ทอผ้าเดิม	139
ภาพที่ 64 ตีมีด	142
ภาพที่ 65 ทำอาหารในป่า	143
ภาพที่ 66 ต้มชา	143
ภาพที่ 67 แผนที่และพิกัดทรัพยากรชุมชน ณ บ้านห้วยกระ	146
ภาพที่ 68 ประตูด	147
ภาพที่ 69 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์	149
ภาพที่ 70 ลานโล่ชิงช้า	150
ภาพที่ 71 ชิงช้าสวรรค์	153
ภาพที่ 72 ประเพณีลูกข่าง	154
ภาพที่ 73 เครื่องดนตรีอาข่า	157
ภาพที่ 74 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์	157
ภาพที่ 75 จักสานหวาย	160
ภาพที่ 76 การละเล่นสะบ้า	161
ภาพที่ 77 เครื่องดนตรีทำมือ	162
ภาพที่ 78 ผ่อง่อง	163
ภาพที่ 79 มะแตอยู่	164
ภาพที่ 80 หง่าฉี่	164
ภาพที่ 81 เมมาโตบู	165
ภาพที่ 82 ยะชออะไ่	165
ภาพที่ 83 ละแซ	166
ภาพที่ 84 ตันกล้วยป่า	166
ภาพที่ 85 ระบบน้ำใช้ในนา	167
ภาพที่ 86 หมามู่	167
ภาพที่ 87 ไผ่ไร่	168
ภาพที่ 88 มะเตื่อป่า	168
ภาพที่ 89 จุดแวะพักป่าสน	169
ภาพที่ 90 ดาแป๊ะ	169

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 91 มะม่วงป่า	170
ภาพที่ 92 ญามาบูชู่	170
ภาพที่ 93 ปะนุ	171
ภาพที่ 94 มะโม่๊ะ	171
ภาพที่ 95 กล้วยไม้	172
ภาพที่ 96 สีชะ	172
ภาพที่ 97 อะแพะ	173
ภาพที่ 98 แกะซอ	173
ภาพที่ 99 ซีนอง	174
ภาพที่ 100 จุดชมวิว	174
ภาพที่ 101 ลำธาร	174
ภาพที่ 102 จุดหาปลา	175
ภาพที่ 103 ล้อบาอะเจอะ	175
ภาพที่ 104 ผักนา	176
ภาพที่ 105 วอนุ	176
ภาพที่ 106 ยะโม่๊ะโม่ะน่อ	177
ภาพที่ 107 แม่ะโรโรชู	177
ภาพที่ 108 เดตะ	178
ภาพที่ 109 มันสำปะหลัง	178
ภาพที่ 110 สีปู้	179
ภาพที่ 111 ดอกก้ง	179
ภาพที่ 112 ชิง	180
ภาพที่ 113 พริก	181
ภาพที่ 114 แต่งกาว	181
ภาพที่ 115 มะเขือเทศ	182
ภาพที่ 116 ผักเดือย	182
ภาพที่ 117 ผักไผ่	183
ภาพที่ 118 ผักคาวตอง	183
ภาพที่ 119 ห่อเกาะ	184

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 120 ผักหอมชู	184
ภาพที่ 121 แะกู่	185
ภาพที่ 122 แผนที่และพิกัดทรัพยากรของชมรมชีววิถี	190
ภาพที่ 123 ฐานเรียนรู้ไก่ไข่	191
ภาพที่ 124 ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี 1	193
ภาพที่ 125 ฐานเรียนรู้บ้านชีววิถี 2	194
ภาพที่ 126 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านนาไต่	196
ภาพที่ 127 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ	197
ภาพที่ 128 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ	198
ภาพที่ 129 การทดสอบศักยภาพการให้บริการชมรมชีววิถี	198

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย	6
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย	65
แผนภาพที่ 3 ผลการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว	78
แผนภาพที่ 4 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านนาไต่และภูหินชุมชนในรอบปี	79
แผนภาพที่ 5 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านโป่งไฮและภูหินชุมชนในรอบปี	80
แผนภาพที่ 6 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านห้วยกระและภูหินชุมชนในรอบปี	81
แผนภาพที่ 7 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่	82
แผนภาพที่ 8 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านนาไต่	92
แผนภาพที่ 9 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ	94
แผนภาพที่ 10 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ	95
แผนภาพที่ 11 เส้นทางท่องเที่ยวชมรมชีวิวิถี	97
แผนภาพที่ 12 ทักษะคติของผู้ประเมินต่อจุดสนใจของทรัพยากรท่องเที่ยว	199
แผนภาพที่ 13 กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการข้อมูล	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการ เจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิตภาพ การผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม ยึดวิสัยทัศน์ของกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการ พัฒนาตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้อง กับกรอบเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ท้องถิ่นระหว่างประเทศกำหนดขึ้น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติ กำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการพัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของ ประเด็นการปฏิรูปประเทศ 37 วาระ และไทยแลนด์ 4.0 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาค การผลิตและบริการ มุ่งเน้นการสร้างความเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ โดยยกระดับการผลิต สินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ต่อยอดความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ ปัจจุบันเพื่อยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง วางอนาคตรากฐานการพัฒนา อุตสาหกรรม เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ ปรับปรุงแก้ไข กฎหมายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและอำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน นั้น จังหวัดเชียงรายซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดตั้งอยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีแนวเขตติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ ด้านอำเภอแม่จัน แม่สาย แม่ฟ้าหลวง และเชียงแสน รวม 153 กิโลเมตร แนวชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว มีระยะทาง 155 กิโลเมตร มีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงในทวีปตอน เหนือ (North Continental Highland) มีพื้นที่ราบสูงเป็นหย่อมๆ ดังนั้นจังหวัดเชียงรายจึงมี ศักยภาพทั้งทางด้านสภาพภูมิประเทศ การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยว และแหล่งวัฒนธรรมล้านนา โบราณ ในแผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พุทธศักราช 2557 – 2560 ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา

จังหวัดไว้ 3 ด้าน โดยในด้านที่ 3 ได้กำหนดให้จังหวัดเชียงรายเป็นเมืองท่องเที่ยวเชื่อมโยงสู่ GMS (Greater Mekong Sub region) และ AEC (ASEAN Community) ภายใต้ข้อมูลสนับสนุนที่ว่า จังหวัดเชียงรายมีที่ตั้งภูมิประเทศ และภูมิอากาศที่น่าอยู่ มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียง ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและสปา 2) การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและวัฒนธรรม ชชาติพันธุ์ 3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ซึ่งมีความพร้อมและเป็นที่ยอมรับของชาวไทยและต่างชาติ ในการดำเนินการพัฒนาจังหวัดเพื่อให้เกิดผลตามแผนการพัฒนาจังหวัดนั้น ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้แก่ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในเรื่องการดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงนิเวศ และเชิงสุขภาพ ซึ่งมีกลยุทธ์คือ 1) พัฒนาให้จังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกิดการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน GMS (Greater Mekong sub region) 2) ส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวช่วง Low Season พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเพิ่มศักยภาพบุคลากรสู่สากล 3) ส่งเสริมการเรียนรู้ อนุรักษ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณี สังคม และค่านิยมล้านนา เชื่อมโยงสู่การเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว

จากแผนพัฒนาจังหวัดเชียงรายที่กล่าวถึง พบว่ามีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในเรื่องการท่องเที่ยวตามพื้นที่ที่มีศักยภาพในหลายอำเภอ ซึ่งรวมถึงอำเภอแม่ฟ้าหลวงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อพัฒนาตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเนื่องจากมีสภาพพื้นที่ติดต่ออาณาเขตของประเทศเมียนมาร์ มีสภาพภูมิประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีแหล่งวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลาย หากแต่ที่ผ่านการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขึ้นยังเป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม และยังกระจุกตัวในพื้นที่บางแห่ง เช่นที่ ห้วยแม่คำ เทอดไทย โดยยังละเลยพื้นที่ที่น่าสนใจอีกหลายได้แก่ บ้านนาโถ่ บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ในอนาคต ตามหลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ที่สามารถเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ Edmonds john and Leposky (Tourism in Southeast Asia : 40) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการบูรณาการสิ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสุขภาพและความปลอดภัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้พลังงานและสภาพแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการรักษาไว้ซึ่งลักษณะวิถีชีวิต รูปแบบของชุมชนท้องถิ่นให้คงอยู่และปลอดภัยจากสังคมภายนอก

วาเลีย แสนคำ (2545, บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้การศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูล

ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชุมชนท้องถิ่นในมรดกทางวัฒนธรรมของตนปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษาและที่สำคัญต้องดึงให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วยการอนุรักษ์ บำรุงรักษา เพื่อรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ หรือเสียหายน้อยที่สุด และยุวดี นิรันดร์ตระกูล (2539 : 103-106) ได้กล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สรุปได้ดังนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ และชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องมีการกระจายรายได้อันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวไปสู่ประชาชนทุกส่วนต้องชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น ที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว นั้น โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสนับสนุนให้มีมาตรฐานการบริโภคที่ไม่ฟุ่มเฟือย อยู่ในขอบเขตการรองรับของระบบนิเวศ คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก และมีชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนา

จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวถึงพบว่า การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนชนนั้นต้องอาศัยข้อมูลความต้องการที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งความต้องการนั้นเป็นความต้องการของคนในชุมชนที่จะจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองบนศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน (ดวงพร อ่อนหวาน : 2552) ซึ่งสอดคล้องกับ (สินธุ์สโรบล : 2551) ทำการศึกษาชุมชนที่เข้าประกวดชุมชนดีเด่นจำนวน 62 ชุมชนพบว่าด้านเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนดีเด่นมีความเป็นอยู่พึ่งพาตนเองได้อย่างพอเพียง ชุมชนมีจิตสำนึกและวิถีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กับการจัดการท่องเที่ยว ด้านความเข้มแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยว พบว่าชุมชนใช้ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ และความสมัครใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดรูปแบบและกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชนที่สำคัญคือมีองค์กรและมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รับผิดชอบเสียสละและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้านการบริหารจัดการชุมชนดีเด่น สามารถเลือกวิธีจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถพัฒนาบุคลากรได้เหมาะสมและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและรักษาความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวตามวิถีทางของชุมชนเอง ด้านการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีมีคฤหาสน์ท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาและตัวตนในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน มีกฎ กติกา ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและยังเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนหมู่บ้านนาโตะ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้เกิดการรวบรวม อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนโดยชุมชน อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

1.2.2 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

1.2.3 เพื่อศึกษาศักยภาพทางการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

1.2.4 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 ด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้จะครอบคลุม 5 ประเด็นคือ

1) เนื้อหาด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ ต้นไม้ พืช พันธุ์สัตว์ และแมลงที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เป็นต้น

2) เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ ประวัติหมู่บ้าน ประวัติสถานที่ ประวัติกิจกรรมและตำนานหรือเรื่องเล่า

3) เนื้อหาด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ระบบเครือญาติ ระบบเศรษฐกิจ ระบบศาสนาและความเชื่อ ระบบการเมือง การปกครอง และการจัดระเบียบสังคม การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม ภาษาและการสื่อสาร สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต ศิลปะและนันทนาการ

4) เนื้อหาด้านประเพณีและพิธีกรรม ได้แก่ เกี่ยวกับชีวิตหรือครอบครัวเกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับเทศกาล เกี่ยวกับอาชีพ เกี่ยวกับราชพิธีหรือรัฐพิธี

5) เนื้อหาด้านปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ ของที่ระลึก อาหาร และที่พักที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.3.2 ด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบไปด้วย บ้านนาไต่ บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ต่าบลแม่สลองใน อำเภอมะป้าหลวง จังหวัดเชียงราย

1.3.3 ด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลา 12 เดือน ตั้งแต่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2559 – 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2560

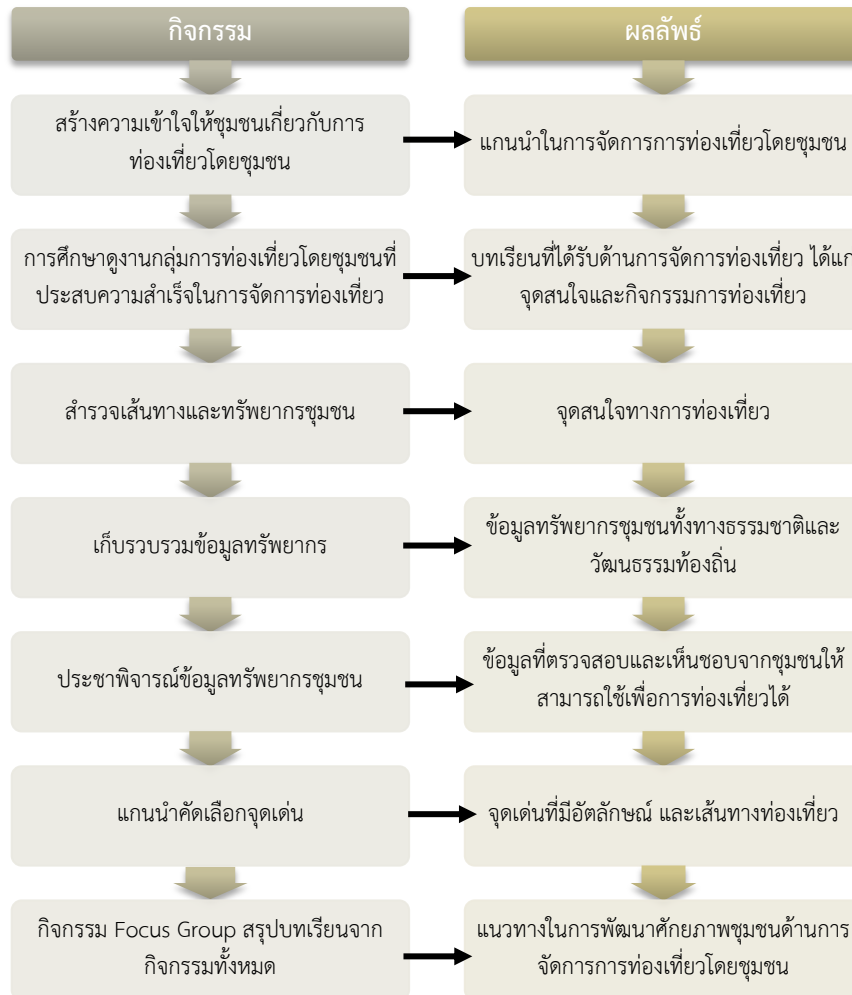
1.3.4 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ประกอบไปด้วย บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยใช้เทคนิคการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสนใจและเป็นตัวแทนที่มีศักยภาพ สามารถเอื้อต่อการศึกษาในครั้งนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การจัดเก็บข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 1) เนื้อหาด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ 2) เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ 3) เนื้อหาด้านวัฒนธรรม 4) เนื้อหาด้านประเพณีและพิธีกรรม และ 5) เนื้อหาด้านปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น ของที่ระลึก อาหาร และที่พักที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.5 กรอบขั้นตอนการวิจัย

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.6.1 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

1.6.2 ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญของการสืบค้นและจัดเก็บข้อมูลชุมชน อันจะให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน และส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

1.6.3 ชุมชนได้นำข้อมูลของชุมชนมาบริหารจัดการจนเกิดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในชุมชนผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต โดยผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดต่างๆ ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย

- 1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564)
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 4) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 5) แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 6) แนวคิดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
- 7) แนวคิดการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 8) แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 9) แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพยากรการท่องเที่ยว
- 10) แนวคิดการส่งเสริมและการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
- 11) แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

2.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 - 2564)

2.1.1.1 หลักการ

หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและ

ขับเคลื่อนการ เจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม ยึดวิสัยทัศน์ของกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการ พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ยึดเป้าหมายอนาคตประเทศไทย ปี 2579 ที่เป็นเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาเป็นกรอบในการกำหนดเป้าหมายที่จะบรรลุใน 5 ปี โดยที่เป้าหมายและตัวชี้วัดต้องสอดคล้องกับกรอบเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ที่องค์กรระหว่างประเทศกำหนดขึ้น อาทิ การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development goals : SDGs) ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดขึ้น เป็นต้น ส่วนแนวทางการพัฒนา ได้บูรณาการนโยบายหรือประเด็นพัฒนาที่สำคัญของประเด็นการปฏิรูปประเทศ 37 วาระ และไทยแลนด์ 4.0 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

2.1.1.2 ประเด็นการพัฒนาหลักที่สำคัญในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

ประเทศไทยแม้ว่า ได้ดำเนินมาตรการเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการที่ดี มีการขยายการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นระบบ โครงข่ายมากขึ้น และมีการเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา แต่อันดับความสามารถในการแข่งขันของไทย ยังปรับตัวช้าเมื่อเทียบกับหลายประเทศ เนื่องจากคุณภาพคนต่ำ การลงทุนในการวิจัยและพัฒนายังมีน้อย คุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานยังไม่ดี และปัญหาการบริหารจัดการภาครัฐและกฎระเบียบต่างๆ ล้าสมัยและขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจโลกและภัยพิบัติธรรมชาติ ทำให้ เศรษฐกิจไทยผันผวนได้ง่าย และเศรษฐกิจโดยรวมขยายตัวในอัตราที่ต่ำกว่าศักยภาพมาต่อเนื่องหลายปี

นอกจากนี้ประเทศไทยต้องเผชิญกับแรงกดดันและความเสี่ยงมากขึ้นภายใต้สถานการณ์ที่กระแสโลกาภิวัตน์เข้มข้นมากขึ้น เป็นโลกไร้พรมแดน โดยมีการเคลื่อนย้ายคน เงินทุน องค์ความรู้ เทคโนโลยี ข่าวสาร สินค้าและบริการอย่างเสรี ทำให้การแข่งขันในตลาดโลกรุนแรงขึ้น ส่งผลให้มีการรวมตัวด้านเศรษฐกิจของกลุ่มต่างๆ ในโลกมีความเข้มข้นขึ้น ประเทศเศรษฐกิจใหม่มีขีดความสามารถในการแข่งขันมากขึ้น เช่น จีน อินเดีย ละตินอเมริกา และเวียดนาม ซึ่งมีแรงงานราคาถูกและมีมาตรการอื่นๆ ประกอบ ในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศได้เพิ่มขึ้น นอกจากนั้นการพัฒนาการสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้สังคมโลกมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทำให้เกิดภัยคุกคามและความเสี่ยง อาทิ การก่อการร้าย โรคระบาด อาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาแรงงานต่างด้าว

ในขณะเดียวกันประเทศไทยมีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น จำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพและมีแนวโน้มอยู่คนเดียวสูงขึ้น ปัญหาความยากจนยังกระจุกตัวหนาแน่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ รวมทั้งความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุดและกลุ่มคนจนที่สุดสูงถึง 34.9 เท่า ในปี 2556 เนื่องจากการกระจายโอกาสการพัฒนาไม่ทั่วถึง ยิ่งไปกว่านั้นทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม มีปัญหาความ

ขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างประชาชนในกลุ่มต่างๆ เนื่องจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีลักษณะรวมศูนย์ขาดการเชื่อมโยงกับพื้นที่ ในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตาม การขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง ประกอบกับสภาพภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงผันผวนมากขึ้น ประเทศไทยต้องเผชิญกับภัยพิบัติทางธรรมชาติรุนแรงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยมากกว่าในอดีต ภายใต้งैื่อนไขและสภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศดังกล่าว จะเป็นแรงกดดันให้ประเทศไทยต้องปรับตัวและมีการบริหารความเสี่ยงอย่างชาญฉลาดมากขึ้น ต่อจากนี้ไปประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนครั้งใหญ่ เพื่อแก้ไขปัญหารากฐานสำคัญที่เป็นจุดอ่อนและข้อจำกัดของประเทศที่สั่งสมมานาน ในขณะเดียวกันดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งและจุดเด่นของประเทศ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับประเด็นที่มีลักษณะการบูรณาการ และใช้ประกอบการพิจารณาการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติเกิดผลสัมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริงในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

1) การพัฒนานวัตกรรมและการนำมาใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อยกระดับศักยภาพของประเทศ โดยจะมุ่งเน้นการนำความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนานวัตกรรมทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องกระบวนการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์และบริการใหม่ๆ โดยการกำหนดวาระการวิจัยแห่งชาติ (National Research Agenda) ให้มีจุดเน้นที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง และสอดคล้องกับสาขาเป้าหมายการพัฒนาประเทศ และใช้กลยุทธ์ด้านนวัตกรรมบูรณาการวิจัยและพัฒนากับการนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์และการพัฒนานวัตกรรม

2) การส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม โดยสนับสนุนการวิจัยพัฒนา การดัดแปลงและต่อยอดการพัฒนาเทคโนโลยีไปสู่ความเป็น อัจฉริยะโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูง และการผสมผสานเทคโนโลยีการพัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี (Technopreneur) รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตที่เป็นกลุ่มใหญ่ของประเทศ ได้แก่ เกษตรกรรายย่อย วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษา รวมทั้งพัฒนาและยกระดับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ให้ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะเร่งสร้างและพัฒนาบุคลากรวิจัยในสาขา STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) และสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นเครือข่ายระหว่างสถาบันวิจัย สถาบันการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน/ชุมชน รวมทั้งการปรับกลไกระบบวิจัยและพัฒนา ของประเทศทั้งระบบ

3) การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรใน
ทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วง
 วัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม
 เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม
 การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการ
 ดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตาม ความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของ
 กำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับ
 คุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
 ทางสุขภาพ และการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ

4) การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ ให้ความสำคัญกับการ
 จัดบริการของรัฐที่มีคุณภาพทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข ให้กับผู้ที่ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากไร้ใน
 พื้นที่ห่างไกล การจัดสรรที่ดินทำกิน สนับสนุนในเรื่องการสร้างอาชีพ รายได้ และสนับสนุนการ
 เพิ่มผลิตภาพ ผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ รวมทั้งกระจายการจัดบริการภาครัฐให้มีความ
 ครอบคลุมและทั่วถึงทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วม
 ทางสังคมเพื่อสนับสนุนการพัฒนา และพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา โดยส่งเสริมการ
 ประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชน
 จัดสวัสดิการและบริการในชุมชน และผลักดันกลไกการกระจายที่ดินทำกิน และการบริหารจัดการ
 ที่ดินของชุมชน โดยมุ่งบรรลุเป้าหมายสำคัญในการยกระดับรายได้ประชากรกลุ่ม ร้อยละ 40 ที่มี
 รายได้ต่ำสุด

5) การปรับโครงสร้างการผลิตและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วง
ของห่วงโซ่มูลค่า เน้นสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจจัยพื้นฐาน ทุนทางเศรษฐกิจให้สนับสนุนการ
 เพิ่ม ศักยภาพของฐานการผลิตและฐานรายได้เดิม และยกระดับห่วงโซ่มูลค่าด้วยการใช้เทคโนโลยี
 วิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างนวัตกรรมการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับความต้องการ
 ของตลาด รวมทั้งสร้างสังคมผู้ประกอบการให้มีทักษะการทำธุรกิจที่ทันต่อการ
 เปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพและพื้นที่เศรษฐกิจใหม่
 เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขับเคลื่อนเศรษฐกิจเข้าสู่การเป็นประเทศรายได้สูงใน
 อนาคต

6) การปรับระบบการผลิตการเกษตรให้สอดคล้องกับพันธกรณีในด้านการ
เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและศักยภาพของพื้นที่ เน้นการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการเกษตร
 วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรชีวภาพ (Bio
 Based) ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรมีความปลอดภัย ไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

ของประชาชนและสิ่งแวดล้อมของประเทศ การพัฒนาระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืนและการขยายโอกาสในการเข้าถึงพื้นที่ทำกินของเกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มทางการเกษตรจากกิจการเจ้าของคนเดียว เป็นการประกอบการในลักษณะสหกรณ์ ห้างหุ้นส่วน และบริษัท เพื่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด

7) การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมที่มีศักยภาพในปัจจุบัน ให้ต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการที่ใช้เทคโนโลยีที่เข้มข้นและมีนวัตกรรมมากขึ้น ควบคู่กับการวางรากฐานเพื่อสร้างและพัฒนาภาคการผลิตและบริการสำหรับอนาคต ทั้งในด้านการเตรียมศักยภาพคน และโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนสร้างกลไกและเครือข่ายความร่วมมือของธุรกิจ ในลักษณะคลัสเตอร์ (Cluster)

8) การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจกระแสใหม่ อาทิ เศรษฐกิจดิจิทัล เศรษฐกิจฐานชีวภาพ เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม และการพัฒนาวิสาหกิจตั้งใหม่ (Start Up) และวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการสร้างสังคมผู้ประกอบการเพื่อต่อยอดฐานการผลิตและบริการ

9) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการและการท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพให้เติบโตและสนับสนุนภาคการผลิต เน้นการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของระบบ นิเวศ และศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมกีฬาให้ครอบคลุมทุกมิติและครบวงจร ทั้งการผลิตและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

10) การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขึ้น และต่อยอดห่วงโซ่การผลิตให้เข้มแข็งขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและนำผลการวิจัยและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ในการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาความเชื่อมโยงด้าน คมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ และโทรคมนาคม ในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคภายใต้แผนงานของกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง กรอบความร่วมมือลุ่มแม่น้ำอิรวดี เจ้าพระยา กรอบความร่วมมือเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย กรอบความร่วมมือความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอล สำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาทางวิชาการและเศรษฐกิจ กรอบความร่วมมือเพื่อพัฒนาชายแดนไทย-มาเลเซีย และภูมิภาคอาเซียนเพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์

11) การพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดเล็กและขนาดกลาง วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุมมากขึ้น

เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจสำหรับกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาและส่งเสริมสังคมผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมผู้ประกอบการที่ผลิตได้และขายเป็น

12) การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชนเร่งแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อมเพื่อลดมลพิษที่เกิดจากการผลิตและการบริโภค พัฒนาระบบบริหารจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรม ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เร่งเตรียมความพร้อมในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติทางธรรมชาติ

13) การฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติของผู้มีความเห็นต่างทาง ความคิดและอุดมการณ์บนพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการเตรียมการรับมือกับอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบอย่างมีนัยยะสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะ 20 ปีข้างหน้า

14) การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติดมิชอบและ การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาธรรมาภิบาลในภาครัฐอย่าง เป็นรูปธรรมทั้งด้านระบบการบริหารงานและบุคลากร มีการบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ สามารถตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ และแบ่งภารกิจ รับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น

15) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศ เพื่อขยายขีดความสามารถและพัฒนาคุณภาพการให้บริการเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ หลัก และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกกลุ่มในสังคม เน้นให้เกิดความเชื่อมโยงในอนุภูมิภาคและในอาเซียนอย่างเป็นระบบ โดยมีโครงข่ายเชื่อมโยงภายในประเทศที่สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่างๆ รวมทั้งพัฒนาระบบบริหารจัดการและการกำกับดูแลให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และการคุ้มครองผู้บริโภค นอกจากนี้พัฒนาอุตสาหกรรม ต่อเนื่องเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ และการพัฒนาผู้ประกอบการในสาขาโลจิสติกส์และหน่วยงานที่มีศักยภาพไปทำธุรกิจในต่างประเทศ

16) การพัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ เร่งดำเนินการในประเด็นท้าทาย ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิม และขยายฐานการผลิตและบริการใหม่ที่สร้างรายได้สำหรับประชาชนในแต่ละภาค การพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การ

พัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้รองรับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม
 แห่งอนาคตอย่างมีสมดุล และการบริหารจัดการพื้นที่เศรษฐกิจชายแดนให้เจริญเติบโตและแข่งขัน
 ได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาภาคและเมืองให้เกิดผล
 อย่างเป็นรูปธรรม

17) การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศให้เข้มข้นและส่งผลต่อการพัฒนา
อย่างเต็มที่ มุ่งเน้นผลักดันให้ความเชื่อมโยงด้านกฎระเบียบและในเชิงสถาบันให้มีความคืบหน้า
 และชัดเจนในระดับปฏิบัติการและในแต่ละจุดพื้นที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศ ผลักดันการลดการ
 ใช้มาตรการที่ไม่ใช่มาตรการทางภาษี ควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ต้องเชื่อมโยง
 เครือข่ายภายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งส่งเสริมบทบาทที่สร้างสรรค์ของไทยใน
 กรอบความร่วมมือต่างๆ ในเวทีโลก และสนับสนุนการขับเคลื่อนการพัฒนาภายใต้กรอบเป้าหมาย
 การพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

18) การส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนา
 ผู้ประกอบการ ให้สามารถพัฒนาธุรกิจร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์
 เทคโนโลยี และนวัตกรรม พัฒนาสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และการสนับสนุนการดำเนินงานของ
 สภาธุรกิจภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนแหล่งเงินทุนและแหล่งข้อมูลเชิงลึก
 เกี่ยวกับฐานการผลิตในต่างประเทศ

19) การปรับปรุงภาคการเงินของไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและให้สามารถ
แข่งขันได้ เร่งปรับปรุงกฎระเบียบในการกำกับดูแลภาคการเงินเพื่อสนับสนุนความสามารถในการ
 แข่งขันและการให้บริการต่อผู้บริโภคและภาคธุรกิจเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม
 รวมทั้งการกำกับดูแลที่สามารถป้องกันความเสี่ยงจากความเชื่อมโยงทางการเงินและกระแสการ
 เคลื่อนย้ายของเงินทุน ที่จะมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปและมีปริมาณธุรกรรมที่มากขึ้น ใน
 ขณะเดียวกันสนับสนุนการนำเทคโนโลยีทางการเงินมาใช้อย่างเข้มข้น พัฒนาเครื่องมือทางการเงิน
 เพื่อระดมทุนมาใช้สนับสนุนการลงทุนโครงการขนาดใหญ่ ตลอดจนขยายการเข้าถึงบริการทาง
 การเงินอย่างทั่วถึงในต้นทุนที่เหมาะสม

20) การปฏิรูปด้านการคลังและงบประมาณ ประกอบด้วย การขยายฐาน ภาษี
 การปรับระบบการจัดทำค่าของงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การจัดทำงบประมาณบูรณา
 การ ทั้งเชิงประเด็นพัฒนาและเชิงพื้นที่ การติดตามและประเมินผลการใช้จ่ายงบประมาณ และ
 กระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บภาษีและค่าธรรมเนียม และลด
 ความซ้ำซ้อนของสิทธิประโยชน์ ด้านสวัสดิการสังคม รวมทั้งสร้างความยั่งยืนทางการคลังของ
 ระบบการคุ้มครองทางสังคม ได้แก่ การปรับปรุง ระบบการออมเพื่อการเกษียณอายุ และการ
 ปรับปรุงระบบประกันสุขภาพ เพื่อลดภาระการพึ่งพารายได้จากรัฐบาล

2.1.1.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มีทั้งหมด 10 ยุทธศาสตร์ โดยมี 6 ยุทธศาสตร์ตามกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และอีก 4 ยุทธศาสตร์ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

1) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ทุนมนุษย์ของประเทศไทยยังมีปัญหาใน ด้านคุณภาพคนในแต่ละช่วงวัย โดยผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ การพัฒนาความรู้และทักษะของแรงงานไม่ตรงกับตลาดงาน ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิกฤตค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้คนไทยมีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตามมาตรฐานสากล และสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีสุขภาวะที่ดีขึ้น คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น รวมทั้งสถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น

แนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) ปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย และจิตสาธารณะ (2) พัฒนาศักยภาพ คนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า อาทิ ส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีการพัฒนา ทักษะทางสมองและทางสังคมที่เหมาะสม เด็กวัยเรียนและวัยรุ่นมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็ก ให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสม ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต (4) ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพและให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงผลกระทบต่อสุขภาพ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมทางสุขภาพและโภชนาการที่เหมาะสมกับวัย ปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายและภาษีในการควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ (5) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการระบบสุขภาพ ภาครัฐและปรับระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการทรัพยากรร่วมกันระหว่างสถานพยาบาลทุกสังกัดในเขตพื้นที่สุขภาพ (6) พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับสังคมสูงวัย อาทิ ผลักดันให้มีกฎหมายการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว และ (7) ผลักดันให้สถาบันทางสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเข้มแข็ง อาทิ กำหนดมาตรการดูแลครอบครัวที่เปราะบาง และส่งเสริมสถาบันการศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ทางวิชาการที่ทุกคนเข้าถึงได้

2) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การพัฒนา ในช่วงที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยก้าวหน้าไปหลายด้าน แต่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและ

สร้างความเป็นธรรมในสังคมไทยมีความคืบหน้าช้า ทั้งเรื่องความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร ความแตกต่างของคุณภาพการบริการภาครัฐ รวมทั้งข้อจำกัดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและเทคโนโลยีของกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงจำเป็นต้องมุ่งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ของกลุ่มคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน แก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มโอกาสการเข้าถึงบริการพื้นฐานทางสังคมของภาครัฐ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองและได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การเพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดสามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ อาทิ ขยายโอกาสการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยให้การดูแลนักเรียนที่ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างรายได้ของครัวเรือน สนับสนุนค่าเดินทางไปยังสถานศึกษา ทุนการศึกษา ต่อระดับสูง (2) การกระจายการให้บริการภาครัฐทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมและทั่วถึง อาทิ บริหารจัดการการให้บริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ผ่านการพัฒนาระบบส่งต่อผู้ป่วยทั้งในระดับจังหวัด ภาค และระดับประเทศให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และ (3) เสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุนที่ดินและทรัพยากร ภายในชุมชน อาทิ สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์การการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้าน/ตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

3) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน
เศรษฐกิจไทยขยายตัวต่ำกว่าศักยภาพอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ทั้งจากผลกระทบของเศรษฐกิจโลกซบเซา และข้อจำกัดภายในประเทศเองที่เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้ง ฐานเศรษฐกิจภายในประเทศขยายตัวช้าการพัฒนา 5 ปีต่อจากนี้ไป จึงเน้นให้เศรษฐกิจเติบโตได้ตามศักยภาพและมีเสถียรภาพ ภาคส่งออกมีการพัฒนาจนสามารถขยายตัวและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ผลิตภาพการ ผลิตของประเทศเพิ่มขึ้น การลงทุนภาครัฐและเอกชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมาจากความร่วมมือกัน มากขึ้น ประชาชนและผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น และประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงขึ้น นอกจากนี้ ยังเน้นให้เศรษฐกิจรายสาขามีการเติบโตอย่างเข้มแข็ง ภาคการเกษตรเน้นเกษตรกรรมยั่งยืนและให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการพัฒนาเมืองอุตสาหกรรมนิเวศ การท่องเที่ยว

สามารถทำรายได้และแข่งขันได้มากขึ้น วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ภาคการเงินมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวม ทั้งในด้านการคลัง อาทิ เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการ การจัดสรรงบประมาณ การบริหาร และการตรวจสอบกระบวนการงบประมาณและด้านการเงิน อาทิ เพิ่มประสิทธิภาพของระบบการเงิน และสถาบันการเงินทั้งในตลาดเงินและตลาดทุนให้สามารถสนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และ (2) การเสริมสร้างและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ มุ่งเน้นการสร้างเชื่อมโยงของห่วงโซ่มูลค่าระหว่างภาคเกษตร อุตสาหกรรม บริการ และการค้าการลงทุน เพื่อยกระดับศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ โดยยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ต่อยอดความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพปัจจุบันเพื่อยกระดับไปสู่อุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง วางอนาคตรากฐานการพัฒนาอุตสาหกรรม เสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมการค้าที่เป็นธรรมและอำนวยความสะดวกด้านการค้าการลงทุน

4) ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัจจุบันสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำลังเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการรักษาฐานการผลิตและการให้บริการ รวมทั้ง การดำรงชีวิตของคนไทย ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ทรัพยากรดินเสื่อมโทรม ความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม ความเสี่ยงในการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในอนาคต ปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มสูงขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและชุมชนเมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติทาง ธรรมชาติมีความผันผวนและรุนแรงมากขึ้น และข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศทวีความเข้มข้น ซึ่งจะส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต

ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างความมั่นคงด้านน้ำ และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ การสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ การเพิ่มประสิทธิภาพการ ลดก๊าซเรือนกระจกและขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ และลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินที่เกิดจากสาธารณภัย

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การรักษาฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สร้างสมดุลของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรม (2) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำเพื่อให้เกิดความมั่นคง สมดุล และยั่งยืน (3) การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม (4) ส่งเสริมการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (5) สนับสนุนการลดการ

ปล่อยก๊าซเรือนกระจก และเพิ่มขีดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (6) การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ (7) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกลไก แก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (8) การพัฒนาความร่วมมือ ด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

5) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความ มั่งคั่งและยั่งยืน กระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศไทยในหลายมิติ ทั้งภัยคุกคามภายนอกในเรื่อง การขยายอิทธิพลและการเพิ่ม บทบาทของประเทศมหาอำนาจในภูมิภาคต่างๆ ของโลก อาชญากรรม ข้ามชาติและการก่อการร้าย และภัยคุกคามภายในประเทศ ได้แก่ ความเห็นต่างทางความคิดและ อุดมการณ์ของคนในชาติ การสร้างสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการคุกคามทาง เศรษฐกิจ โดยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์

ดังนั้น การพัฒนาในระยะต่อไป จึงเน้นในเรื่องการปกป้องและเชิดชูสถาบัน พระมหากษัตริย์ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศ สังคมมีความสมานฉันท์ ประชาชนมีส่วนร่วมป้องกัน แก้ไขปัญหาความมั่นคง ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มี โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้เพิ่มขึ้น ประเทศไทยมีความสัมพันธ์และความ ร่วมมือด้านความมั่นคงกับนานาประเทศในการป้องกันภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ ควบคู่ไปกับการ รักษาผลประโยชน์ของชาติ มี ความพร้อมต่อการรับมือภัยคุกคามทั้งภัยคุกคามทางทหารและภัย คุกคามอื่นๆ และแผนงานด้านความมั่นคงมี การบูรณาการสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การรักษาความมั่นคงภายใน เพื่อให้เกิด ความสงบในสังคมและธำรงไว้ซึ่งสถาบันหลักของชาติ (2) การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการป้องกัน ประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามทั้งการทหารและภัยคุกคามอื่นๆ (3) การ ส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศด้านความมั่นคง เพื่อบูรณาการความร่วมมือกับมิตรประเทศเพื่อ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการป้องกันภัยคุกคามข้ามชาติ (4) การรักษาความมั่นคงและ ผลประโยชน์ของชาติทางทะเลเพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและสิทธิอธิปไตยในเขตทะเล และ (5) การ บริหารจัดการความมั่นคงเพื่อการพัฒนา เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกันระหว่างแผนงานที่เกี่ยวข้องกับ ความมั่นคงการพัฒนาภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

6) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติดมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย ระบบการบริหารจัดการในภาครัฐที่ขาดประสิทธิภาพเป็นอุปสรรคที่ สำคัญต่อการ พัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งการให้บริการประชาชนยังไม่ได้มาตรฐานสากล การ บังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการให้บริการของท้องถิ่นขาดความ

โปร่งใส ระบบและกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมทั้งการทุจริตประพฤติมิชอบใน สังคมไทย

การพัฒนาระยะต่อไปจึงต้องเร่งปฏิรูปการบริหารจัดการภาครัฐให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นในเรื่องการลดสัดส่วนค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการให้บริการของภาครัฐ รวมทั้งประสิทธิภาพการประกอบธุรกิจของประเทศ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปรับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้น และการลดจำนวนการดำเนินคดีกับผู้มิได้กระทำความผิด

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงาน บทบาทภารกิจ และคุณภาพบุคลากรภาครัฐให้มีความโปร่งใส ทันสมัย คล่องตัว มีขนาดที่เหมาะสม เกิดความคุ้มค่า (2) ปรับปรุงกระบวนการงบประมาณ และสร้างกลไกในการติดตามตรวจสอบการเงินการคลังภาครัฐ เพื่อให้การจัดสรรและการใช้จ่ายมีประสิทธิภาพ (3) เพิ่มประสิทธิภาพและยกระดับการให้บริการสาธารณะให้ได้มาตรฐานสากล เพื่อให้ประชาชนและภาคธุรกิจได้รับบริการที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน และอำนวยความสะดวก ตรงตามความต้องการ (4) เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้รับการบริการอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (5) ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ เพื่อให้สังคมไทยมีวินัย โปร่งใส และยุติธรรม และ (6) ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ

7) ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ที่ผ่านมาการพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ของประเทศประสบปัญหาด้านความต่อเนื่องในการดำเนินการ และปัญหาเชิงปริมาณ คุณภาพ และการบริหารจัดการการให้บริการที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ทำให้มีข้อจำกัดในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพ

การพัฒนาในระยะต่อไปจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดความเข้มของการใช้พลังงานและลดต้นทุนโลจิสติกส์ของประเทศ การพัฒนาระบบขนส่งทางรางและทางน้ำ เพิ่มปริมาณการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง และขยายขีดความสามารถในการรองรับปริมาณผู้โดยสารของท่าอากาศยานในกรุงเทพมหานครและท่าอากาศยานในภูมิภาค การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์และการ อำนวยความสะดวกทางการค้า การพัฒนาด้านพลังงานเพื่อเพิ่มสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนต่อปริมาณการใช้พลังงานขั้นสุดท้าย และลดการพึ่งพาก๊าซธรรมชาติในการผลิตไฟฟ้า การพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล และการพัฒนาด้านสาธารณสุขการ (น้ำประปา)

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านขนส่ง อาทิ พัฒนาระบบรถไฟให้เป็นโครงข่ายหลักในการเดินทางและขนส่งของประเทศ พัฒนาโครงข่ายถนน พัฒนาระบบขนส่งทางอากาศ และพัฒนาระบบขนส่งทางน้ำ (2) การสนับสนุนการพัฒนา

ขนส่ง อาทิ การพัฒนาอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่เกิดจากการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และพัฒนาการบริหารจัดการในสาขาขนส่ง (3) พัฒนาระบบโลจิสติกส์ อาทิ พัฒนาและยกระดับมาตรฐานระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานให้ได้มาตรฐานสากล และพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการอำนวยความสะดวกทางการค้า (4) พัฒนาด้านพลังงาน อาทิ จัดหาพลังงานให้เพียงพอและสร้างความมั่นคงในการผลิตพลังงาน เพิ่มศักยภาพการบริหารจัดการ การผลิต และการใช้พลังงานทดแทน และพลังงานสะอาด (5) พัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล อาทิ พัฒนาและ ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมของประเทศให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ดิจิทัลในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจ และ (6) พัฒนาระบบน้ำประปา อาทิ พัฒนาระบบน้ำประปาให้ ครอบคลุม และทั่วถึง และการบริหารจัดการการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและการสร้างนวัตกรรม

8) ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อาศัยการเพิ่มประสิทธิภาพจากปัจจัยความได้เปรียบด้านแรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเข้าเทคโนโลยีสำเร็จรูปจากต่างประเทศ มากกว่าการสะสมองค์ความรู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ทำให้ส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยีซึ่งมีมูลค่าเพิ่มสูงตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของเทคโนโลยี อีกทั้งการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนประเทศสู่สังคมนวัตกรรม การพัฒนาจึงเน้นในเรื่องการเพิ่มความเข้มแข็งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ และการเพิ่มความสามารถในการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อยกระดับความสามารถการแข่งขันของภาคการผลิตและบริการ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) เร่งส่งเสริมการลงทุนวิจัยและพัฒนา และ ผลักดันสู่การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์และเชิงสังคม อาทิ ลงทุนวิจัยและพัฒนา กลุ่มเทคโนโลยีที่ประเทศไทยมีศักยภาพพัฒนาได้เอง และกลุ่มเทคโนโลยีที่น่าสู่การพัฒนาแบบก้าวกระโดด ลงทุนวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี และนวัตกรรมทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน (2) พัฒนาผู้ประกอบการให้เป็นผู้ประกอบการทางเทคโนโลยี อาทิ ส่งเสริมผู้ประกอบการให้มีบทบาทหลักด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีและร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนานวัตกรรม ส่งเสริมการสร้างสรรค่นวัตกรรมด้านการออกแบบ และการจัดการธุรกิจที่ผสมผสานการใช้เทคโนโลยีให้แพร่หลายในกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจของไทย และ (3) พัฒนา สภาวะแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ด้านบุคลากรวิจัย อาทิ การเร่งการผลิตบุคลากรสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการโดยเฉพาะในสาขา STEM และพัฒนาศักยภาพนักวิจัยให้มีทั้งความรู้และความเข้าใจในเทคโนโลยี

9) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่ และการดำเนิน

ยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อ เสริมจุดเด่นในระดับภาคและจังหวัดในการเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญ ประกอบกับการขยายตัวของประชากรในเขตเมืองจะเป็นโอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชน โดยการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าอยู่และมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน รวมทั้งลดแรงกดดันจากการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ และภาคกลางไปสู่ภูมิภาค นอกจากนี้ การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจ อาเซียนยังเป็นโอกาสในการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเชื่อมโยงการค้าการลงทุนในภูมิภาคของไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย

ดังนั้น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการลดช่องว่างรายได้ระหว่างภาคและมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมมากขึ้น การเพิ่มจำนวนเมืองศูนย์กลางของจังหวัดเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคม พื้นที่ฐานเศรษฐกิจหลักมีระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเพิ่มมูลค่าการลงทุนในพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดน

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาภาคเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กระจายตัวอย่างทั่วถึง พัฒนาภาคเหนือให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้หลุดพ้นจากความยากจนสู่เป้าหมายการพึ่งตนเอง พัฒนาภาคกลางเป็นฐานเศรษฐกิจชั้นนำ พัฒนาภาคใต้เป็นฐานการสร้างรายได้ที่หลากหลาย (2) การพัฒนาเมือง อาทิ พัฒนาสภาพแวดล้อม เมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองน่าอยู่ ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้การมีส่วนร่วมของส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในเขตเมือง และ (3) การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจ อาทิ พัฒนาพื้นที่พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศที่ขยายตัวอย่างมีสมดุล มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ พัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจใหม่บริเวณชายแดนเป็นประตูเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านให้เจริญเติบโตอย่างยั่งยืน และเกิดผลที่เป็นรูปธรรม

10) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา การพัฒนาความร่วมมือ ระหว่างประเทศของไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลักคิดเสรี เปิดเสรี และเปิดโอกาส โดยมุ่งเน้นการพัฒนาและขยายความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และอื่นๆ กับมิตรประเทศ และเป็นการขับเคลื่อนต่อเนื่องจากการดำเนินการภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยกำหนดเป็นแนวทางการดำเนินนโยบายการค้าและการลงทุนที่เสรี เปิดกว้าง และเป็นธรรม ดำเนินยุทธศาสตร์เชิงรุกในการแสวงหาตลาดใหม่ๆ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยไปลงทุนในต่างประเทศ และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อการพัฒนา กับประเทศในอนุภูมิภาคและภูมิภาค รวมทั้งประเทศนอกภูมิภาค

ดังนั้น การพัฒนาจึงมุ่งเน้นในเรื่องการมีเครือข่ายการเชื่อมโยงตามแนวระเบียงเศรษฐกิจที่ครอบคลุมและมีการใช้ประโยชน์ได้เต็มศักยภาพ การเพิ่มระบบห่วงโซ่มูลค่าในอนุภูมิภาค และ ภูมิภาคอาเซียน ประเทศไทยเป็นฐานเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนที่สำคัญในภูมิภาคอนุภูมิภาค อาเซียน และเอเชีย รวมทั้งมีการพัฒนาส่วนขยายจากแนวระเบียงเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคให้ครอบคลุมภูมิภาคอาเซียน เอเชียตะวันออก และเอเชียใต้ และประเทศไทยเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาที่สำคัญทั้งในระดับ

แนวทางการพัฒนาสำคัญ ประกอบด้วย (1) ขยายความร่วมมือทางการค้าและการลงทุนกับมิตรประเทศ และแสวงหาตลาดใหม่สำหรับสินค้าและบริการของไทย (2) พัฒนาความเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ และโทรคมนาคมในกรอบความร่วมมืออนุภูมิภาคภายใต้แผนงาน GMS, ACMECS, IMT-GT, BIMSTEC, และ JDS และภูมิภาคอาเซียนเพื่ออำนวยความสะดวกและลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ (3) พัฒนาและส่งเสริมให้ไทยเป็นฐานของการประกอบธุรกิจบริการ และการลงทุนที่โดดเด่นในภูมิภาค (4) ส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศของผู้ประกอบการไทย (5) เปิดประตูการค้าและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในลักษณะหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาคที่มีความเสมอภาคกัน (6) สร้างความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาประเทศในอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติ (7) เข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศโดยมีบทบาทที่สร้างสรรค์ (8) ส่งเสริมความร่วมมือกับภูมิภาคและนานาชาติในการสร้างความมั่นคงในทุกด้านที่เกี่ยวกับเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชาชน (9) บูรณาการภารกิจด้านความร่วมมือระหว่างประเทศและด้านการต่างประเทศ และ (10) ส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวภายในประเทศที่สำคัญ

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (2540) ได้ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

รัชพร จันทรสว่าง (2546: 24) ได้ให้ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานสำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวชุมชนมีส่วนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของ

ท้องถิ่นด้วยการสร้างงานและกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด (2548: 90) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น

สินธุ์ สโรบล (2546: 3) กล่าวว่า ท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปรึกษาหารือ และตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น นับเป็นความเจริญที่สร้างความสำนึกและความสามารถให้แก่บุคคลในชุมชน

2.1.2.2 ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนา สวนศรี (2546: 24) กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรงก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณะประโยชน์ของชุมชน

สินธุ์ สโรบล (2546: 15) กล่าวถึงลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2550: 110) กล่าวว่าลักษณะการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว

2.1.2.3 องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2554: ระบบออนไลน์) ได้สรุปองค์ประกอบหลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอยู่ 4 ด้าน กล่าวคือ (1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม (2) องค์กรชุมชน (3) การจัดการ (4) การเรียนรู้

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

1.1) ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

1.2) ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) ด้านองค์กรชุมชน

2.1) ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

2.2) มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้และทักษะในเรื่องต่างๆหลากหลาย

2.3) ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3) ด้านการจัดการ

3.1) มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

3.2) มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

3.3) มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

3.4) มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนด้านการเรียนรู้

3.5) ลักษณะของกิจกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

3.6) มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

3.7) สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

4) ด้านการเรียนรู้

4.1) ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

4.2) มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

4.3) สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2.1.2.4 หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2554:ระบบออนไลน์) ได้สรุปการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพ
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

การที่จะให้ชุมชนดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้คนในสังคมเห็นความสำคัญและเป็นนักท่องเที่ยวที่สนใจการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเป็นการกำลังใจหรือสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในการทำงานอนุรักษ์ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม

2.1.2.5 บริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สินธุ์ สโรบล (2549:15-17) ได้สรุปถึงบริบทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่ง

ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้น

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงตั้งอยู่บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างสำนึกท้องถิ่น เร่งเร้าความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ว่ามีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร ตลอดจนสื่อให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อความเชื่อศรัทธาและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน

2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การจัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกันภายใต้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษานั้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยกันประชาสัมพันธ์และเสนอแนวคิดในการเคลื่อนไหวให้นักท่องเที่ยวได้เป็นผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและกระจายผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนกันระหว่างอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับความต้องการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการท่องเที่ยว การพิจารณาการใช้ประโยชน์ประเด็นนี้เป็นการเน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลายตลอดจนความเป็นชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และการสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว ให้กับประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นมีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้บริบทของ

สภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่เชื่อมโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการรวมกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเข้าเหี่ยวจากภายนอก

4) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการจัดการตัวเอง การพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเองก็สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนามาตรฐานและคุณภาพของการท่องเที่ยวของตนเองได้ โดยเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอีกด้วย

5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสนับสนุนโครงการวิจัยแบบนี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือได้ว่าเป็น “เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีต ประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยยังให้ความสำคัญต่อความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องมองให้เห็นถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและสภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกและยังช่วยชี้ให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

6) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้ เป็นการย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาสังคมของชุมชน ซึ่งอาจพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤต ในด้านของความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและ ความยากจน ดังนั้นการพิจารณาประเด็นนี้จึงเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงาน หัตถกรรมพื้นบ้าน เกษตรปลอดภัยจากสารพิษรวมทั้งการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการเชื่อมต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการ

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในฐานะของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพความเป็นจริงของการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวก็คือการที่ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัดได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งด้วยความไม่เข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อการดำเนินงานวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเข้ามากำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีส่วนสำคัญร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในระดับล่าง รวมทั้งระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างมากขึ้น

2.1.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.1.3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2537: 2) ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายๆ เรื่องแล้วแต่กรณี

ยุววัฒน์ วุฒิเมธี (2536: 42) ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตน

2.1.3.2 รูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546: 101-102) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชน ออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

- 1) การรับรู้ข่าวสาร (Public information) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้

2) ประชาชนในพื้นที่โครงการและผู้จะได้รับผลกระทบ จะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ และผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้การได้รับข่าวสารดังกล่าวต้องได้รับก่อนการตัดสินใจดำเนินโครงการ

3) การปรึกษาหารือ (Public consultation) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมใน

4) ลักษณะของการปรึกษาหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่มีส่วนได้ - เสียโดยตรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการให้ประชาชนได้ทราบ และรับข้อเสนอแนะเพื่อประกอบการตัดสินใจ

5) การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public meeting) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม

6) ที่ผู้ดำเนินโครงการกับประชาชน ผู้มีส่วนได้ - เสีย จะได้ทำความเข้าใจร่วมกันด้วยเหตุผล ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบนี้สามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การประชุมในระดับชุมชน (Community meeting) ซึ่งจัดประชุมในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยผู้ดำเนินการจะส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุม และการประชุมรับฟังความคิดเห็นทางวิชาการ (Public hearing) การประชุมลักษณะนี้จำเป็นสำหรับโครงการขนาดใหญ่ที่มีเรื่องของเทคนิค และวิชาการที่เกี่ยวข้อง การประชุมลักษณะนี้ต้องเปิดกว้างสำหรับสาธารณะ

7) การร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ ถือ

8) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางปฏิบัติจริง การดำเนินโครงการซึ่งมักดำเนินการในรูปของคณะกรรมการจะต้องมีตัวแทนของประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

9) การใช้กลไกทางกฎหมาย รูปแบบนี้ แม้จะไม่ใช่วิธีการมีส่วนร่วมของ

10) ประชาชนโดยตรงแต่เป็นลักษณะของการเรียกร้องสิทธิหรือการใช้สิทธิของประชาชนเมื่อเห็นว่าเกิดความไม่โปร่งใสหรือความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ

2.1.3.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen and Unhoff (1977 อ้างใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546) กล่าวว่า การให้ประชาชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมนั้นต้องเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอนดังนี้ คือ

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความช่วยเหลือ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วย ผลประโยชน์ทางวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมและส่วนบุคคล

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุม ตรวจสอบ การดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม

2.1.3.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546: 192) ได้รวบรวมและสรุปปัจจัยที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) **ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ** โดยรัฐจะต้องกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น สนับสนุนกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ระบบราชการต้องเอื้ออำนวยและเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชน และมีการติดตามประเมินผลและให้การสนับสนุนในภายหลัง

2) **ปัจจัยด้านประชาชน** โดยประชาชนในชุมชนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีบทบาทในการพัฒนา เป็นฝ่ายตัดสินใจ ริเริ่มกิจกรรม และรับผลประโยชน์ เป็นสมาชิกทางสังคมหรือเป็นผู้นำท้องถิ่น มีการติดต่อ ประสานงานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานอื่นได้รับการฝึกอบรม การศึกษาดูงานและรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

3) **ปัจจัยด้านนักพัฒนา** โดยนักพัฒนาจะต้องศึกษาชุมชนเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้นำที่มีศักยภาพรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน และดำเนินงานพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

4) **ปัจจัยจิตใจ** คือ การได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาและโครงการพัฒนาตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

2.1.3.5 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

แม้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมีเป้าหมายในการให้ประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อเกิดประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุดก็ตาม แต่กรณีของประเทศไทยเท่าที่ผ่านมายังถือว่าประชาชน ยังมีบทบาทน้อยมาก การดำเนินการต่างๆ มักกระทำโดยองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐแต่เพียงลำพัง ข้อเสนอแนะที่ประจักษ์ชัดคือเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพ.ศ. 2540 ซึ่งให้สิทธิแก่ประชาชนมากขึ้นในหลายๆ ด้านเปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้และให้สิทธิของตนเองตามกฎหมายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมพลังของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินการสาธารณะขององค์กรของรัฐมากขึ้น

หากวิเคราะห์ถึงสภาพการณ์การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารกิจการสาธารณะของประเทศไทย ซึ่งจัดว่ายังมีปัญหาและอุปสรรค และทำให้การดำเนินโครงการหลายประเภทเป็นไปอย่างไม่โปร่งใส อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ (เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2543: 11-12) ประการแรกคือ ประชาชนเองยังขาดความตระหนักรู้ ซึ่งหมายถึง ความรู้ ความเข้าใจที่แท้จริงในสิทธิและบทบาทหน้าที่ของตนเอง และจิตสำนึก ซึ่งหมายถึงความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม

ประการที่สอง คือ ระบบราชการแบบเดิมที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม อาทิ ระบบอุปถัมภ์ เป็นอุปสรรคที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ความเกรงใจและความยากจนที่ทำให้ชาวชนบทต้องดิ้นรนหาที่พึ่ง ความไม่มั่นใจในสถานภาพทางสังคมของตนเอง ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งต้องพึ่งพาบุคคลภายนอก ดูถูกตนเอง และพยายามเลือกผู้นำที่สามารถอุปถัมภ์ตัวเองได้ ระบบราชการที่ยังไม่มีการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนไม่ต้องการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการใดๆ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ และความคิดของเจ้าหน้าที่หรือข้าราชการที่รับผิดชอบที่ว่าตนเองเป็นผู้มีหน้าที่แต่เพียงลำพังในการบริหารกิจการสาธารณะ ประชาชนเป็นเพียงผู้ที่คอยรับผลประโยชน์ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอาจทำให้การทำงานล่าช้าและไม่ทันการ

2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984) ได้กล่าวว่าแนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา

ในส่วนของความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายและให้ความหมายไว้ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการ

พัฒนานั้นอย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับ องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981) และรีเดอร์ (Reeder, 1974) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

ในขณะเดียวกัน อุดร วงษ์ทับทิม และสภาวีณี ทรงพรพาณิชย์ (2546) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของท้องถิ่นหมายถึง การมีสิทธิในการควบคุม ดูแลกระบวนการท่องเที่ยว โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นการสำรวจ วางแผน จัดการ ดำเนินการ ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดรายได้หรือผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นแล้ว ยังชี้ถึงความสำคัญของท้องถิ่นและเป็นกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับดรรชนี เอ็มพันธุ์ (2550) ที่ได้ให้ความหมาย การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ดำเนินการโดยชุมชนเอง นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการและการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมในชุมชน บรรลุเป้าหมายที่กำหนดบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

ในขณะที่วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้นจักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นคงขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ส่วนใหญ่จะถือได้ว่าเป็นเป้าหมายของทุกๆ ชุมชนที่ต้องการให้คนในชุมชนร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย แต่ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ เพื่อที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

Koufman (1949) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ซึ่งสอดคล้องกับประยูร ศรีประสารณ์ (2542) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัยคือ

- กลุ่ม
- 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
 - 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิก
 - 3) ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- ทั้งนี้ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม มีดังนี้
- 1) ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
 - 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
 - 3) การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

ในขณะเดียวกัน ดร.ชนิ เอมพันธ์ (2550) ได้กล่าวถึงปัจจัยในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบชุมชน มีส่วนร่วมดังนี้

- 1) ชุมชนต้องมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านพื้นที่ และสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) และ
- สามารถเข้าถึง (Access) หรือได้รับความเห็นชอบให้เข้าไปดำเนินการจัดบริการท่องเที่ยวได้
- 2) ต้องมีตลาดการท่องเที่ยวอยู่แล้วในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง หรือมีโอกาสที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน

3) ชุมชนต้องมีทักษะและความรู้ในการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในประเด็นต่างๆ เช่น การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว การจัดการระบบการเงิน การบัญชี การให้บริการที่เกี่ยวข้อง เช่น มัคคุเทศก์ ที่พัก อาหาร การตลาดและประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยต่างๆ มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่ปัจจัยทั่วไป จนถึงปัจจัยเฉพาะที่ในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ควรมีเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนและประสิทธิภาพ

2.1.4.3 หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดร.ชนิ เอมพันธ์ (2550) ได้กล่าวถึง หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

- 1) ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยว ทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง
- 2) ต้องมีความยั่งยืนทั้งทรัพยากรท่องเที่ยว และการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว
- 3) ประชาชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมประเมินติดตามผล

4) เป็นการนำรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ มาสู่ชุมชน และเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวอย่างเป็นธรรม

5) ต้องเป็นการให้ประสบการณ์นันทนาการที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ทั้งยังก่อให้เกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ดี และทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจในชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนท้องถิ่นดูแลจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับหลักการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ไม่เพียงแต่ได้รับประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียว คือ คนในชุมชนท้องถิ่น แต่ยังมีผู้ได้รับประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน คือนักท่องเที่ยวก็จะได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวนั้น กลับไปด้วย

2.1.4.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า สมาชิกของชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ซึ่งสอดคล้องกับ Fornaroff (1980) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

- 1) การวางแผน การตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย
- 2) การติดตามประเมินผล
- 3) การดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ในขณะเดียวกัน อภิญา กังสนารักษ์ (2544) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกันตัดสินใจกำหนดความต้องการร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงานรวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

ซึ่งสอดคล้องกับ อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การกำหนดปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนา
- 2) การวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
- 3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
- 4) การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ในขณะที่วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2547) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้ การคิด การตัดสินใจ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้ กำหนดปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล การบำรุงรักษา การพัฒนาให้คงไว้

อย่างไรก็ตาม ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ 8 ประการคือ

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กร
- 2) ร่วมคิดหรือสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาขององค์กรหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือสนองความต้องการขององค์กร
- 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดหรือแก้ไขและสนองความต้องการขององค์กร
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งภาครัฐและเอกชนให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดไป

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนในทุกๆ ท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ จะต้องมีการร่วมมือในการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยในเรื่องของการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น อย่างเช่น การร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน ร่วมมือ การทำงานอย่างมีขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง และสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.1.5 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.1.5.1 ความหมายและความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

สมชาย สนั่นเมือง (2544: 5-6) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญมาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะ

1) ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับทางเศรษฐกิจคือ จะเกิดการสร้างงาน การพัฒนาอาชีพการท่องเที่ยวเกิดระบบตลาด ระบบผลิตภัณฑ์ เป็นแหล่งรายได้ และครอบครัวชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อมและผลประโยชน์ทางสังคมคือ การพัฒนาทางสร้างสรรค์ในสังคม การติดต่อที่มีรูปแบบมากขึ้น มีการสร้างสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบแก่สังคม เช่น ความปลอดภัยและการมีระเบียบ อีสุระของสังคม จะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนทั้งทางบวกและลบ คือ ถ้าบวกจะมีผลทางเศรษฐกิจสังคมส่วนทางลบ คือความทรุดโทรมของสังคมที่เนื่องจากการจัดการไม่ดี โครงสร้างการบริหารชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะสามเหตุมาจากการจัดการชุมชนไม่ดี เช่นกัน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า การสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ และมีรายได้จากการท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

2.1.5.2 มิติของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

พจนา สวนศรี (2546) ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวว่า คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ คือการเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวคนที่จะเข้าไปเยี่ยมชุมชนให้เข้าใจในเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา ข้อปฏิบัติ เมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งมองว่าเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนเรา จึงต้องมองถึงข้อดีและข้อเสียและแนวทางป้องกันร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชนซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่น่าสนใจและยังได้กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนได้ภายใต้มิติต่างๆ ดังนี้

มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และจำกัดให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

มิติด้านการเมือง กิจกรรมนี้ควรเป็นกิจกรรมหนึ่งของการรณรงค์การมีส่วนร่วมของประชาชนระดับกว้าง โดยการสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงชุมชน

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมนี้ควรสร้างสรรค์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการทำทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองที่เติบโตอย่างไร้รากฐานมิติด้านเศรษฐกิจ คือการกระจายรายได้ ผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่ร่วมพัฒนาควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวภายในพื้นที่และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

ภักดี รัตนผล (2545: 12) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชนในทิศทางปัจจุบัน และอนาคต ควรเป็นไปในลักษณะที่ภาครัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นหน่วยดำเนินการบริหารจัดการภายใต้วัตถุประสงค์ร่วม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีเหตุผลสนับสนุน 4 ประการคือ

- 1) ตามข้อบัญญัติรัฐธรรมนูญในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

3) จากข้อกำหนดและแนวทางในการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณและการคลังจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ลงสู่ท้องถิ่น อันจะส่งผลให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะดูแลและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นและชุมชนของตนเอง

4) จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่า คนในท้องถิ่นจะมีความรู้สึกรักหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวของเขาเองมากกว่าคนอื่น

2.1.5.3 ลักษณะและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม

มนัส สุวรรณและคณะ (2541: 41 - 42) ได้กล่าวว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีการมุ่งมั่นไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกคนทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนระดับแผนงานหรือโครงการ จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ชัดเจนทุกระดับแผน

ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกของชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษาแผนปฏิบัติแนวทาง และวิธีปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกคน ทุกระดับดำเนินการไปได้ถูกทิศทางแล้ว

ระดับประเมินผล จะต้องหาทางให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าใจการติดตามผลปฏิบัติงานตามแผนงานหรือโครงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จนสามารถประเมินผลได้อย่างถูกต้องและมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ อุษาวดี พูลพิพัฒน์ (2545) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) เป็นการท่องเที่ยวที่ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยว และสามารถอบประสพการณ์นันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) หมายถึงการเน้นคุณภาพของสามส่วนหลัก คือ คุณภาพสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์ นันทนาการที่นักท่องเที่ยวได้รับ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) หมายถึงความสมดุลระหว่างความต้องการ
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและขีดความสามารถของทรัพยากร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้สรุปลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมี
ส่วนร่วม มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการดังนี้คือ

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทุกแห่ง
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่าและความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับ

ธรรมชาติและวัฒนธรรม

- 5) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนผลประโยชน์กลับสู่

ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

2.1.5.4 หลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม

อุษาวดี พลพิพัฒน์ (2545) ได้สรุปท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม มีหลักการ ดังนี้

1) การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable)ทั้งใน
ส่วนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเน้นการทำธุรกิจในระยะยาว

2) การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็นและการลดของเสีย (Reducing Over-
consumption And Waste)จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะ
ยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยวด้วย

3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของทรัพยากรชาติ (Maintaining Diversity)
สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในอนาคต

4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning)เข้า
กับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม
จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมในท้องถิ่น (Supporting Local Economic)โดย
คำนึงถึงราคาและพัฒนาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกัน
สิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย

6) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities)ในด้าน
จัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและจัดการ
ท่องเที่ยว

7) การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

8) เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9) ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจการเคารพต่อธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

10) การวิจัยและติดตามผล (Undertaking Research) เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพในการดำเนินงานรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

2.1.6 แนวคิดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการ พัฒนาการปรับปรุง หรือการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามี เพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นหรือไม่ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2529 : 40 - 42) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณา และการกำหนด ศักยภาพ หรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทาง ประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางลัทธิและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถี ชีวิต

2) ความสะดวกในการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ระยะเวลามาจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว

3) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร เครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการรักษาความปลอดภัย

4) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ ระบบนิเวศ และสภาพอื่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

5) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดด้านพื้นที่ ข้อจำกัดทางด้านบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6) ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักของแหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของ จารุจน์ กลิ่น ดีปลี (อ้างใน วิภา ศรีระทุ: 2551) โดยต้องครอบคลุมองค์ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ วัฒนธรรมประเพณี ในท้องถิ่น รวมทั้งต้องมีปัจจัยอื่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะภูมิทัศน์ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพของเส้นทาง ฤดูกาล ระยะทางจากจุดศูนย์กลางการท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

2) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการจัดการ คือ ความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก 20 ในการเข้าถึง เช่น ถนน ไฟฟ้า แหล่งน้ำการจัดการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยว ไม่ให้เกิดขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่

3) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านกิจกรรม และ กระบวนการ คือ การพิจารณาถึงความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึก และการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม

4) เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ครอบคลุมองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง และประชาชนในท้องถิ่นมีความพอใจ หรือสนใจที่จะให้แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่

ทั้งนี้ในการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ในการศึกษาทรัพยากรที่มีอยู่ ก่อนที่จะวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริมใดๆ เพื่อให้การดำเนินงานนั้น บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายและได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2542 : 43 - 44) แบ่งองค์ประกอบที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

1) ปัจจัยจุดใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายๆ ด้าน เช่น ความต้องการในด้านความสงบในการพักผ่อน ความสนุกสนาน การหาประสบการณ์ ซึ่งปัจจัยจุดใจหลักแบ่งได้ 3 ชนิด ได้แก่ ปัจจัย จุดใจด้านธรรมชาติ ปัจจัยจุดใจในด้านประวัติศาสตร์และศาสนา และปัจจัยจุดใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น

2) ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจจากสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และ ลักษณะภูมิทัศน์ที่เป็นเอกลักษณ์ ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3) ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐาน ด้านที่พักและอาหาร การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสาร การให้ข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

4) ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม ต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคม ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำ การระบายน้ำ การกำจัดขยะ ตลอดจนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม

2.1.7 แนวคิดการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินศักยภาพ ทรัพยากร การท่องเที่ยว เป็นการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่จริง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2548) ได้กำหนดตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ มาพิจารณากำหนดดัชนีชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแต่ละองค์ประกอบดังนี้

1) ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์ประกอบในเรื่องของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นว่ามีความสำคัญที่สุด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้ และสัมผัสกับระบบนิเวศ อาจมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ นอกจากนี้ การคำนึงถึงความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งธรรมชาติ จากแนวคิดดังกล่าว ศักยภาพของแหล่งธรรมชาติในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถสรุปดัชนีมาตรฐานคุณภาพได้ 4 ดัชนี ได้แก่

- 1.1) แหล่งธรรมชาติที่มีจุดสนใจด้านการท่องเที่ยวและการเรียนรู้
- 1.2) มีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ
- 1.3) แหล่งธรรมชาติมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 1.4) ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน การประเมินมาตรฐานด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนจะต้องพิจารณาการจัดการใน 4 ด้าน

ได้แก่ ด้านการใช้ประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว จากแนวคิดดังกล่าวองค์ประกอบนี้จึงสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ดังนี้ ได้แก่

- 2.1) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของตัวแหล่งท่องเที่ยว
- 2.2) การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยว
- 2.3) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2.4) การจัดการด้านกาติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ อัน

เนื่องมาจากการท่องเที่ยว

3) การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก การจัดการด้านการเรียนรู้และการสร้างจิตสำนึก จะพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 4 ดังนี้ ได้แก่

- 3.1) มีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว
- 3.2) มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านการประหยัดพลังงานและการกำจัดของ

เสียอย่างถูกวิธี

3.3) มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์กับพนักงานนำเที่ยว นักท่องเที่ยว และชุมชนที่อยู่รอบพื้นที่

3.4) มีบุคลากรที่มีความรู้เรื่องระบบนิเวศ และการอนุรักษ์ให้บริการด้านความรู้แก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการนำเที่ยว และชุมชน

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบต่างๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ดังนี้ ได้แก่

- 4.1) ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
- 4.2) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

2.1.7.1 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว แบ่งขั้นตอนในการประเมินออกเป็น 2 ขั้นตอนได้แก่ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2548)

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการประเมินว่าพื้นที่มีความเหมาะสมในการพิจารณาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ซึ่งถ้าพื้นที่ทำการประเมินขาดคุณสมบัติในข้อใดข้อหนึ่งนั้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่สมควรจะพิจารณาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยข้อกำหนดในด้านที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) เป็นพื้นที่ธรรมชาติ หรือเป็นพื้นที่ที่ยังคงความเป็นธรรมชาติที่มีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง
- 2) การใช้พื้นที่ที่ไม่ขัดต่อกฎหมายพื้นที่ขอรับการประเมินจะต้องผ่านข้อกำหนดทั้ง 2 หัวข้อ จึงจะเข้าสู่การประเมินในขั้นตอนต่อไปคือ การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การประเมินในขั้นตอนนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณีตามลักษณะการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ธรรมชาติได้แก่

กรณีที่ 1 การประเมินแหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติที่ยังไม่มีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในกรณีที่ผู้รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นมีความประสงค์ที่จะทราบว่าพื้นที่ของตนมีความเหมาะสมหรือศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ ก็สามารถที่จะนำแบบประเมินไปใช้ประเมินพื้นที่ธรรมชาติได้ โดยทำการประเมินเฉพาะองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย 4 ดัชนี ได้แก่ จุดสนใจด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ และความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว

กรณีที่ 2 การประเมินศักยภาพแหล่งธรรมชาติที่มีการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาติที่การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวหรือจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่ในปัจจุบันถ้าประสงค์จะขอรับการประเมินจะต้องทำการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 องค์ประกอบ โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด รายละเอียดของค่าคะแนนเต็มในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก และการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2548) ได้กำหนดแนวคิดเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาใช้เป็นบรรทัดฐานในการประเมินศักยภาพของพื้นที่ธรรมชาติสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีลักษณะดังนี้

- 1) เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีจุดสนใจความสนใจของนักท่องเที่ยว
- 2) มีคุณค่าความเป็นธรรมชาติในตัวของมันคง
- 3) มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบในการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรเหล่านั้นเสื่อมโทรมลง
- 4) มีความเป็นไปได้ในการส่งเสริมให้ชาวบ้านท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นอกจากนี้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้กำหนดเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

1) ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพทรัพยากรที่เหมาะสมมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ความสำคัญที่แตกต่างกันในแต่ละปัจจัย ดังนี้

1.1) ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิม หรือเป็นแหล่งธรรมชาติถูกดัดแปลงตกแต่งบางส่วน แต่ยังคงลักษณะเดิมไว้เป็นหลัก หรือเป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสานจำลอง หรือตกแต่งใหม่โดยไม่มีลักษณะเป็นระบบนิเวศ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อยลง

1.2) องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ พิจารณาความสำคัญของระบบนิเวศความสมบูรณ์ ความหลากหลาย ความสัมพันธ์ที่เป็นระบบในพื้นที่ ความโดดเด่นด้านศักยภาพคือ มีความโดดเด่นมาก หรือมีความโดดเด่นลงมาตามลำดับ มีองค์ประกอบด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่ผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยเพียงไร

2) ศักยภาพด้านการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบันว่าอยู่ในรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยเพียงใด การพิจารณาการจัดการนี้จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

2.1) มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากรูปแบบการจัดการสื่อความหมายกิจกรรมด้านการศึกษาที่มีลักษณะของการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

2.2) การจัดการป้องกันและรักษาสีงแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีมาตรการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด มีความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สินและมีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวและบริการอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

2.3) องค์กรในการจัดการให้ความสำคัญของการร่วมมือ พิจารณาจากรูปแบบองค์กรในการจัดการ เน้นความเป็นองค์กรประชาชน รัฐและเอกชน และระดับของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ยังมีการเสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลักๆ ดังนี้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,2540)

2.4) คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศสภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิต เป็นต้น

2.5) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานที่รักษาพยาบาล สถานที่รักษาความปลอดภัย

2.6) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง คว้น เป็นต้น

2.7) ข้อจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการ

2.8) สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.8 แนวคิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชม ประโยชน์มากมายจากทรัพยากรการท่องเที่ยวก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม การสร้างจิตสำนึก รวมถึงการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นมีทั้งประเภทที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าของประเทศ นับได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีความสำคัญดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมธิราช. 2545: 5 - 7)

1) ความสำคัญด้านจิตวิทยา คือ เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว และเป็นสิ่งที่ช่วย ให้เกิดความสุขลดความตึงเครียด

2) ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ คือ เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาครัฐ

3) ความสำคัญด้านสังคม คือ ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน และช่วยเปิดโลกทัศน์ ให้กับประชาชน รวมถึงช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่

4) ความสำคัญด้านวัฒนธรรม คือ แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ สะท้อนให้เห็น คุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน

5) ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดในนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นที่ เน้นการนำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์

หลักการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วยหลักการ 10 ประการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2545: 19-22)

1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using resource sustainable) หมายถึง ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิม ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ดั้งเดิมอย่างเพียงพอ หรือ 15 ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้อย่างประหยัดให้คุ้มค่า โดยคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า คุณภาพ ของธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) ลดการบริโภค ใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นและลดการก่อของเสีย (Reducing over consumption and waste) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้อง จัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มี คุณภาพเหมือนกัน ใช้ทดแทนกันได้เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จาก ธรรมชาติหากลดการใช้ไม้ลง โดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบ จะเป็นการช่วย ลดการตัดไม้ลงได้ เป็นต้น

3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Maintain diversity) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษา และส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่าและมาตรฐานการบริการเพื่อให้ นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา หรือหมู่บ้านวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว โบราณคดีอาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย เป็นต้น

4) ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating tourism into planning) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ จะต้องประสานแผนการ

พัฒนาการ ท้องเที่ยวกับแผนกลยุทธ์การพัฒนาชาติ แผนพัฒนาของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนา ท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น แผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนา จังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว ในระยะยาว

5) ต้องนำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting local economy) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากร ในท้องถิ่นนำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไป เที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการ ในท้องถิ่นนั้น

6) การมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving local communities) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมทำงานท้องถิ่นแบบเป็นองค์กรร่วม โดยเข้าร่วม ในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นหน่วยงาน ร่วมวิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหา เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว ด้วยกัน เป็นต้น 16 นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่นเพื่อยกระดับ คุณภาพของการจัดการ การท่องเที่ยวในท้องถิ่น

7) ประชุมปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting stakeholders and the public) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หน่วยงาน ราชการที่ รับผิดชอบในพื้นที่ ประชุมปรึกษาทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบ การท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและ ด้านการตลาด โดย จัดการประชุมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลด การขัดแย้งใน ผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดื่มเพื่อบริโภค จากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

8) การพัฒนาบุคลากร (Training staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงาน ปฏิบัติงาน อย่างสม่ำเสมอ ให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวยั่งยืน นับเป็นการ พัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการท่องเที่ยว

9) จัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing tourism responsibly) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูล ข่าวสาร การท่องเที่ยว ข่าวสารการบริการการขายให้พร้อมเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจจัดทำใน

รูปสื่อ ทัศนูปกรณ์รูปแบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาด การท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือวีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

10) ประเมินผล ตรวจสอบและวิจัย (Undertaking research) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัย อย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามจากผู้ใช้บริการโดยตรง จากใบประเมินผล หรือ การวิจัยตลาดการท่องเที่ยวเพื่อให้ทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการบริการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความประทับใจ และความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

วิธีการดำเนินการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ระบุพรรณ ท่องเที่ยว และคณะ (2549: 12-15) ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว (Resource management) ควรประกอบด้วยวิธีการดำเนินการต่อไปนี้

1) การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพและจัดระดับ การวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อประเมินศักยภาพ และจัดระดับทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การวิเคราะห์หาจุดเด่นที่มีเอกลักษณ์ของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว 17 เพื่อจะได้ วิเคราะห์ความเหมาะสมต่อการกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนดังนี้

1.1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ ทรัพยากร การท่องเที่ยว ผู้ที่รับผิดชอบควรเริ่มต้นด้วยการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวอะไรบ้าง เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ประเภทใด และมีสภาพอย่างไร ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีคุณลักษณะและความเหมาะสมที่แตกต่าง กันตามศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมสูงสุด จึงควรได้รับการ จัดการ ที่ถูกวิธี ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมน้อยควรได้รับการพิจารณาในด้านรูปแบบและ การจัดการที่ทำให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว และมีระบบการ จัดการที่สามารถเอื้อประโยชน์และตอบสนองความต้องการโดยรวมของประเทศ

1.2) ขั้นตอนการประเมินศักยภาพและจัดระบบของทรัพยากรภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยขั้นตอนการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดย กำหนด ระดับการให้คะแนน 5-1 จากมากที่สุดถึงน้อยที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้ - ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาสภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว ความเกี่ยวเนื่องของระบบนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น กำหนดให้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่สมบูรณ์ ได้คะแนนเท่ากับ 5 และแหล่งท่องเที่ยวที่มีการ ปรับปรุงแก้ไขสภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวเล็กน้อยได้คะแนน 4 เป็นต้น - ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาจากสภาพ

โดยทั่วไปใน 3 ปัจจัย คือ ระบบนิเวศภายในแหล่งท่องเที่ยว ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ และการมี องค์ประกอบที่หลากหลาย เช่น มีโบราณสถานภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีความเหมาะสม ของทรัพยากรในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ได้คะแนน 5 เป็นต้น

2) การประเมินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เป็นการประเมิน ปริมาณของนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และระดับ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะสามารถรองรับได้โดยไม่ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ และการลดลงของคุณภาพ ประสบการณ์ หรือนันทนาการที่ นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการไปเยือน แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ การประเมินขีดความสามารถในการ รองรับนักท่องเที่ยว ควรพิจารณาปัจจัย สำคัญ 3 ด้าน ดังนี้

2.1) ขีดจำกัดทางสภาพแวดล้อม หมายถึง ขีดความสามารถในการรักษาสมดุล ระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับจำนวนนักท่องเที่ยวในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งถ้าขาด 18 ความสมดุลจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อม ทางกายภาพและระบบนิเวศ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับน้อยลง

2.2) ขีดจำกัดทางการตลาด หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับตลาดการ ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นความสามารถในการรักษาสมดุลระหว่างปริมาณนักท่องเที่ยวกับกิจกรรม และสิ่ง อำนวยความสะดวกต่างๆ ที่รองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวเชิงจิตวิทยา เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นจนถึงจุดวิกฤต ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกว่าประสบการณ์ที่ ได้รับด้อยคุณภาพ เช่น รถติดบริเวณทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว เนื่องมาจากถนนแคบและมีรถจำนวนมาก ที่พักร่มไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.3) ขีดจำกัดของชุมชน หมายถึง ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ของ ชุมชน ซึ่งหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นความ หนาแน่นของพื้นที่ใช้สอยในชุมชน เช่น ในร้านอาหาร ร้านค้า หรือบริเวณชายหาด เป็นต้น

3) การกำหนดเขตการใช้พื้นที่หรือเขตการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว บริเวณ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งต้องมีการกำหนดเขตการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ต่างๆ (Zoning) หรือเพื่อการ จัดการ (Management zone) ให้เหมาะสมตามสภาพและขนาดของทรัพยากร ที่จะรองรับปริมาณ นักท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยสามารถป้องกัน ผลกระทบที่จะมีผลต่อ ระบบนิเวศโดยรวมด้วย โดยมีแนวทางการดำเนินการต่อไปนี้

3.1) การจัดให้มีเขตบริการหรือศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor center) ใน แต่ละ แหล่งท่องเที่ยวควรจัดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม และเป็นพื้นที่ราบมากพอที่จะจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการให้บริการ ข้อมูลและความรู้แก่

นักท่องเที่ยว มีเอกสารสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ แผ่นป้ายบรรยาย จัดให้เส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่า ให้สามารถแนะนำและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติ รวมถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของ นักท่องเที่ยว

3.2) การจัดเขตสงวนหรือบริเวณพื้นที่ที่มีความเปราะบางด้านนิเวศ พื้นที่ที่มีความเปราะบางทางด้านนิเวศและพื้นที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ ควรจัดไว้เป็นเขตสงวนหรือเขต พื้นที่อนุรักษ์ที่จำเป็น ต้องมีการควบคุมการใช้ประโยชน์อย่างเข้มงวดเพื่อรักษาสมดุลทางด้านนิเวศ 2.3.4 การควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการควบคุมการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพให้เหมาะสมกับ วัฒนธรรมในพื้นที่ การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการมีระบบป้องกันและกำจัดมลภาวะที่ เหมาะสม

2.1.9 แนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2545: 68-72) ได้ให้แบบการตรวจสอบ ทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีขั้นตอนและกระบวนการดังต่อไปนี้

1) ทำความเข้าใจทรัพยากรท่องเที่ยว (ก) ประเภทของทรัพยากร มีทรัพยากรหลักซึ่งเป็นจุดสนใจนักท่องเที่ยว และ ทรัพยากรรองหรือทรัพยากรสนับสนุน เพื่อสนับสนุนทรัพยากรหลักในการดึงดูดนักท่องเที่ยว (ข) ชนิดของทรัพยากร แบ่งได้ 5 ชนิด ทรัพยากรธรรมชาติ : พืช สัตว์ ภูมิทัศน์ ภูมิอากาศ น้ำ ทรัพยากรวัฒนธรรม : ศาสนา มรดกวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ทรัพยากรเหตุการณ์สำคัญ : งานมหกรรม การแข่งขัน ธุรกิจ โชว์ต่างๆ ทรัพยากรกิจกรรม : นันทนาการ สิ่งอำนวยความสะดวก ทรัพยากรบริการ : การขนส่ง ที่พัก การต้อนรับ อาหาร บริการ

2) การตรวจสอบทรัพยากรท่องเที่ยว

2.1) เขียนรายงานทรัพยากรที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รายการทรัพยากรที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดในรูปแบบต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว สิ่งบริการสำหรับนักท่องเที่ยว กิจกรรมสำหรับ นักท่องเที่ยวบนพื้นที่ และประเภทของที่พักที่ให้บริการกับนักท่องเที่ยว รายการทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรนั้นมีความโดดเด่นอะไรภายในพื้นที่ มีความสำคัญอะไรที่แตกต่างจากแหล่งอื่น และสิ่งนั้นมีความสำคัญเพียงพอเพื่อดึงดูดในปัจจุบันและ ในอนาคต ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติได้ดังนี้ ชื่อ ที่ตั้ง ห่างจากศูนย์กลางหรือศูนย์ ข้อมูลเท่าไร ฤดูกาลและเวลาที่ใช้ การเข้าถึง การจัดการดูแล ใครเป็นเจ้าของ ใครจัดการ การติดต่อ อำนวยความสะดวก สถิตินักท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว มีระดับการใช้มากหรือน้อย ใครมาเที่ยว มาจากไหน มาทำอะไร มีลักษณะประชากรอย่างไร ค่าธรรมเนียมภายในแหล่งท่องเที่ยว รายการทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นอะไรในด้านทรัพยากรวัฒนธรรม มีสิ่งดึงดูดอะไรที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคม มีอำนาจในการดึงดูด

นักท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลดังนี้ ชื่อ ที่ตั้งจากศูนย์ข้อมูล การเข้าถึงภายในแหล่งท่องเที่ยว ทางเข้า ใครเป็นเจ้าของ ใครจัดการ ติดต่อใคร สถิตินักท่องเที่ยวมีระดับการใช้จ่ายหรือไม่ การติดต่อประชาสัมพันธ์ ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว ช่วงเวลาที่ใช้ เป็นใคร มาจากไหน มีลักษณะประชากรอย่างไร ค่าธรรมเนียมภายในแหล่งท่องเที่ยว รายการทรัพยากร เหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น อย่างไร มีสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างไร เหตุการณ์นั้นเสริมหรือเป็นคู่แข่ง กับเหตุการณ์ในท้องที่อื่นหรือไม่ และความถี่ในการเกิดขึ้น ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลดังนี้ ชื่อ ที่ตั้งของ เหตุการณ์สำคัญจากศูนย์ข้อมูล ช่วงเวลา ฤดูกาล และระยะเวลายาวนานของเทศกาล การจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก จำนวนผู้เข้าชมทั้งนักท่องเที่ยว และประชากรท้องถิ่น กิจกรรมสำหรับ นักท่องเที่ยวภายในเหตุการณ์นั้น ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว ค่าธรรมเนียมในการเข้าชม รายการทรัพยากรกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่มีความโดดเด่นอย่างไร สามารถ ดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือไม่ ซึ่งสามารถเก็บข้อมูลดังนี้ ชื่อ ที่ตั้งจากศูนย์ข้อมูล ช่วงเวลา ฤดูกาล การ เข้าถึง เจ้าของ ผู้ดูแลกิจการ การประชาสัมพันธ์ ระดับกิจกรรม สถิตินักท่องเที่ยวที่เดินทาง ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว ค่าธรรมเนียมในการเข้าชม รายการทรัพยากรบริการ ได้แก่ ชื่อและที่อยู่ผู้ให้บริการ การติดต่อกับผู้ให้บริการ เวลาที่เปิดทำการ บริการที่เสนอให้ ข้อมูลที่มีให้ ติดต่อใคร ระดับการใช้ปัจจุบัน ซึ่งสามารถเก็บ ข้อมูลดังนี้ - บริการด้านที่พักแรม ชื่อและที่ตั้งของสิ่งอำนวยความสะดวก ประเภทและ อันดับของการบริการ ลักษณะของการบริการ ระยะเวลาที่เปิด การเข้าถึงแหล่งบริการ ด้านการ จัดการและมาตรฐานของการบริการ รวมทั้งอัตราค่าบริการ - บริการด้านอาหาร ได้แก่ ชื่อและที่ตั้ง ประเภทและอันดับของบริการด้านอาหาร การจัดการด้านการบริการอาหาร สถานที่ขนาดการเปิดปิดบริการ ประเภทของผู้ใช้บริการ และราคา มาตรฐานของอาหารที่ให้บริการ - บริการการต้อนรับ ได้แก่ ชื่อและที่ตั้งของผู้ให้บริการ เวลาที่เปิดทำการ บริการ ที่เสนอให้ ข้อมูลที่มีให้ สถิตินักท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว รวมถึง ค่าธรรมเนียมภายในแหล่งท่องเที่ยว

1.2) ประเมินทรัพยากร คุณภาพทรัพยากร พิจารณาดังนี้ ทรัพยากรนั้นมีความแตกต่างจากทรัพยากรที่ อื่นอย่างไร รวมทั้งมีจุดอ่อนใดต้องปรับปรุง การบริการมีคุณภาพสม่ำเสมอเพียงใด ตลอดจน อุปสรรคต่อการพัฒนาทรัพยากรในเรื่องใด ความโดดเด่นของทรัพยากร พิจารณาดังนี้ สิ่งใดที่ทำให้ทรัพยากรนั้นมีความโดดเด่นกว่าทรัพยากรอื่น และมีความแตกต่างเรื่องใด และทรัพยากรดังกล่าวสะท้อนถึงความภาคภูมิใจ ในสถานที่นั้นๆ อำนาจในการดึงดูดนักท่องเที่ยว พิจารณาดังนี้ สิ่งนี้มีบทบาทอะไรในกิจกรรม ปัจจุบันของนักท่องเที่ยว มีการวัดระดับการใช้และประเมินการใช้อย่างไร ท ่าอย่างไรให้แหล่ง ท่องเที่ยวมีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยว ฐานข้อมูลของทรัพยากรท่องเที่ยว พิจารณาดังนี้ ทรัพยากรนั้นมีประโยชน์ต่อ แหล่งท่องเที่ยวอย่างไร ปัจจุบันการ

ท่องเที่ยวประเภทใดเหมาะสมและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ เดินทางมาท่องเที่ยวในอนาคตได้ และทรัพยากรนั้นมีอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต อย่างไร

2.1.10 แนวคิดการส่งเสริมและการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโต และขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยเฉพาะประเทศไทยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจัดเป็นสาขาทางเศรษฐกิจหลักที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในด้านการนำมาซึ่งรายได้ ก่อให้เกิดการหมุนเวียน เกิดการสร้างงาน และการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจที่มีเกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังกล่าว ทำให้การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวต้องมีทิศทางและแนวทางที่เหมาะสม มีกระบวนการจัดการอย่างต่อเนื่องที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประสบความสำเร็จและเป็นไปตามทิศทางที่ถูกต้อง

การส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว มีหลักการดำเนินการที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้ (กรม ส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. 2550: ออนไลน์)

- 1) เร่งพัฒนา บุคลากร ฟื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมบทบาท เอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

- 2) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์ การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

- 3) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบ นักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

- 4) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆ โดยรอบ ทั้งด้านการตลาด การลงทุน และการจัด อุปสรรคในการท่องเที่ยว จ. บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย

การพัฒนาการท่องเที่ยว โสรัยา สิ่งชูวงศ์ (2546: 28) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การ ดำเนินงานพัฒนาสภาพชุมชนด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกหรือโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีการวางแผนการจัดการจากภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอันจะทำให้ เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งจะควบคู่ไปกับการรักษา

ทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจ ทั้งนี้จำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชน และเกิดการกระจาย ผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม

ระดับของการวางแผนการท่องเที่ยว ระดับของการวางแผนหรือเป้าหมายของการวางแผน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2545: 52-53) แบ่งเป็น 4 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) ระดับการสำรวจเบื้องต้น (Preliminary survey) เป็นระดับพื้นฐานของการวางแผน มีเป้าหมายในการเข้าไปศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะในประเด็นที่สำคัญ หรือปัญหาที่เด่นชัด มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าหรือการพัฒนาขนาดเล็กในระยะสั้น ซึ่งเป็นไปได้ภายใต้เงื่อนไขกฎหมาย การ บริหารและงบประมาณ โดยนำมาประมวลวิเคราะห์เพื่อการศึกษาและพัฒนาในขั้นต่อไป การ พิจารณาและศึกษาจะมุ่งประเด็นที่แหล่งท่องเที่ยว และตลาดการท่องเที่ยว

2) ระดับการศึกษาเบื้องต้น (Preliminary study) เป็นการศึกษาในระดับถัดจากการสำรวจเบื้องต้น เป็นการศึกษาแบบผสมผสานในทุกๆ สาขา ทั้งทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านตลาดการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคม ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นไปในลักษณะกว้างๆ โดยสังเขป เพื่อจะพิจารณาถึงความเป็นไปได้ โอกาส และทิศทางของการ พัฒนาการท่องเที่ยวนั้นๆ ในขณะเดียวกันผลของการศึกษาก็จะชี้แนะทางการดำเนินการ และการ แก้ปัญหาในระยะสั้นไว้ก่อนที่จะมีการจัดทำแผนหลักในรายละเอียดต่อไป

3) ระดับการจัดทำแผนหลัก (Master plan) มีลักษณะเช่นเดียวกับการศึกษาเบื้องต้น โดยมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียด กำหนดแผนหลักและโครงการที่จะต้องมีการจัดทำตลอดจน เสนอแนะกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตราแผนที่ได้วางไว้ งานในระดับนี้ จะอาศัยข้อมูลและการวิเคราะห์จาก 2 ระดับแรก เป็นฐานและจะเน้นหนักที่การ กำหนดปัญหา ข้อ ได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ แนวทางการ พัฒนา กลยุทธ์ในการดำเนินการ และโครงการที่ควรจัดทำ

4) ระดับการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility study) เป็นการศึกษาสืบเนื่องในรายละเอียดของโครงการต่างๆ ที่ได้มีการกำหนดไว้ในการจัดทำแผนหลัก เช่น การพัฒนากายภาพของแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ เนื่องานในระดับนี้ในขั้นตอนที่ 5 เรื่องของแผนงานและโครงการที่จะจัดทำ เนื่องจากจะต้องวิเคราะห์โครงการที่จะจัดทำเนื่องจากจะต้องวิเคราะห์โครงการต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน เทคนิค การบริหาร การตลาด เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการ นั้นๆ ต่อไป

การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเป็นขั้นตอนแรกของการวางแผนการท่องเที่ยว ฉะนั้นข้อมูลที่ จำเป็นในการวางแผนจึงอาศัยข้อมูลในด้านต่างๆ ประกอบ นอกเหนือจากข้อมูลทางด้าน การท่องเที่ยวเท่านั้น เพื่อให้ได้ภาพระดับกว้าง การท่องเที่ยวจะได้พัฒนา

ไปในทิศทางที่สอดคล้องและ ส่งเสริมการพัฒนาในด้านอื่นๆ ข้อมูลที่จำเป็นในการวางแผนการ
ท่องเที่ยวที่นั้นสามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น
กระทรวงมหาดไทย. 2550: ออนไลน์)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา สำรวจข้อมูล และจัดหมวดหมู่ข้อมูล

1) สำรวจข้อมูลทั่วไป เป็นขั้นตอนแรกของการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ข้อมูลที่
จำเป็นในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจึงต้องอาศัยข้อมูลในด้านต่างๆ ประกอบนอกเหนือจาก
ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ภาพระดับกว้าง และการพัฒนาการท่องเที่ยวจะได้สอดคล้องกับ
การพัฒนาในด้านอื่นๆ ดังนี้

1.1) สภาพกายภาพของพื้นที่ ได้แก่ ที่ตั้งและเขตการปกครอง สภาพภูมิประเทศ
สภาพ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ ภัยธรรมชาติ และการใช้ที่ดิน

1.2) สภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตมวลรวมของพื้นที่ รายได้ต่อหัวประชากร อาชีพ
พื้นฐานประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ และการจ้างงานทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยว

1.3) ลักษณะของประชากร ได้แก่ จำนวนและอัตราการเพิ่มประชากร สัดส่วน
ประชากร เมืองต่อประชากรชนบท อัตราการเกิด อัตราการตาย การอพยพเข้าออกของประชากร
และจำนวน แรงงานและสัดส่วนประชากรที่มีอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

1.4) สภาพสังคม ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ การนับถือศาสนา สภาพ
การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ การละเล่น กีฬาท้องถิ่น สภาพทั่วไปด้านสาธารณสุข
 ฯลฯ

2) สำรวจข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรม ชาติ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ศาสนา ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม กิจกรรม
งานประเพณี กีฬา การละเล่นสำคัญ เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และหัตถกรรมสินค้าที่ระลึก

3) สำรวจข้อมูลด้านตลาดการท่องเที่ยว ได้แก่ จำนวนและที่มาของนักท่องเที่ยว แหล่ง
ท่องเที่ยวและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ การกระจายตัวของนักท่องเที่ยวในแต่ละเดือน แต่ละ
สถานที่ และช่วงเวลาที่มี จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดและต่ำสุด โครงสร้างนักท่องเที่ยว การใช้จ่าย
ของนักท่องเที่ยวและ การเดินทางของนักท่องเที่ยว

4) สำรวจข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ เส้นทางและโครงข่ายการคมนาคมทั้ง ภายใน
พื้นที่เอง และพื้นที่ใกล้เคียง โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ความพร้อมของ
เมือง เช่น จำนวนร้านค้า สถานบริการ ร้านอาหาร สถานเริงรมย์ และที่พักสำหรับ นักท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว เป็นการนำ ข้อมูลที่ได้ จาก
การศึกษาเบื้องต้นมาวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้านการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยการเปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียงว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่สามารถแข่งขันกับพื้นที่เป็นแบบเดียวกันได้หรือไม่ อย่างไร ประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาในการวิเคราะห์และกำหนดข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ตั้ง และ ทัศนคติของคนในท้องถิ่นต่อการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย หลังจากที่ได้วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคแล้วจะทำให้มีข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจ ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของประเทศ ของจังหวัด ของกระทรวง การท่องเที่ยวและกีฬา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 เขียนแผนงานและโครงการ เมื่อมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มีความชัดเจน และทิศทางที่แน่นอนแล้วจำเป็นที่จะต้องเขียนแผนงานและโครงการ โดยแผนงานและโครงการควร จะสอดคล้องกับนโยบาย และโครงการดังกล่าวต้องคำนึงถึงมาตรฐานด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 5 ดำเนินการตามแผนงานและโครงการ ในขั้นตอนนี้ควรจะดำเนินการให้ เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ มีการใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสม มีการอำนวยความสะดวกและ ประสานงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพจากการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้ง 5 ขั้นตอน โดยเห็นถึงภาพรวมของพื้นที่ทั่วไป ด้านแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และ การตลาดการ ท่องเที่ยว ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคตลอดจนข้อ ได้เปรียบ เสียเปรียบทางการท่องเที่ยว สุดท้ายจะเกิดแผนงาน โครงการต่างๆ ที่สอดคล้องกันเพื่อ ส่งเสริมและ พัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และ เป้าหมาย เป็นขั้นตอนของการวางกรอบ และทิศทาง ที่การท่องเที่ยวควรที่จะพัฒนาเพื่อให้เหมาะสม กับสภาพพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษา (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, 2545: 74-77)

1) การกำหนดนโยบาย หมายถึง แนวทางที่ผู้วางแผนได้พิจารณาจากสถานการณ์ ต่างๆ อย่างรอบคอบ จึงกำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างๆ เพื่อให้ผู้จัดทำ โครงการและผู้ทำแผนพัฒนาโครงการนำไปปฏิบัติตามแนวนั้นๆ การกำหนดนโยบายคือการตอบ คำถามว่าจะทำอะไรบ้างในการพัฒนาการท่องเที่ยว แต่จะไม่ระบุในรายละเอียด นอกจากนี้สิ่งที่ ควรพิจารณาควบคู่ไปด้วยในการกำหนดนโยบายคือ นโยบายระดับต่างๆ ได้แก่ นโยบายระดับชาติ นโยบายระดับกระทรวง และนโยบายของจังหวัด แผนงานและโครงการพัฒนาในระดับต่างๆ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และอุปนิสัยของชาวท้องถิ่น เนื่องจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะมี ส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปได้ของนโยบายพัฒนาการท่องเที่ยวว่ามีมากน้อยเพียงไร

2) การกำหนดวัตถุประสงค์ หมายถึง ความมุ่งหมายที่ต้องการหรือผลที่ต้องการจะ ให้ เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนโยบายที่ได้กำหนดไว้ การตอบคำถามว่าตั้งนโยบายต่างๆ เหล่านั้นเพื่อ

อะไร การกำหนดวัตถุประสงค์จะต้องสอดคล้องกับนโยบายที่กำหนดและสิ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่ไป ด้วยเสมอ คือ วัตถุประสงค์ของชาติ ของกระทรวงต่างๆ และของจังหวัด วัตถุประสงค์ของโครงการ สำคัญๆ ระยะยาวต่างๆ ความสามารถในการยอมรับของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งความเป็นไปได้ ของวัตถุประสงค์อีกด้วย

3) การกำหนดเป้าหมาย หมายถึง ความต้องการ หรือผลที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากนโยบายเช่นกัน เป้าหมายและวัตถุประสงค์อาจเป็นสิ่งเดียวกัน แตต่างกันที่ว่า วัตถุประสงค์เป็นผลที่ค่อนข้างจะจับต้องยาก ฉะนั้นจึงต้องอาศัยการตั้งเป้าหมายเป็นเครื่องทดสอบ หรือเครื่องวัดว่าผลงานที่ได้ทำ หรือกำลังเป็นไปตามนโยบายที่ได้วางไว้จริงหรือไม่ เป้าหมายคือ การถอดวัตถุประสงค์ซึ่งได้รับการกำหนดขึ้นแบบนามธรรมออกมาเป็นผลในลักษณะของรูปธรรม

2.1.11 แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

2.1.11.1 เส้นทางท่องเที่ยวในเมือง (Harvey M. Rubinstein. 1992: 21 - 22) เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดินเท้าเป็นวิธีการท่องเที่ยวที่ใช้ได้สำหรับเมืองเกือบทุกเมือง และ เป็นวิธีที่ค่อนข้างอิสระ สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ เนื่องจากการเดินเท้าไม่มี การกำหนดระยะเวลา นักท่องเที่ยวสามารถหยุดแวะตามจุดสนใจได้ตามต้องการ และหยุดพักนาน เท่าใดก็ได้ ทำให้สามารถเห็นรายละเอียดของสภาพบ้านเมือง วิถีชีวิตของผู้คนเมืองต่างๆ เป็น วิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะแก่เมือง และเป็นการออกกำลังกายด้วย ในขณะเดียวกันการจัดทำทางเดินเท้าในเมืองสามารถทำได้ง่าย ใช้พื้นที่ไม่มาก ลงทุนน้อย และประชากรของเมืองได้รับ ประโยชน์จากการมีทางเดินเท้า (เดชา บุญค้ำ. 2539: 1) เหตุผลสำคัญในการพัฒนาทางเดินเท้าใน เมืองคือ การขยายและพัฒนาพื้นที่ในบริเวณศูนย์กลางการจับจ่ายใช้สอย หรือสร้างภาพพจน์ใหม่ ให้กับเมือง ก่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น นิทรรศการ การแสดง เทศกาล และกิจกรรมอื่นๆ โดยต้องเตรียมพื้นที่อำนวยความสะดวก ได้แก่ ทางเดินเท้า ที่นั่งพักผ่อน ประติมากรรม น้ำพุ ร้านอาหาร ร้านค้า และกิจกรรมยามค่ำคืน ทางเดินเท้าหากได้รับการออกแบบ และวางแผนที่ดี จะ ช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อม สังคม และพื้นที่เกี่ยวเนื่องให้ได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกันประโยชน์ของเส้นทางเดินเท้า (Richard K. Untermann. 1984: 135) มีดังนี้

1) สงวนรักษา พื้นฟูเศรษฐกิจ และป้องกันไม่ให้น่านใจกลางเมืองขยายตัวออกไปยังชาน เมือง ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมืองเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงย่านใจกลางเมือง และรักษา สภาพแวดล้อมเมือง

2) ช่วยให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้เดินเท้า รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจับจ่าย

3) ลดปัญหาจราจร และปัญหาการกีดขวางทางสัญจรของยานพาหนะ

4) ช่วยปรับปรุงลักษณะทางจินตภาพของชุมชนเมืองให้สวยงามและชัดเจนยิ่งขึ้น

5) ลดมลภาวะทางเสียง และมลภาวะทางอากาศ ที่เกิดจากการจราจรบนถนน

6) รองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่สถานที่ได้อย่างสะดวก และใกล้ชิดยิ่งขึ้น

7) ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเมืองให้บริการสาธารณะและกิจกรรมต่างๆ ของ ประชน เช่น การพบปะสังสรรค์ การแสดงต่างๆ เป็นต้น

8) ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน อาคารทางประวัติศาสตร์ ป้องกันไม่ให้โบราณสถาน หุดโทรมอันเนื่องจากแรงสั่นสะเทือนของรถยนต์ เป็นต้น

2.1.11.2 เส้นทางประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์ คือรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงในปัจจุบัน เนื่องจากเมืองประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมเหล่านี้ได้รับการวางแผนในด้านการอนุรักษ์ ตลอดจน การพัฒนาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ เทศกาล การจัดแสดงแสงสี เสียง เพื่อเพิ่มความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีดังนี้

1) นำเสนอวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงธรรมเนียม ประเพณี การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต ศาสนา การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีของท้องถิ่น

2) นำเสนอศิลปะท้องถิ่น เช่น ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ และศิลปหัตถกรรมที่ผลิตขึ้น เช่น ภาพวาด งานประติมากรรม เครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากนี้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่สำคัญ

3) นำเสนอกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากการสำรวจความคิดเห็นด้านการท่องเที่ยวที่ประสบ ความสำเร็จนั้น มีผลจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว นั้นๆ เช่น การแสดง ช้างในป่าเขตร้อนชื้น เทศกาลล่าสัตว์ งานแสดงสินค้า เกษตรกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคในการ จัดการของแหล่งท่องเที่ยว การเที่ยวชมอุตสาหกรรมท้องถิ่น ตลาด ชุมชน ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก และเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ถูกจัดอยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว ทั่วไป

4) นำเสนอความแตกต่างของเมือง และชุมชน ความแตกต่างของเมือง และชนบทอาคาร บ้านเรือน ความเป็นอยู่ของผู้นคนในเมือง ย่านศูนย์กลางเมือง ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ และอาคารสาธารณะ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบ การศึกษาเรียนรู้ และซึมซับความรู้สึกที่มีต่อเมืองท่องเที่ยวนั้น การนั่งรถไปตามถนนสาย

สำคัญ ภายในเมือง ผ่านสถานที่สำคัญ เมืองท่องเที่ยวบางแห่งยังได้จัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการแสดงเหล่านี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเสมอ

5) นำเสนอรูปแบบทางวัฒนธรรมผ่านทางพิพิธภัณฑ์ เป็นการบอกกล่าวเล่าเรื่องราวทาง ประวัติศาสตร์ อารยธรรม ชาติพันธุ์ งานศิลปะท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยวัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์นั้นเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนใน เมือง และดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

6) นำเสนอประเพณีเทศกาลท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น หรืออิทธิพลทางศาสนา ประเพณี และเทศกาล สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวจากความนิยมของนักท่องเที่ยว (Edward Inskeep. 1999: 80-85) เส้นทางธรรมชาติ เส้นทางธรรมชาติเป็นเส้นทางสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพราะนอกจากการท ำ หน้าที่เชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยรักษาทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวจากผลกระทบ ของการเหยียบย่ำ ำ และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ต่างๆ ได้อีกด้วย สามารถเป็นสื่อกลางที่จะทำให้ นักท่องเที่ยวเข้าไปเรียนรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจ และซาบซึ้งต่อธรรมชาติอย่างใกล้ชิดมากขึ้น

2.1.11.3 หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1) เส้นทางเดินชมธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อน ำนักท่องเที่ยวเข้าไปชื่นชมธรรมชาติ ระหว่างการใช้เส้นทางอาจมีการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติบ้าง

2) เส้นทางเดินป่าระยะไกล เป็นเส้นทางเดินชมธรรมชาติ เพื่อเสริมสร้างความแข็งแรงของ ร่างกาย หรือเพื่อการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นไปของธรรมชาติ

3) เส้นทางสื่อความหมายธรรมชาติเป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อการสื่อความหมาย ให้ความรู้ และความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว มีระยะทางยาวไม่มาก ควรเป็นเส้นทางแบบวงรอบ ซึ่ง จุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุดเส้นทางควรมาบรรจบอยู่บริเวณเดียวกัน เส้นทางสื่อความหมาย นี้สามารถ แบ่งเป็น เส้นทางสื่อความหมายที่มีบุคคลนำ หรือเส้นทางสื่อความหมายโดยให้ศึกษาธรรมชาติด้วย ตนเอง (USDA Forest Service 1964: อ้างใน กัลยารัตน์ ศิริรัตน์)

4) เส้นทางเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยว หรือสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นเส้นทางที่สร้างขึ้นเพื่อ วัตถุประสงค์หลักในการน ำนักท่องเที่ยวจากจุดหมายหนึ่งไปยังอีกจุดหมายหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยว มักออกแบบให้เป็นระยะทางที่สั้นที่สุดเพื่อไปถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการอย่างรวดเร็วที่สุด

2.1.11.4 เส้นทางแบบผสมผสาน หลักการจัดเส้นทางท่องเที่ยวแบบผสมผสาน มีดังนี้ (เดชา บุญค้ำ. 2539: 1)

1) การกำหนดเส้นทาง ควรสำรวจ และสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง เริ่มต้นจากการพิจารณาตำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ จัดลำดับความสำคัญ และความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถ ในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เข้าด้วยกัน

2) การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรบรรจบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ เกิด ความเพลิดเพลินตลอดเส้นทาง โดยไม่ต้องย้อนกลับไปเส้นทางเดิม

3) การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่าง การกำหนดเส้นทางอาจทำขึ้นหลายเส้นทาง หรือ หลายระบบก็ได้ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาต่างกัน ความแตกต่างกันอื่น เนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสำหรับผู้สนใจศิลปะ และวัฒนธรรมอาจพา นักท่องเที่ยวไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อดูวิถีชีวิต และสภาพบ้านเมือง หรืออาจเป็นเส้นทางที่มีความ หลากหลาย และมีความน่าสนใจหลายด้านอยู่ร่วมกัน

4) การจัดประเภทพาหนะตามสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ แต่ละเส้นทางอาจใช้พาหนะ ในการเดินทางต่าง กัน ทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่าง กัน ตามสภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ และลักษณะเฉพาะของเมืองนั้นๆ

5) ความต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจำกัดอยู่เพียง ภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมืองในแหล่งธรรมชาติด้วย

2.2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประหยัด ตะคอนรัมย์ (2544) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารและจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแหล่งท่องเที่ยวตลาดริมน้ำดอนหวาย เนื่องจากตลาดริมน้ำดอนหวายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่กลางปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมาในวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากในพื้นที่อันจำกัด(ประมาณ 74 ไร่) อันอาจจะทำให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งการบริหารและจัดการท่องเที่ยวปัจจุบันอยู่ในรูปขององค์กรชุมชน คือ คณะกรรมการตลาดริมน้ำดอนหวาย วิธีการศึกษา อาศัยข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้จากการสำรวจภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์ และข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ พร้อมศึกษารูปแบบและบทบาทการบริหารและจัดการ การบริหารและจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวคือรสชาติอาหารและความเป็นเอกลักษณ์ของตลาดริมน้ำ ในด้านปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวและเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะแหล่งน้ำธรรมชาติ ในด้านปัญหาการบริหารและจัดการ

ท่องเที่ยวขององค์กรชุมชน ได้แก่การบริหารจัดการที่ดี การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบไม่ชัดเจน ปัญหาการจัดเก็บผลประโยชน์ ปัญหาด้านงบประมาณ การขาดการประสานงานกับองค์กรอื่นๆ และปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหา ได้เสนอรูปแบบการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวชุมชนใหม่ โดยเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลบางระทิก ร่วมกับคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งตามระบบประชาธิปไตย เป็นองค์กรดำเนินงาน โดยการออกข้อบังคับและระเบียบที่ชัดเจน ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเคียงข้าง รวมทั้งการวางแผนการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความสมดุลของสภาพแวดล้อมตามหลักการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จุมพล หนิมพานิช และบุญศรี พรหมมาพันธ์ (2549) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ ในเรื่องการวางแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของ อบต. ส่วนใหญ่มีการดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ มีการสำรวจข้อมูลด้านต่างๆ ประกอบการจัดทำแผน (ร้อยละ 58.3) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และผลที่คาดว่าจะได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน (ร้อยละ 32.0) และมีการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนที่ครอบคลุมการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ (ร้อยละ 51.9) ทักษะการบริหารจัดการและความพร้อมของ อบต. มีความพร้อมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ อบต. มีทักษะในการกำหนดระบบงาน กระบวนการบริหารจัดการ การศึกษาความเป็นไปได้ทางด้านการตลาด และมีความพร้อมปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน และการสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์กรชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่ามีความจำเป็น (ร้อยละ 74.3) เพราะมีประโยชน์ด้านการประสานความร่วมมือ (ร้อยละ 69.8) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในชุมชนให้รู้จักกันอย่างกว้างขวาง (ร้อยละ 68.3) และก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน (ร้อยละ 56.2) (1) ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของ อบต. ได้แก่ ทรัพยากรที่ใช้ในการสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ไม่เพียงพอ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดมาตรฐานด้านคุณภาพ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ขาดการประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ในการปกป้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวมีผลทำให้แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลาย ขาดการฟื้นฟูบำรุงรักษา (2) สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพของ อบต. ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน อบต. ควรส่งเสริมด้านของที่ระลึกของพื้นเมือง ได้แก่ การส่งเสริมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สิ่งทอ ของฝากต่างๆ ด้านแหล่งหรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่ง

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี และด้านรูปแบบการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และชุมชน ควรเปิดโอกาสให้ชุมชน องค์กรชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและควรจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้แก่บุคลากรของอบต.

สายรุ้ง ดินโคกสูง (2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน:กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนขบา ศึกษาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทัศนะของชุมชน ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการท่องเที่ยวชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสังเกต ผลการศึกษาพบว่า หลักการจัดการท่องเที่ยวของชาวบ้านขบามีโครงการบริหารที่ไม่ซับซ้อน โดยตั้งอยู่บนหลักของความโปร่งใสและยุติธรรมและเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การออกกฎ-กติกา รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์เกิดขึ้น ส่วนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทัศนะของชุมชนนั้น ชาวบ้านได้ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการที่ต้องมีคณะกรรมการที่มาจาก การเลือกตั้งโดยชาวบ้านต้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นเจ้าของร่วมกันในแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้หากชาวบ้านได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากนักวิชาการ เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านสามารถทำการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นช่างของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นต้นทุนหรือเป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรับรองของธรรมชาติ จะทำให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (1) การท่องเที่ยวได้สร้างรายได้และอาชีพแก่สมาชิกในชุมชน เสริมสร้างจิตสำนึกของชาวบ้านให้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ส่วนชุมชนเองก็ได้รับประโยชน์ทางอ้อมจากการท่องเที่ยวในเรื่องของระบบสาธารณสุขปลอดภัยขั้นพื้นฐานได้รับการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนหลายด้าน อาทิ ส่งผลให้ค่าครองชีพของชาวบ้านสูงขึ้น รวมทั้งผลกระทบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชาวบ้าน (2) สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของชาวบ้านคือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติซึ่งจะเกิดขึ้นน้ำท่วมมุกปี และชาวบ้านได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า หากได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ศุภลักษณ์ วิริยะสมุน (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประมวลองค์ความรู้ สถานภาพ และสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือตอนล่าง(Social Mapping) โดยพบว่าการท่องเที่ยว

เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ด้วยการปรับโครงสร้างภาคบริการให้เป็นแหล่งรายได้หลักของประเทศ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาคบนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และความเป็นไทย โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่น รวมถึงสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบต่างๆ ในเขตภาคเหนือตอนล่างมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น ในจังหวัดพิษณุโลกมีอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดกำแพงเพชรมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก จังหวัดตากมีความโดดเด่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่บ้านอุ้มโฮม และการท่องเที่ยวในรูปแบบพำนักรักบ้าน (Home Stay) ของกลุ่มบ้านโบราณ อำเภออุ้มผาง จังหวัดเพนบอร์มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในเขตอุทยานทุ่งแสลงหลวงที่หนองแม่นา ซึ่งเป็นที่อาศัยของแมงกะพรุนน้ำจืดแห่งเดียวของประเทศไทย และมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชาวเขาเผ่าม้ง ส่วนในจังหวัดพิจิตรมีแหล่งผลิตสินค้าของที่ระลึก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจะพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนล่างไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีความสมดุลและยั่งยืนนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยการประมวลองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชนควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว สินค้าทางการท่องเที่ยว ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ เพื่อนำไปเป็นการกำหนดแผนกลยุทธ์ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่างต่อไป

อมรา อินทรจักร (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านศรีดงเย็น ตำบลช้าง อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านศรีดงเย็น ตำบลบ้านช้าง อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้คือ สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านศรีดงเย็น จำนวน 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกชมรมการท่องเที่ยวระบุว่า ชุมชนมีจุดแข็งด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชนเผ่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงทางวัฒนธรรม การแต่งกายและภาษาพูด ส่วนในเรื่องจุดอ่อนคือ ราคาของสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนยังไม่มามาตรฐานที่ชัดเจน และไม่มีมีการสร้างตราสัญลักษณ์ ซึ่งโอกาสที่สมาชิกชมรมท่องเที่ยวระบุคือ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงและนักท่องเที่ยวให้ความสนใจในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น รวมถึงอุปสรรคได้แก่ การ

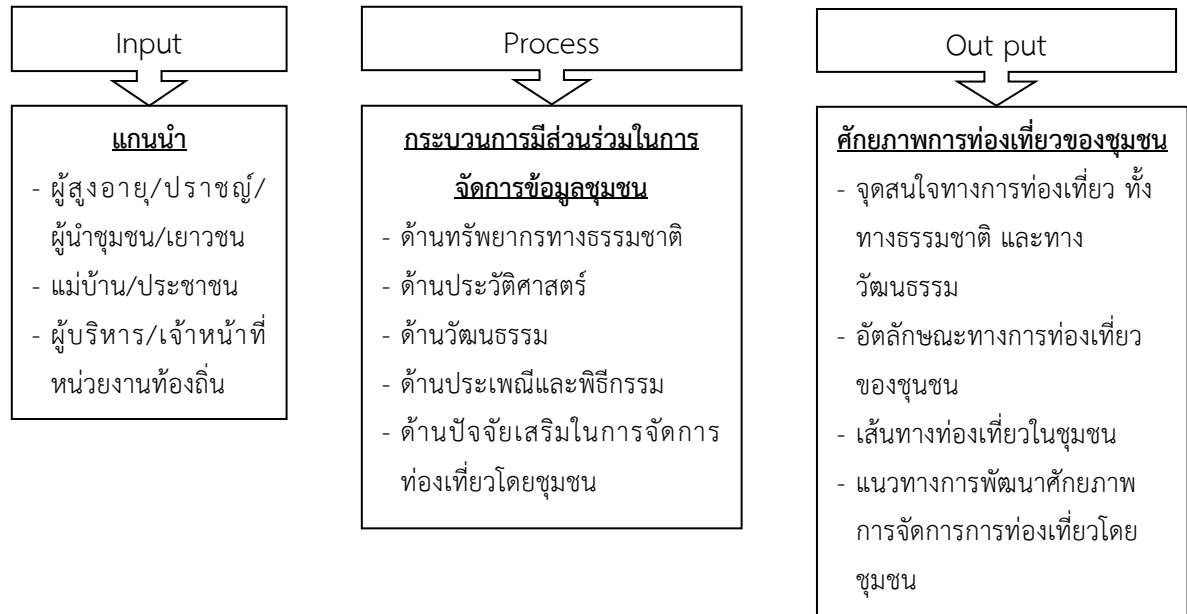
แข่งขันทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ อีกทั้งการกำหนดราคาของบริษัทนำเที่ยวและผู้ประกอบการไม่มีความแน่นอน

สุดชีวัน นันทวัน ณ ออยุธยา (2552) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพการณ์ สถานการณ์ และปัญหาด้านทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสภาพการณ์ สถานการณ์ และปัญหาด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาถึงบริบททั่วไปของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นชุมชนเป็นศูนย์กลาง การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 300 คน และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการและผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับสิ่งดึงดูดในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการของ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ 20-26 ปีทราบดีว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทำรายได้หลักให้จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ และมีความคิดเห็นว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้เพราะมีความเห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งวัฒนธรรมประเพณี เทศกาล ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน แต่พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชน เจ้าของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมากและภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น (1) ในส่วนของสถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรคของปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 8 ประการ ในอำเภอ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ายังมีปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบางประการ เช่น พิพิธภัณฑ์ คนตรีพื้นบ้าน และวรรณกรรมท้องถิ่น ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้ได้รับปัจจัยดึงดูดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบปัญหาทั้งทางด้านบุคลากรที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมีอยู่น้อยและไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านนโยบายและงบประมาณ คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ยังคงเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวน้อยจากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ได้ดังนี้คือ 1) การกำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ 2) คือการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐ จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวของท้องถิ่น 3) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน และที่สำคัญคือมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น 4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเดียวเป็นสำคัญ ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์และความต้องการของเจ้าของชุมชนและประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสังคม ความงามทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการผูกครองทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้

อภิวัฒน์ ภูริศวรักษ์ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : ศึกษาพื้นที่ บ้านฝั่งท่า หมู่ 5 ตำบลวังก้ง อำเภอบราญบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการอนุรักษ์ บ้านฝั่งท่า พัฒนามาจากกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน ซึ่งเกิดจากความคิดเห็นและการร่วมกลุ่มกันเองของชาวบ้าน เพื่อให้การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวบ้าน การจัดโครงการและดำเนินงานของชมรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่ออนุรักษ์บ้านฝั่งท่าจะมีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีโครงสร้างที่ซับซ้อน เพื่อให้เข้าใจง่าย และเกิดความโปร่งใส อันนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมต่างๆ ของชมรม (1) การบริหารจัดการ แบ่งตามกิจกรรมต่างๆ ของชมรม ได้กิจกรรมเรือนำเที่ยว ล่องแม่น้ำปราณ กิจกรรมที่พัก Home Stay และอุทยานวังมัจฉา มีการระดมทุนמןการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จากชาวบ้านกันเอง และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกบ้าง การรับผลตอบแทน จะได้รับในลักษณะต่างๆ กัน ตามการมีส่วนร่วม เช่น ถ้าเป็นเจ้าของเรือนำเที่ยว จะได้รับค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยวโดยตรง แล้วหักเป็นเงินกองทุนของชมรม ส่วนกิจกรรม Home Stay และกิจกรรมอุทยานวังมัจฉา จะได้รับค่าตอบแทนจากเงินปันผลที่ได้ลงทุนเอาไว้ (2) การจัดการท่องเที่ยวชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบในมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ คือ มีอาชีพเสริม สร้างงาน และเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการประชุมปรึกษาหารือกันภายในชุมชน มิติด้านสิ่งแวดล้อมเกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากคนไทยในชุมชน จะมีส่วนได้รับผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมจากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (3) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหาของชุมชน รวมถึงร่วมกันพิจารณาวิธีแก้ไขปัญหามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

2.3 กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในพื้นที่เขตบริการของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ และบ้านห้วยกระ ตาบลแม่สะลองใน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ตาบลแม่สะลองใน อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

ตารางที่ 1 ประชากรในพื้นที่ศึกษา

หมู่บ้าน/พื้นที่	จำนวน (คน)
บ้านนาโต	892
บ้านโป่งไฮ	1,260
บ้านห้วยกระ	827
ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต (บุคลากรและนักเรียน)	36
รวมทั้งสิ้น	3,015

ที่มา: ผู้นำชุมชนบ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต (2559)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานั้น ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการเลือกโดยใช้หลักเหตุผลและพิจารณาของของผู้วิจัย โดยมีเกณฑ์การเลือกคือเลือกตัวอย่างที่มีความสนใจ และมีศักยภาพในการให้ข้อมูลและการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่าง 2 ประเภทดังนี้

1) ผู้รู้ในชุมชนทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญา ซึ่งเป็นตัวแทนจากบ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นผู้ให้ข้อมูลตามความถนัดในด้านต่างๆ

2) ตัวแทนแกนนำในการเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นตัวแทนจากบ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ที่มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทยได้ จำนวนชุมชนละ 1 ราย รวมทั้งสิ้น 4 ราย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1) การระดมสมอง (Brain Storming) ใช้เพื่อให้ตัวแทนชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีในชุมชนของตนเอง รวมถึงการวางแผนที่ดินเพื่อนำไปสู่การเดินสำรวจเส้นทางและจุดสนใจทางกรท่องเที่ยว

2) แบบสำรวจ (Survey Form) ใช้ในการสำรวจข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ด้านประเพณีและพิธีกรรม

3) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน ประวัติสถานที่ ประวัติกิจกรรม และตำนานหรือเรื่องเล่า

4) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ใช้สำหรับการร่วมคิดของตัวแทน/แกนนำชุมชน เพื่อการตัดสินใจหรือการวางแผนต่างๆ รวมถึงการค้นหาลักษณะของชุมชน

5) ประชาพิจารณ์ ใช้สำหรับการหารือ และหาข้อสรุป เพื่อลงมติในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนที่สมาชิกทุกคนในชุมชนเห็นชอบร่วมกัน

6) แบบวัดความน่าสนใจของจุดสนใจทางการท่องเที่ยว จากกิจกรรมทัวร์นำร่องโดยให้นักท่องเที่ยว/ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คะแนน ใช้ระบบการให้คะแนนโดยมีการแทนค่าดังนี้ “ดี” 3 คะแนน “พอใช้” 2 คะแนน และ “ควรปรับปรุง” 1 คะแนน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูลมี 2 ประเภท คือ

1) ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) ข้อมูลจากบุคคล คือ ผู้รู้ทั้งในและนอกชุมชน ผู้บริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำของชุมชน ตลอดจนองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งในและนอกชุมชน

โดยมีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว
- 2) หาแนวร่วมในชุมชนหรือนักสืบของชุมชนซึ่งอาจจะเป็นเยาวชนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกสถานที่
- 4) ประชุมสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

- 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมและแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) ประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจถึงเนื้อหาและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลและชุมชนรวมไปถึงการค้นหาปราชญ์หรือผู้รู้ในเรื่องต่างๆ
- 3) วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4) ทดสอบเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนและทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวทีประชาคมซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนักสืบเยาวชนกลุ่มผู้สูงอายุปราชญ์แม่บ้านและผู้นำชุมชนเป็นต้น
- 5) ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมให้ข้อเสนอแนะ
- 6) สรุปผลการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือข้อมูลทรัพยากรของชุมชน
- 7) จัดทำเวทีประชาคมเพื่อนำเสนอข้อมูลทรัพยากรของชุมชนเพื่อทบทวน เพิ่มเติมแก้ไขและปรับปรุงข้อมูล ขั้นสุดท้าย
- 8) จัดเก็บข้อมูลทรัพยากรของชุมชนในรูปสื่อต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

- 1) จัดทำเวทีประชาคมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการข้อมูลทรัพยากรของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว
- 2) จัดทำระดมสมองเพื่อนำข้อมูลทรัพยากรของชุมชนมาสรรหาและคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยว

3) ระดมสมองเพื่อคัดเลือก และกำหนดจุดสนใจทางการท่องเที่ยวจัดทำขึ้นเป็นเส้นทางท่องเที่ยว

4) ระดมความคิดเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5) ประชุมเตรียมตัวรับคณะทัวร์นำร่อง

6) รับคณะทัวร์นำร่อง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้สถิติเชิงบรรยายหรือสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายคุณลักษณะของข้อมูลได้แก่ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยพิสัย (Range) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ ศักยภาพของชุมชนในการให้บริการท่องเที่ยว ตามทัศนคติของนักท่องเที่ยว/ผู้เชี่ยวชาญ จากกิจกรรมทัวร์นำร่องต่อการจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของชุมชน

3.4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมาจากการเรียนรู้ร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยประมวลจากความรู้สึกส่วนร่วมของชุมชน การยอมรับ การเห็นด้วย และการเข้าใจร่วมกัน ทำการสังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย

- 1) ด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
- 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) ด้านข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยว/ผู้เชี่ยวชาญต่อศักยภาพของจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของชุมชน จากกิจกรรมทัวร์ทดลองของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) บทเรียนที่ได้รับและทัศนคติของชุมชน

3.5 การแปลผลข้อมูล

การแปลผลข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และจัดเชื่อมโยงตามขั้นตอน และลำดับเวลาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และจะทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สังเคราะห์และเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดตามระบบเหตุผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (Description) โดยมีตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ **ความน่าสนใจของจุดสนใจทางการท่องเที่ยว** จากกิจกรรมทัวร์นำร่องโดยให้นักท่องเที่ยว/ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คะแนน มีเกณฑ์การเปรียบเทียบค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยดังนี้

<u>ช่วงคะแนนเฉลี่ย</u>	<u>ระดับความน่าสนใจ</u>
2.34 - 3.00	ดี
1.68 - 2.33	พอใช้
1.00 - 1.67	ควรปรับปรุง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตอำเภอมะปาย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ซึ่งผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2) ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) ศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
- 4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาด้านข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากนั้นจึงหาแนวร่วมเพื่อเป็นแกนนำเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยผ่านกระบวนการศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบ และฝึกกระบวนการคิดเชิงปฏิบัติการเพื่อให้สามารถค้นหาข้อมูลทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ และแผนการพัฒนาตนเองหลังจากการศึกษาดูงานสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.1.1 ประชุมเวทีชุมชนสร้างความเข้าใจ

การประชุมเวทีชุมชนสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคณะครู นักเรียน นักศึกษาศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เข้าใจถึงรูปแบบการท่องเที่ยวที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยได้ใช้เวทีการประชุมทำความเข้าใจใน 4 กลุ่มพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ บ้านนาโต บ้านโป่งไฮ บ้านห้วยกระ และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนแม่บ้าน รวมถึง ครู นักเรียน นักศึกษา ของศูนย์การเรียนรู้

บ้านนาโต ร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นและส่งตัวแทนเพื่อส่งตัวแทนผู้สนใจเข้าร่วมเป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

ภาพที่ 1 ประชุมทำความเข้าใจเพื่อค้นหาแกนนำที่สนใจในแต่ละพื้นที่

4.1.2 ศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลังจากได้ประชุมชี้แจงจุดประสงค์และแนวทางการวิจัยกับชุมชนแล้วจึงได้คัดเลือกชาวบ้านที่สนใจเพื่อเป็นแกนนำในการจัดเก็บข้อมูลโดยผ่านการศึกษาเรียนรู้ด้วยการศึกษาดูงานที่ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ณ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และบ้านเมืองแพม บ้านจำโบ้ และบ้านแม่ละนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวนทั้งสิ้น 22 ราย ซึ่งเป็นตัวแทนจากบ้านนาโต จำนวน 10 ราย บ้านโป่งไฮ จำนวน 2 ราย บ้านห้วยกระ จำนวน 2 ราย และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จำนวน 8 ราย ดังภาพกิจกรรมด้านล่าง ดังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดูงานที่เน้นให้ได้รับประสบการณ์ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนดังต่อไปนี้

4.1.2.1 บ้านเสาดง อำเภอภักดีชุมพล (ชาติพันธุ์ลีซู)

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบไปด้วย การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และสร้างประสบการณ์ในการเล่นส่บ้า ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สูญหายไปแล้ว แต่ชุมชนท่องเที่ยวได้ร่วมกันรื้อฟื้นและอนุรักษ์ไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสและได้รับประสบการณ์

4.1.2.2 บ้านห้วยบะบ้า อำเภอภักดีชุมพล (ชาติพันธุ์ปกาเกอญอ)

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน นำชมทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ถ้ำพระ น้ำออกกู ไม้ตระกูลหิน และปราชญ์สมุนไพร

4.1.2.3 บ้านแพมบก อำเภอปาย (ชาติพันธุ์ไทใหญ่)

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สถานที่เคารพบูชาของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำไม้กวาด การอบใบตองเพื่อทำยาสูบ บ้านไทใหญ่ดั้งเดิม ครกตำข้าวโบราณ การทำข้าวเหนียวแดง การทำถั่วเน่าตากแห้ง

การแต่งกาย

ศาลเจ้าพ่อ

การทำไม้กวาดจากวัสดุธรรมชาติ

การอบใบตองเพื่อทำยาสูบ

การอนุรักษ์บ้านไทใหญ่

ครกตำข้าวแบบโบราณ

การทำข้าวเหนียวแดงตามประเพณีไทใหญ่

การทำถั่วเน่าตากแห้ง

4.1.2.4 บ้านแม่ละนา อำเภอปางมะผ้า (ชาติพันธุ์ไทใหญ่)

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบไปด้วย การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การแสดงของเยาวชน สัมผัสวิถีการทำบุญในวันพระ ชมบ้านไทใหญ่ดั้งเดิมที่ได้อนุรักษ์ไว้ วิธีการทำนาและการจัดการน้ำในที่นา การอนุรักษ์อุปกรณ์รดน้ำอ้อย และรดน้ำมันงาแบบดั้งเดิม

การแสดงของเยาวชน

วิถีการทำบุญในวันพระ

บ้านไทใหญ่ดั้งเดิม

การอนุรักษ์ฮีดอ้อย (หนีบอ้อย)

การอนุรักษ์ฮีดน้ำมันงา ไม่น้ำมันงา)

วิถีการทำนาและการผันน้ำใช้ในที่นา

4.1.2.5 บ้านจำโป๋ อำเภอปางมะผ้า (ชาติพันธุ์ลาหู่ดำ)

กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบไปด้วย การบอกเล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ธรณีสัณฐานเช่น ถ้ำผีแมน ภูมิปัญญาการจัดสานไม้ไผ่ และการทำเครื่องดนตรีลาหู่ รวมถึงผลิตภัณฑ์จากผ้า

ผลิตภัณฑ์ลาหู่ดำ

ถ้ำผีแมน

การจักสาน

เครื่องดนตรีลาหู่

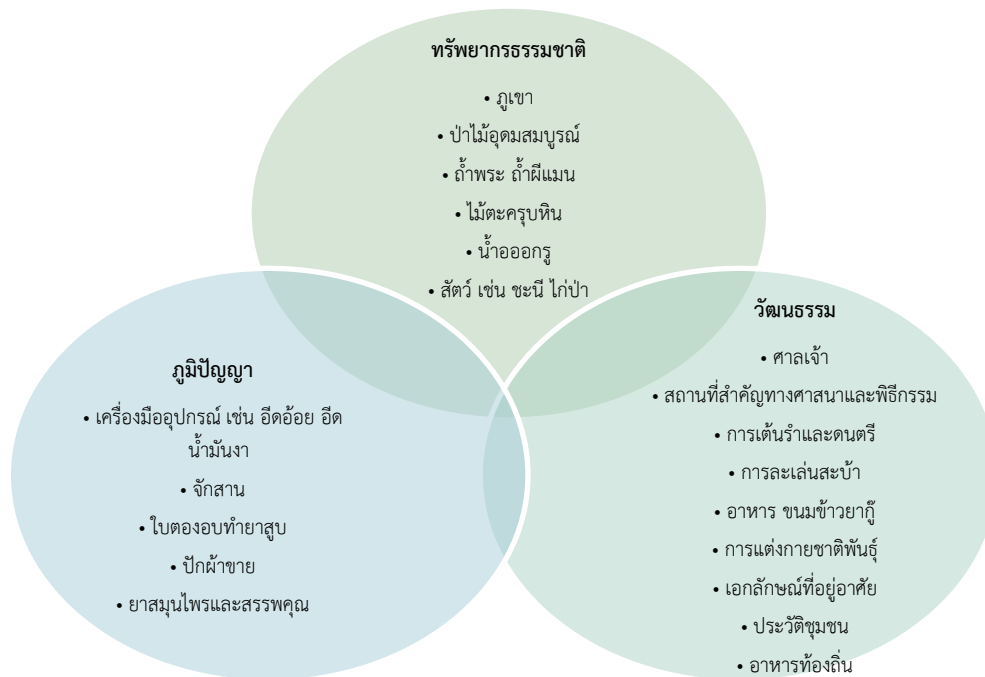
4.1.3 บทเรียนที่ได้รับ

หลังจากการศึกษาดูงาน ชุมชนได้ร่วมกันสรุปบทเรียนที่ได้รับเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ตนเอง ซึ่งบทเรียนที่ชุมชนได้ด้านทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวได้สามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2 ชุมชนสรุปบทเรียนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

ชุมชนได้ร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วย บ้านเสาดง (ลีซู) บ้านห้วยบะบ้า (ปกากะญอ) บ้านเมืองแพม (ไทยใหญ่) บ้านจำโบ (ลาหู่ดำ) และบ้านแม่ละนา (ไทยใหญ่) สามารถอภิปรายผลตามแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 ผลการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว

ชุมชนได้ทราบถึงทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเข้าใจถึงการนำสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว มาใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยการบอกเล่าเรื่องราวและความเป็นตัวตนของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะทางธรณีสัณฐานที่ไม่เหมือนกัน อีกทั้งการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่ถึงแม้จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันตามความเชื่อของแต่ละชาติพันธุ์ ส่วนด้านวัฒนธรรมประเพณี เป็นการบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่ ความเป็นมาของหมู่บ้าน อาหารการกิน ลักษณะของการอยู่อาศัย และการมีปฏิสัมพันธ์กันของคนในชุมชนผ่านประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมีเอกลักษณ์ตามลักษณะของชาติพันธุ์อยู่แล้ว รวมถึงด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่บ่งบอกถึงวิถีการทำมาหากินรวมถึงการแต่งกายนุ่งห่ม ที่ใช้ภูมิความรู้ในการพัฒนาสิ่งต่างๆ จากวัตถุดิบท้องถิ่น มาผลิตเป็นสินค้าและบริการต่างๆ เพื่อเกื้อหนุนกันในชุมชน

4.1.4 ข้อมูลพื้นฐานจากแผนที่เดินดิน

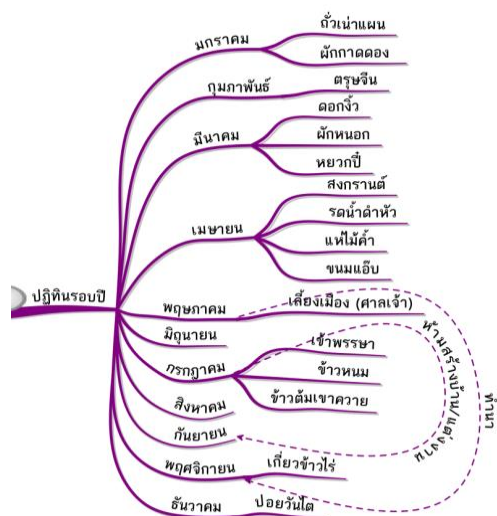
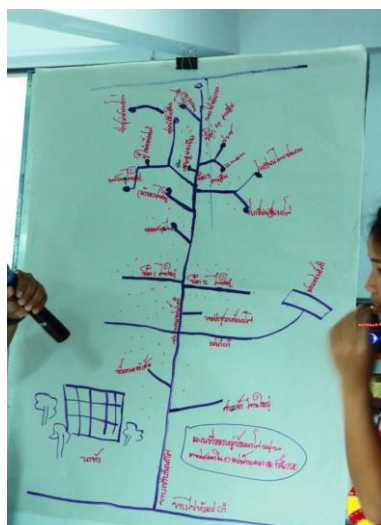
จากผลการเรียนรู้ข้างต้น จึงนำไปสู่การระดมสมองเพื่อร่างแผนที่เดินดินของแต่ละชุมชน เพื่อค้นหาของดีในชุมชนที่สามารถจะนำไปใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งแต่ละชุมชนมีทรัพยากรพื้นฐานตามบริบทของแต่ละพื้นที่และชาติพันธุ์ดังนี้

ภาพที่ 3 ระดมความคิดวาดแผนที่เดินดินแต่ละชุมชน

4.1.4.1 บ้านนาไต่

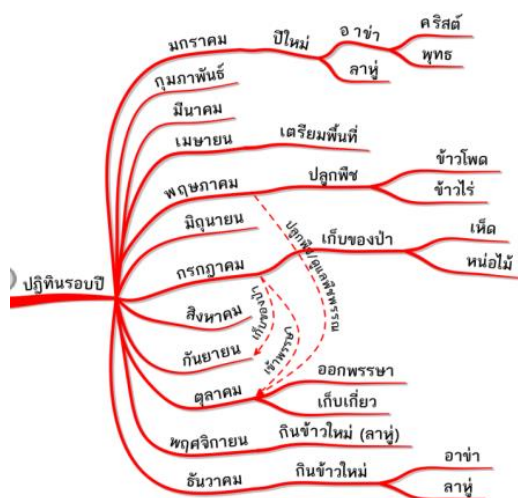
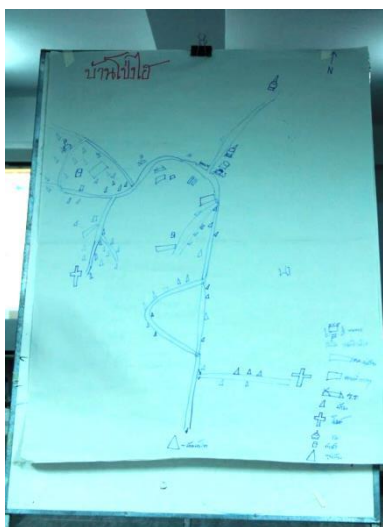
ข้อมูลพื้นฐานบ้านนาไต่ เป็นชาติพันธุ์ไทยใหญ่ จากแผนที่เดินดิน พบว่า บ้านนาไต่มีข้อมูลพื้นฐานที่น่าสนใจประกอบไปด้วย ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งน้ำ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตร และมีภูมิปัญญาที่น่าสนใจได้แก่ หมอสมุนไพร และหมอดนวดจับเส้น ส่วนด้านวัฒนธรรม พบว่ามีสถานที่สำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้า และวัดผุดผ่องธรรมมาราม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคนไทยใหญ่ เป็นศูนย์รวมกิจกรรมและประเพณีต่างๆ ของชุมชน สามารถแสดงในแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 4 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านนาไต่และปฏิทินชุมชนในรอบปี

4.1.4.2 บ้านโป่งไฮ

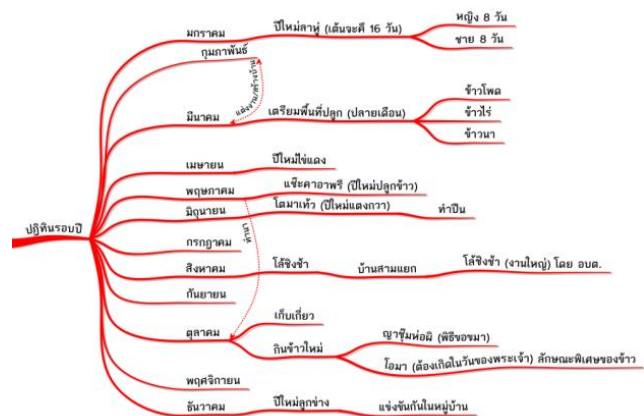
ข้อมูลพื้นฐานบ้านโป่งไฮ มีตัวแทนแกนนำเป็นชาติพันธุ์อาข่า (ศาสนาคริสต์) จากแผนที่เดินดิน พบว่า บ้านโป่งไฮมีข้อมูลพื้นฐาน ประกอบไปด้วย ทรัพยากรธรรมชาติที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากพบว่าในเดือนกรกฎาคมชุมชนยังสามารถเก็บอาหารจากป่าได้ ส่วนด้านวัฒนธรรมพบว่าในพื้นที่ยังมีชาติพันธุ์ลาหู่ อาศัยอยู่ด้วยและยังมีการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้เป็นอย่างดี ส่วนด้านภูมิปัญญาพบว่าชาติพันธุ์อาข่า ยังมีวิธีการปักผ้าและการจักสานไม้ไผ่ สามารถแสดงในแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 5 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านโป่งไฮและปฏิทินชุมชนในรอบปี

4.1.4.3 บ้านห้วยกระ

ข้อมูลพื้นฐานบ้านห้วยกระเป็นชาติพันธุ์อาข่า (ศาสนาพุทธ) จากแผนที่เดินดิน พบว่า บ้านห้วยกระมีข้อมูลพื้นฐานที่น่าสนใจประกอบไปด้วย วัฒนธรรม ที่พบว่ามี 2 ชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ชาติพันธุ์อาข่าและชาติพันธุ์ลาหู่ และยังแสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมของอาข่า ที่ยังคงมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น ประตูลี้ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า และยังมีประเพณีที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีปีใหม่ ซึ่งมีความน่าสนใจ เพราะมีปีใหม่ในรอบปีถึง 3 กิจกรรมหลักๆ เช่น ปีใหม่ไข่แดง ปีใหม่ไล่ชิงช้า และปีใหม่ลูกข่าง และยังมีพิธีกรรมที่ยังทำควบคู่ไปกับวิถีการเกษตรอีกด้วย สามารถแสดงในแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 6 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานบ้านห้วยกระและปฏิทินชุมชนในรอบปี

4.1.4.4 ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

ข้อมูลพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นสถานศึกษาภายใต้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ซึ่งเปิดการเรียนการสอนในระดับ ปวช. และปวส. นักเรียนและนักศึกษาเป็นคนที่ในพื้นที่ซึ่งมีหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งจากแผนที่เดินดิน พบว่า ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตมีข้อมูลพื้นฐานที่น่าสนใจประกอบไปด้วย พื้นที่ที่จัดสรรไว้สำหรับการทดลองการเกษตรสำหรับนักเรียน/นักศึกษา เช่น การเลี้ยงสัตว์ และการปลูกพืช รวมถึงเป็นฐานผลิตอาหารสำหรับนักเรียน/นักศึกษาที่พักในหอพักของศูนย์ฯ ซึ่งเรียกว่า “การประกอบเลี้ยง” สามารถแสดงในแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 7 ข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

4.1.5 แผนพัฒนาตนเอง

จากบทเรียนที่แกนนำชุมชนได้รับและข้อมูลทรัพยากรพื้นฐานที่เป็นต้นทุนทางการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ทำให้แกนนำชุมชนรู้และสามารถที่จะประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้ครั้งนี้ กับสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ว่าสามารถจะพัฒนาตนเองต่อไปได้อย่างไร โดยใช้ประโยชน์จากทุนของชุมชนที่มีอยู่แล้ว จึงได้ระดมสมองเพื่อวางแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ตนเอง

ภาพที่ 4 ระดมสมองเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนตนเอง

หลังจากการระดมสมองพบว่า แต่ละชุมชนมีแนวทางการพัฒนาตนเองที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันไป แต่หากพิจารณาในด้านทรัพยากรที่เป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยว แต่ละชุมชนแสดงความคิดเห็นเพื่อนำกลับไปพัฒนาชุมชนตนเองดังต่อไปนี้

ภาพที่ 5 ชุมชนนำเสนอแผนพัฒนาตนเอง

4.1.4.1 บ้านนาไต่

แกนนำบ้านนาไต่ มีแผนพัฒนาชุมชนตนเองคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และ 2) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์

4.1.4.2 บ้านโป่งไฮ

แกนนำบ้านโป่งไฮ มีแผนพัฒนาชุมชนตนเองคือ การจัดทำฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และ 2) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในชุมชน

4.1.4.3 บ้านห้วยกระ

แกนนำบ้านห้วยกระ มีแผนพัฒนาชุมชนตนเองโดยมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และ 2) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์

4.1.4.4 ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

แกนนำศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ มีแผนพัฒนาตนเองคือ การเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ด้านหลัก คือ 1) ด้านการเกษตร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนหลักที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ ต้องการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนในชุมชนด้านการเกษตร 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งน้ำ (แม่น้ำคำ) และการรักษาสิ่งแวดล้อม

แกนนำส่วนใหญ่ได้กล่าวถึง การปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการก่อนคือ หาทีมงานเข้ามาเพิ่มเพื่อเป็นแนวร่วมในการพัฒนา ดังนั้น จึงเสนอให้มีการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้ กลับไปบอกเล่าให้กับสมาชิกชุมชนที่เหลือนับว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชนคืออะไร” รวมถึงหารือเพื่อขอมติจากที่ประชุมหมู่บ้านว่า คนส่วนใหญ่เห็นด้วยหรือไม่หากเราจะพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของเรา และเปิดรับผู้ที่สนใจเพิ่มเติมเพื่อเข้ามาเป็นแนวร่วมขับเคลื่อนด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวให้สามารถปฏิบัติตามแนวทางการพัฒนาได้ต่อไป

4.1.6 การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากร

การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรในชุมชน โดยข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

- 1) ข้อมูลหัตถิยภูมิ เป็นข้อมูลด้านภูมิศาสตร์และประชากรศาสตร์ จากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน
- 2) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลด้านทรัพยากรในชุมชน ประกอบไปด้วย ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญา

4.1.7 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เป็นข้อมูลหัตถิยภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ของพื้นที่ และข้อมูลพื้นฐานด้านประชากรศาสตร์ ซึ่งสามารถอธิบายดังนี้

4.1.7.1 บ้านนาไต่

4.1.7.1.1 จำนวนประชากรชายหญิง

บ้านนาไต่ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 20 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ประชากรจำนวน 162 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือน 134 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 892 คน แบ่งเป็นชาย 452 คน หญิง 440 คน

4.1.7.1.2 ศาสนา

- 1) นับถือผีแบบดั้งเดิม
- 2) นับถือศาสนาพุทธ
- 3) นับถือศาสนาคริสต์

4.1.7.1.3 อาชีพ/เศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพหลักคือ การเกษตร อาชีพเสริมคือ รับจ้าง มีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวประมาณปีละ 22,543 บาท

4.1.7.1.4 ภูมิศาสตร์ของชุมชน

บ้านนาไต่ มีแนวเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดกับบ้านปางมะหัน ทิศใต้ ติดกับบ้านห้วยหยวกป่าโซ ทิศตะวันออกติดกับ บ้านเล่าลิว ทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยกระ

4.1.7.2 บ้านโป่งไฮ

4.1.7.2.1 จำนวนประชากร

บ้านโป่งไฮ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 21 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย ประชากรหมู่บ้านโป่งไฮ มีครัวเรือนทั้งหมด 239 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 1,260 คน ซึ่งในหมู่บ้านโป่งไฮมี 3 กลุ่มบ้าน ประกอบไปด้วย

- 1) ประชากรกลุ่มบ้านโป่งไฮมี 75 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 415 คน เป็นชาย 204 คน หญิง 211 คน ราษฎรเป็นชาติพันธุ์อาข่า
- 2) ประชากรกลุ่มบ้านเสาะไฮ มี 44 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 239 คน เป็นชาย 101 คน หญิง 138 คน ราษฎรเป็นเผ่าอาข่า
- 3) ประชากรกลุ่มบ้านป่าแอม มี 120 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 606 คน เป็นชาย 291 คน หญิง 315 คน ราษฎรเป็นเผ่าลาหู่

4.1.7.2.2 ศาสนา

จำนวนประชากรหมู่บ้านโป่งไฮที่นับถือศาสนาในชุมชนมีดังนี้

1) นับถือศาสนาพุทธ	จำนวน	74	หลังคาเรือน
2) นับถือศาสนาคริสต์	จำนวน	107	หลังคาเรือน
3) นับถือบรรพบุรุษ/ลัทธิดั้งเดิม	จำนวน	58	หลังคาเรือน

4.1.7.2.3 อาชีพ/เศรษฐกิจ

ชาวบ้านโป่งไฮส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือปลูกข้าว ข้าวโพด ยางพารา ชา เลี้ยงสัตว์และรับจ้าง เป็นต้น การประกอบอาชีพเป็นไปตามฤดูกาล ในช่วงฤดูฝนจะปลูกข้าวไว้บริโภค ส่วนข้าวโพดจะปลูกไว้เพื่อจำหน่าย ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจใหม่ที่ชาวบ้านโป่งไฮเริ่มสนใจปลูกเพื่อทดแทนการปลูกข้าวโพด จะทำให้ชาวบ้านบ้านโป่งไฮมีรายได้ดีกว่าการปลูกข้าวโพด ชาเป็นพืชดั้งเดิมที่ชาวอาข่าปลูกไว้ โดยจะปลูกไว้เพื่อบริโภคเท่านั้นแต่ด้วยความต้องการบริโภคชาเพิ่มมากขึ้น ความต้องการของตลาดมีมาก ทำให้ชาวบ้านโป่งไฮบางส่วนเริ่มปลูกชา และขยายพื้นที่การปลูกเพิ่มมากขึ้น เพื่อทดแทนการปลูกข้าวโพด อาชีพรองของชาวบ้านโป่งไฮคือ รับจ้าง หลังจากว่างเว้นการปลูกข้าว ข้าวโพด ชาวบ้านบางส่วนจะลงไปในเมืองเพื่อรับจ้างก่อสร้างเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว

4.1.7.2.4 ภูมิศาสตร์ของชุมชน

บ้านโป่งไฮตั้งอยู่บนภูเขาซึ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 700 - 900 เมตร ติดกับชายแดนประเทศพม่า ฤดูฝนตกชุก ฤดูหนาวอากาศจะหนาวเย็นมาก ส่วนฤดูร้อนอากาศเย็น

สบายมักจะมีพายุกู้ร้อนพัดเข้ามาเป็นประจำ โดยมีอาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือติดต่อกับ บ้านห้วยกระ ทิศใต้ติดต่อกับ บ้านห้วยห้วยกป่าโซ ทิศตะวันออกติดต่อกับ บ้านนาไต่ และทิศตะวันตกติดต่อกับ ชายแดนไทย –พม่า

4.1.7.2.5 ชื่อองค์กรหน่วยงานในชุมชน

1) โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยาน	จำนวน 1 แห่ง
แห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติ บำรุงที่ 112	
2) พุทธศาสนานบ้านโป่งไฮ (อาศรมบั้งจิตอาสา)	จำนวน 1 แห่ง
3) วัดบ้านโป่งไฮ	จำนวน 1 แห่ง
4) โบสถ์คริสต์	จำนวน 3 แห่ง
5) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน 2 แห่ง
6) ฐานปฏิบัติการทหารพรานบ้านโป่งไฮ	จำนวน 2 ฐาน

4.1.7.3 บ้านห้วยกระ

4.1.7.3.1 จำนวนประชากรชายหญิง

บ้านห้วยกระ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 26 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย จำนวนประชากรจำนวน 125 หลังคาเรือน จำนวนครัวเรือน 195 ครัวเรือน จำนวน ประชากรทั้งหมด 827 คน แบ่งเป็นชาย 391 คน หญิง 436 คน

4.1.7.3.2 ศาสนา

ศาสนาประกอบด้วย 4 ศาสนาคือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ และจีนยูนนาน

4.1.7.3.3 อาชีพ/เศรษฐกิจ

อาชีพส่วนใหญ่คือเกษตรกร และปลูกข้าวโพดเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวนา ส่วนอาชีพเสริม คือ ปลูกชา ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

4.1.7.3.4 ภูมิศาสตร์ของชุมชน

อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือติดต่อกับ ชายแดนไทย –พม่า ทิศใต้ติดต่อกับ บ้านโป่งไฮ ทิศตะวันออกติดต่อกับ บ้านนาไต่ และทิศตะวันตกติดต่อกับ ชายแดนไทย –พม่า

4.1.7.4 ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

4.1.7.4.1 ประวัติศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

เมื่อประมาณกลางเดือนกรกฎาคม 2549 นายทศพร ชัมพุนทะ ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย ได้รับการประสานงานจากว่าที่ร้อยตรี กิตติ ชันธมิตร รองผู้อำนวยการสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสนอให้วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย พิจารณาการเปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเกษตร (ปวช.) ให้แก่นักเรียนที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ 4 รอบ 2 เมษายน 2546 และโรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อยู่บริเวณใกล้เคียง ที่ขาดโอกาสศึกษาต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น เนื่องจากปัญหาความยากจน และเป็นกำลังสำคัญต้องช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพเลี้ยงในครัวเรือน ประกอบกับสถานศึกษาที่เปิดสอนสายสามัญและสายอาชีพอยู่ห่างไกลกับชุมชนมาก

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย โดยนายทศพร ชัมพุนทะ ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงได้มอบหมายให้ นายสมเดช วงศ์ชัยพาณิชย์ ครูชำนาญการ ครูผู้ปฏิบัติการสอน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นผู้ประสานงานโครงการฯ (ปัจจุบันได้รับคำสั่งแต่งตั้งจากวิทยาลัยฯ ให้ทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต) ไปประสานงานกับ ร.ต.ท. กิตติคุณ ช่างเขียน ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติฯ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ร่วมประชุมหารือกับผู้อำนวยการโรงเรียนขยายโอกาสที่อยู่บริเวณใกล้เคียง พร้อมคณะกรรมการการศึกษา, ผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อันได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 3, องค์การแพลน ประเทศไทย สำนักงานพื้นที่ภาคเหนือ, องค์การบริหารส่วนตำบลเทอดไทย, องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองใน และบริษัทฟลอรา เชียงฮุย (ประเทศไทย) จำกัด และได้ลงนามข้อตกลงความร่วมมือ “โครงการความร่วมมือจัดการอาชีวศึกษาเกษตรในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ 4 รอบ 2 เมษายน 2546” เพื่อร่วมกันดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพทางการเกษตร (ปวช.) เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 2549 ให้แก่นักเรียนกลุ่มดังกล่าวให้มีสถานที่เรียนอยู่ใกล้บ้าน เมื่อจบการศึกษาแล้วสามารถประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนเองได้ตามศักยภาพ และตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่ละทิ้งถิ่นฐาน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงตามแนวพื้นที่ชายแดนไทย - เมียนมาร์

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงรายได้ขออนุญาตใช้พื้นที่ทางด้านทิศเหนือของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการทำอากาศยานแห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ฝั่งตรงข้ามแม่

น้ำคำ เลขที่ 55 บ้านนาไต่ หมู่ที่ 20 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 28 ไร่ ในการดำเนินงานโครงการฯจากกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2550 โดยได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ของโรงเรียน ตามหนังสือแจ้งของกองกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 32 ที่ ตช 0030.42/1454 ลงวันที่ 12 เมษายน 2550 และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงรายได้ร่วมกับหน่วยงานพหุภาคี, โครงการแม่ฟ้าหลวงแม่จัน สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดเชียงราย และราษฎรในพื้นที่ที่อยู่ในเขตบริการของโครงการฯอันได้แก่ บ้านนาไต่ บ้านแม่คำน้อย บ้านห้วยกระ บ้านโป่งไฮ บ้านปางมะหัน บ้านม้งเก่าหลัง และบ้านหัวแม่คำ ทำการก่อสร้างอาคารสถานที่ชั่วคราวในการจัดการศึกษา โดยใช้งบประมาณในการก่อสร้างเบื้องต้นจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นเงิน 600,000 บาท (หกแสนบาทถ้วน) และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การแพลน ประเทศไทย สำนักงานพื้นที่ภาคเหนือ ในการจัดซื้อวัสดุทางการศึกษา เครื่องมือและอุปกรณ์เพื่อการยังชีพเป็นเงินอีก 234,000 บาท (สองแสนสามหมื่นสี่พันบาทถ้วน)

โครงการความร่วมมือจัดการอาชีวศึกษาเกษตรในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ได้เปิดทำการเรียนการสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ สาขางานเกษตรทั่วไป ประจำปีภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 ภายใต้ชื่อ “ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย สาขาบ้านนาไต่ ” เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2550 เป็นต้นมา ปัจจุบันจึงเปลี่ยนชื่อเป็น ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

4.1.7.4.2 แนวคิดของการจัดการเรียนรู้ที่ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

“การจัดการอาชีวศึกษาเกษตรเพื่อการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงตามแนวชายแดน” เป็นการจัดการศึกษาอาชีวเกษตรเพื่อพัฒนาอาชีพบนฐานวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงสู่ความเป็นชุมชนยั่งยืน โดยใช้ระบบการศึกษาแบบวิชาชีพนำเน้นการใช้ทุนทางสังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นฐานคิดของการเรียนการสอนเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิต

4.1.7.4.3 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ

- 1) เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้รับการศึกษาด้านวิชาชีพการเกษตรตามศักยภาพ
- 2) เพื่อให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่มีแนวทางในการประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง
- 3) เพื่อช่วยเหลือและลดภาระค่าใช้จ่ายการศึกษาแก่นักเรียนและผู้ปกครอง

4) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ด้านจังหวัด
เชียงราย

4.1.7.4.4 วิสัยทัศน์ของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้

ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้ เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้เพื่อผลิตและพัฒนากำลังพลด้าน
อาชีพเกษตรที่มีคุณภาพได้ในมาตรฐานสากล เพื่อตอบสนองความต้องการ และเป็นที่พักแห่งชุมชนบน
พื้นที่สูง ตระหนักการใช้ทรัพยากรและรักษาสีเขียวที่แวดล้อมที่เหมาะสม พัฒนาคนชายขอบสู่อาชีพที่
ยั่งยืนในชุมชนถิ่นเกิด เสมือนสร้างเสาเข็มที่มีชีวิต เพื่อพิชิตความมั่นคง ดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ พิทักษ์
ประเพณีวัฒนธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง

4.1.7.4.5 พันธกิจของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต้

- 1) จัดการเรียนการสอนทางวิชาชีพเกษตรเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนสู่
มาตรฐานสากล
- 2) จัดและส่งเสริมการอาชีพศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพเกษตร ให้มีคุณภาพ
มาตรฐานอาชีพ
- 3) วิจัย สร้างนวัตกรรม พัฒนาองค์ความรู้ เพื่อการพัฒนาอาชีพเกษตร
- 4) สร้างภาคี เครือข่าย ความร่วมมือกับองค์กรและหน่วยงานทั้งภาครัฐและ
เอกชน ในการพัฒนาวิชาชีพ เกษตร
- 5) ขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพเกษตรอย่างทั่วถึงและเสมอภาค
- 6) สร้างค่านิยม จิตสำนึก และภูมิปัญญาหลักธรรมมาใช้ ส่งเสริมคุณภาพ
จริยธรรมในการดำรงชีวิต
- 7) สร้างความตระหนักในการใช้ทรัพยากรและรักษาสีเขียวที่แวดล้อม

4.1.7.4.6 จำนวนนักเรียนในปัจจุบัน

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน/นักศึกษา (พ.ศ.2560)
ปวช 2	16
ปวช 3	10
ปวส 2	3

4.2 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

การศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย การประชุม
กลุ่มย่อยเพื่อคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำเส้นทางการ

ท่องเที่ยว ระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการพัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึก ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

4.2.1 จุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

จากการจัดการข้อมูลของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยการร่วมสำรวจ ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูล รวมถึงการประชุมเพื่อคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน โดยมีหลักคิดในการเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยว คือ สินค้าท่องเที่ยวแต่ละชุมชนจะต้องมีความแตกต่างกัน เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวและส่งต่อนักท่องเที่ยวให้กันได้ ผลการคัดเลือกสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนทำให้ทราบถึงลักษณะเด่นของแต่ละชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ ถึงแม้ว่าบ้านโป่งไฮและบ้านห้วยกระจะจะเป็นชาติพันธุ์อาข่าเหมือนกัน แต่ก็มีจุดเด่นทางการท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งสามารถอภิปรายผลดังนี้

4.2.1.1 บ้านนาไต่

4.2.1.1.1 จุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยว

บ้านนาไต่ (บ้านนาโต) เป็นชาติพันธุ์ไทยใหญ่ มีวิถีชีวิตพุทธที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย และมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จะเห็นได้ว่า ยังมีการเข้าร่วมประเพณีทางศาสนากันอย่างพร้อมเพรียง โดยยังให้ความสำคัญกับการแต่งกายชุดชาติพันธุ์ในวันที่มีการเข้าร่วมประเพณีหรือพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งแสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน สามัคคีกัน ทำให้ชุมชนนาไต่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังคงพบเห็นวิถีการพึ่งพาธรรมชาติ เช่น การหาอาหารในแหล่งน้ำ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ที่กล่าวข้างต้นแล้ว การพัฒนาข้อมูลร่วมกันกับชุมชนทำให้ค้นพบวิถีชีวิตไทยใหญ่ที่มีความน่าสนใจอีกหลายด้าน เช่น การทำขนมไทยใหญ่ที่มักเตรียมไว้เพื่อการทำบุญ ภูมิปัญญาการทอผ้าของชาติพันธุ์ไทยจีน (ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาไต่)

บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามวิถีชีวิตแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร ร้างไทยใหญ่ การแสดงกาจอมเพลง วัด ผุดผ่องธรรมาราม - พระธาตุ - ศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไทยจีน จักสานไม้ไผ่ จักสานไผ่คา การทำขนม การนวดจับเส้น

4.2.1.1.2 ปฏิทินท่องเที่ยว

ตารางที่ 2 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาโต้

[illegible]

ทรัพยากรท่องเที่ยว	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
7) ทอผ้าไทยจีน	●											●
8) จักสานไม้ไผ่	●											●
9) จักสานไผ่ยคา	●											●
10) การทำขนม	●											●
11) นวดจับเส้น	●											●

4.2.1.2 บ้านโป่งไฮ

4.2.1.2.1 จุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยว

บ้านโป่งไฮ เป็นชาติพันธุ์อาข่า เนื่องจากชุมชนได้สูญเสียผู้นำทางศาสนาไปจึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์แทนการนับถือบรรพบุรุษ แต่ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงศาสนาแต่ยังคงมีร่องรอยวัฒนธรรมอาข่าหลงเหลืออยู่ เช่น การปั่นฝ้ายและการทอผ้าแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกือบจะสูญหายไปแล้ว แต่แกนนำได้รื้อฟื้นและพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้เพื่อการท่องเที่ยว และยังมีภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่ การผลิตอุปกรณ์ดักสัตว์ เป็นต้น ที่ยังบ่งบอกความเป็นอาข่าได้ รวมถึงทรัพยากรป่าไม้ที่ชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ไว้ มีพื้นที่กว่า 2000 ไร่ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ แหล่งอาหารของคนในชุมชน และยังสามารถใช้เป็นสมุนไพร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง

บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วยเส้นทางป่าอนุรักษ์ ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าวปุก การปั่นฝ้าย – ทอผ้า จักสานไม้ไผ่ ตีมีด และการทำอุปกรณ์ดักสัตว์

4.2.1.2.2 ปฏิทินท่องเที่ยว

ตารางที่ 3 ปฏิทินการท่องเที่ยวโป่งไฮ

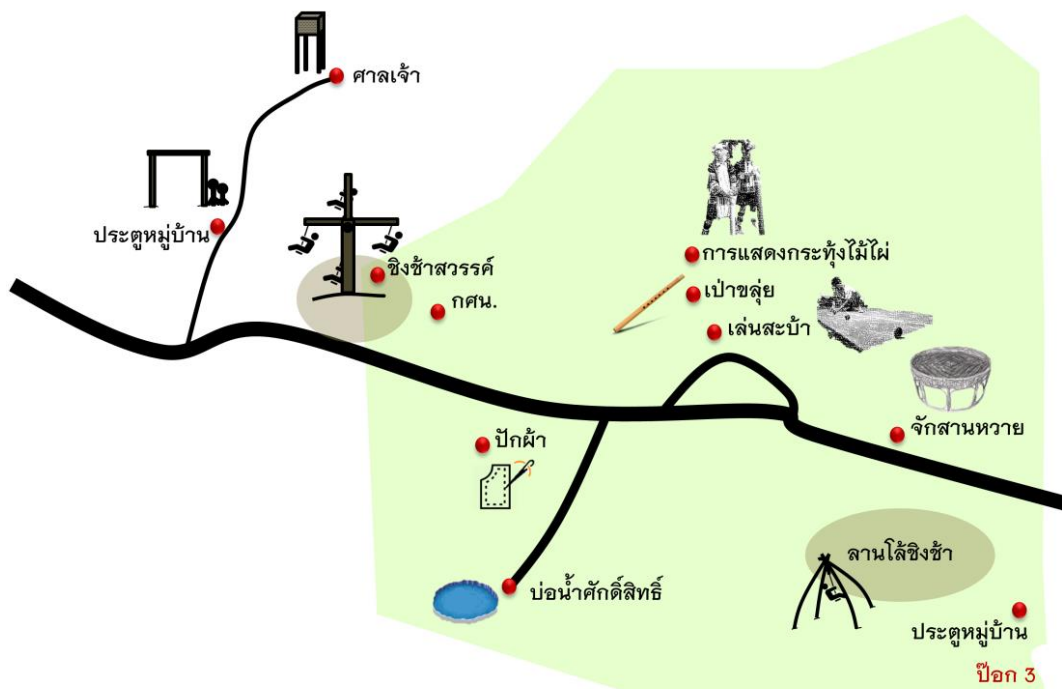
[illegible]

4.2.1.3 บ้านห้วยกระ

4.2.1.3.1 จุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยว

บ้านห้วยกระ เป็นชาติพันธุ์อาข่า แต่ส่วนใหญ่ยังคงนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เช่น ประตู่ผี (ประตู่หมู่บ้าน) ศาลเจ้า และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่เคารพของคนในชุมชน และยังคงมีการประกอบพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสมอ เช่น ประเพณีปีใหม่วังซำ ปีใหม่ไข่แดง และปีใหม่ลูกช้าง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ อีกทั้งยังมีการแสดงกระทงไม้ไผ่ และภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพร การสร้างบ้านแบบมุงหญ้าคา การจักสานหวาย และยังมีการเล่น เช่น การเล่นสะบ้า ที่ได้รื้อฟื้นและต้องการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้เพื่อการท่องเที่ยวต่อไป

บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ประตู่หมู่บ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล่ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า เล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่

แผนภาพที่ 10 เส้นทางท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ

4.2.1.3.2 ปฏิทินท่องเที่ยว

บ้านห้วยกระ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ทางด้านวัฒนธรรม สามารถมาเยือนได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นกิจกรรมที่เป็น ประเพณีปีใหม่ ที่ต้องรอช่วงฤดูกาลจึงจะสามารถพบเห็นได้

ตารางที่ 4 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาโต

ทรัพยากรท่องเที่ยว	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
วัฒนธรรม												
1) บ้าน (ภูมิปัญญาทำหลังคาหญ้าคา)	●											●
2) ชุมประตู่เข้าหมู่บ้าน (เก่า)	●											●
3) ไหว้ศาลเจ้าอาข่า (แม่อ่องล่อ)				●	●							
4) เครื่องดนตรีอาข่า (ซ้อง, กลอง)	●											●
5) อุปกรณ์ดักสัตว์ (หล่อ หละเพอะ ล้อจุม ปีน)	●											●
6) จักสานหวาย	●											●
7) ลายผ้าโบราณ	●											●
8) การละเล่นสะบ้า	●											●
9) ชิงช้าสวรรค์	●											●
ประเพณี												
1) ปีใหม่ไข่แดง				●	●							
2) ปีใหม่ไล่ชิงช้า								●	●			
3) ปีใหม่ลูกช้าง												●

4.2.1.4 ชมรมชีวิตวิถี

4.2.1.4.1 จุดสนใจและเส้นทางท่องเที่ยว

ชมรมชีวิตวิถี (ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต) เป็นกลุ่มที่เกิดจากสมาชิกในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ซึ่งเป็นบุคลากรและนักเรียน/นักศึกษา ภายใต้อาณาเขต “ชมรมชีวิตวิถี” มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เรียกว่า “ฐานอาชีพ” ดังนั้น การขับเคลื่อนการทำงานด้านการท่องเที่ยวจึงเห็นควรที่จะหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อนในการทำงาน จึงได้กำหนดให้ให้ชื่อว่า “ฐานเรียนรู้...” โดยแกนนำได้คัดเลือกฐานเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องจากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว 1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ 2) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิตวิถี 1 (ไก่ | หมูหลุม | ประมง | พืชผัก | ปุ๋ยหมัก | ฮอโมนพืชและสัตว์) 3) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิตวิถี 2

(สมุนไพร | การสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร) 4) ฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ ดังแผนภาพด้านล่าง

แผนภาพที่ 11 เส้นทางท่องเที่ยวชมรมชีวิติ

4.2.1.4.2 ปฏิทินท่องเที่ยว

ชมรมชีวิติ ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยกิจกรรมในฐานเรียนรู้ด้านการเกษตร สามารถเยี่ยมชมได้ตลอดทั้งปี ส่วนกิจกรรมทางด้านการศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ จะยกเว้นช่วงฤดูฝนเนื่องจากเป็นฤดูน้ำหลากไม่เหมาะแก่การเดินทางสำรวจน้ำ

ตารางที่ 5 ปฏิทินการท่องเที่ยวบ้านนาโต

ทรัพยากรท่องเที่ยว	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่	●											●
2) บ้านชีวิติ 1	●											●
3) บ้านชีวิติ 2	●											●
4) ฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำ ในแม่น้ำคำ	●					●			●			●

4.2.2 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

แกนนำชุมชนและศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ได้ระดมความคิดเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง เพื่อจะสามารถหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม สามารถใช้เป็นสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวได้

ภาพที่ 6 แกนนำร่วมคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

4.2.2.1 บ้านนาโต

กระบวนการคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้พิจารณาจากการระดมสมองเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ประกอบกับความสามารถของแกนนำหรือการหาแนวร่วมที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นที่ระลึก โดยบทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนากระเป๋าผ้าขนาดเล็ก โดยใช้การตกแต่งด้วยลายผ้าจากภูมิปัญญาไทยเขิน ซึ่งเป็นหนึ่งใน

สมาชิกบ้านนาโต ที่เป็นฐานเยี่ยมชมการทอผ้าแบบไทยเงินจุดหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาโต

ภาพที่ 7 ผลผลิตงานที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านนาโต

4.2.2.2 บ้านโป่งไฮ

แกนนำกลุ่มได้ร่วมคิดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน ได้ระดมสมองเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ บทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิม และต้องการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวได้ด้วย โดยจะสอนให้นักท่องเที่ยวทำสร้อยข้อมือที่ทำจากลูกเดือย ซึ่งสามารถหาได้จากธรรมชาติตามลำห้วย ซึ่งมีสมาชิกชุมชนบางรายผลิตสร้อยข้อมือลูกเดือยเพื่อขายอยู่แล้ว

ภาพที่ 8 ผลผลิตงานที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของบ้านโป่งไฮ

4.2.2.3 บ้านห้วยกระ

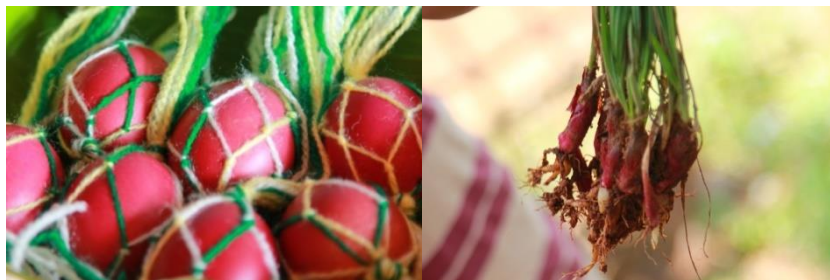
ชุมชนได้ร่วมระดมสมองเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ บทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนาพวงกุญแจ โดยใช้ผ้าที่มีลายปักของอาข่า ภายในยัดด้วยใบชาตากแห้ง ซึ่งถือได้ว่าใบชาเป็นวิธีอย่างหนึ่งของคนอาข่าที่นิยมชงชาดื่ม โดยเริ่มต้นจากแกนนำได้ร่วมกันทำคนละ 2-3 ชิ้น เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและมีความสามารถในการปักผ้าอยู่แล้ว จึงแบ่งกันทำในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัด

ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของบ้านห้วยกระ

4.2.2.4 ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต

สมาชิกศูนย์ฯ ได้ร่วมระดมสมองเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ เยาวชนจึงได้ร่วมกันคิดว่า จะสามารถทำผลิตภัณฑ์อะไรที่สามารถมอบให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นที่ระลึกได้บ้าง บทสรุปพบว่า แก่นนำเยาวชนในชมรมชีววิถีมีความสามารถในการทำไข่แดง เป็นการย้อมสีไข่จากรากพืชธรรมชาติ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า ใช้สำหรับประเพณีปีใหม่ไข่แดง ซึ่งสีที่ใช้ต้มไข่จะมีสีติดทนนาน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับไข่แดง คือ การมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่ โดยจะใช้เส้นฝ้ายถักสำหรับ ใส่ไข่เพื่อให้สามารถใส่คล้องคอ/ถือได้สะดวกขึ้น (และไข่สามารถรับประทานได้เพราะเป็นไข่ต้ม)

ภาพที่ 10 ผลิตภัณฑ์ที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชมรมชีววิถี

4.3 ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาด้านศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีวิธีการศึกษาประกอบไปด้วย การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนได้มีประสบการณ์ร่วมในการสำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูล สัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ ทบทวนข้อมูลผ่านเวทีประชาคมเพื่อสรุปความเห็นชอบเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนร่วมกัน ทบทวนข้อมูลและแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ และจัดข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการใช้และการพัฒนาข้อมูลต่อไป ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.3.1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการข้อมูลชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบให้กับชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีกระบวนการดังต่อไปนี้

4.3.1.1 สำรวจทรัพยากรในชุมชน

การสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลทรัพยากรในชุมชน เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบไปด้วย ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญา โดยการวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมินั้น ได้เดินสำรวจจากข้อมูลแผนที่เดินดิน และโปรแกรมนำเที่ยวในชุมชน⁵ ที่เกิดจากการระดมสมองของแกนนำที่เข้าร่วมการฝึกอบรมนักสื่อความหมาย จึงได้ใช้เป็นแนวทางในการเดินสำรวจตามจุดต่างๆ ที่ชุมชนได้นำเสนอของดีในชุมชน ในลักษณะของกิจกรรมทดสอบการพาเที่ยว ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งในประเด็นการสำรวจทรัพยากรท้องถิ่นตามที่ชุมชนได้นำเสนอ ว่ามีความเหมาะสมพอที่จะสามารถดึงมาใช้เป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวได้หรือไม่ เนื่องจากประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่มี อาจทำให้ความเข้าใจในการพิจารณาทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นไปได้ยาก ผู้วิจัยจึงได้ใช้กระบวนการนี้เพื่อสร้างความเข้าใจให้ชุมชนเพื่อช่วยประเมินความเหมาะสมและสร้างการเรียนรู้ระหว่างเดินสำรวจร่วมกัน

โดยได้ปฏิบัติการเดินสำรวจ บันทึกข้อมูลและปักดาวเทียมเพื่อนำข้อมูลบันทึกลงในระบบสารสนเทศ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการวางแผนพัฒนาร่วมกับชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป เช่น การคัดเลือกจุดสนใจที่ชุมชนยอมรับ และการวางแผนเส้นทางท่องเที่ยว โดยแกนนำชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเดินสำรวจและให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับจุดสนใจ รวมถึงแนะนำแหล่งสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ในชุมชน เพื่อสามารถนำไปสู่การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

⁵ ตัวอย่างโปรแกรมนำเที่ยวที่ชุมชนฝึกออกแบบเพื่อการสำรวจข้อมูล จากการเข้าร่วมฝึกอบรมนักสื่อความหมาย ในภาคผนวก ข

ภาพที่ 11 สํารวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมพิกัดดาวเทียม ณ บ้านนาไต่

ภาพที่ 12 สํารวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมพิกัดดาวเทียม ณ บ้านโป่งไฮ

ภาพที่ 13 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมพิกัดดาวเทียม ณ บ้านห้วยกระ

ภาพที่ 14 สำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูลพร้อมพิกัดดาวเทียม ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

4.3.1.2 วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

หลังจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ทีมวิจัยได้มอบหมายให้ตัวแทนชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม โดยได้มอบแบบฟอร์มการเก็บรวบรวมข้อมูล⁶ และชี้แจงรายละเอียดให้กับตัวแทนชุมชนได้รับทราบเพื่อดำเนินการต่อไป

⁶ แบบฟอร์มเก็บข้อมูลทรัพยากร ใน ภาคผนวก ข

ภาพที่ 15 วางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตัวแทนชุมชน

4.3.1.3 ติดตามข้อมูล

ทีมวิจัยได้ติดตามการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ทราบถึงความคืบหน้าของข้อมูล และ ปัญหาอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าตัวแทนชุมชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งที่มาของข้อมูล โดยได้สอบถาม/สัมภาษณ์ข้อมูลในแต่ละเรื่องจากบุคคลเพียงคนเดียว และบางส่วนไม่มีแหล่งที่มา ผู้วิจัยจึงได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในแต่ละเรื่องจากผู้รู้หลายๆ คนในชุมชน เพื่อที่จะสามารถนำมาซึ่งข้อสรุปในท้ายที่สุดระหว่างผู้รู้ทั้งหมดว่าข้อเท็จจริงคืออะไร จึงจะได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ส่วนข้อมูลที่รู้แหล่งที่มาไม่ควรนำมาใช้เนื่องจากไม่ทราบว่าเป็นข้อมูลของเราจริงหรือไม่ และใครเป็นผู้เขียนหรือรวบรวม ดังนั้น ข้อมูลที่ดีควรมาจากสมาชิกในชุมชนที่มีส่วนช่วยในการสกัดข้อเท็จจริงที่เห็นชอบร่วมกันออกมาให้ได้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเห็นชอบร่วมกันในชุมชนที่ข้อมูลเหล่านี้จะสามารถเผยแพร่ไปสู่ผู้มาเยือนได้อย่างชัดเจนและเข้าใจตรงกัน

ภาพที่ 16 การติดตามข้อมูลจากตัวแทนชุมชน ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาไต่

4.3.1.4 ทบทวนและปรับปรุงข้อมูล

หลังจากตัวแทนชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้ว แกนนำชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้จัดเวทีประชาคมเพื่อให้สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้รู้ในชุมชน ได้ให้ข้อคิดเห็นหรือเสนอแนะเกี่ยวกับข้อมูลทรัพยากรในชุมชนที่ตัวแทนชุมชนได้เก็บรวบรวมมา ทั้งนี้เพื่อการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล รวมถึงการลงมติเห็นชอบที่จะสามารถนำข้อมูลทรัพยากรเหล่านี้ ไปใช้เพื่อการท่องเที่ยวต่อไปได้

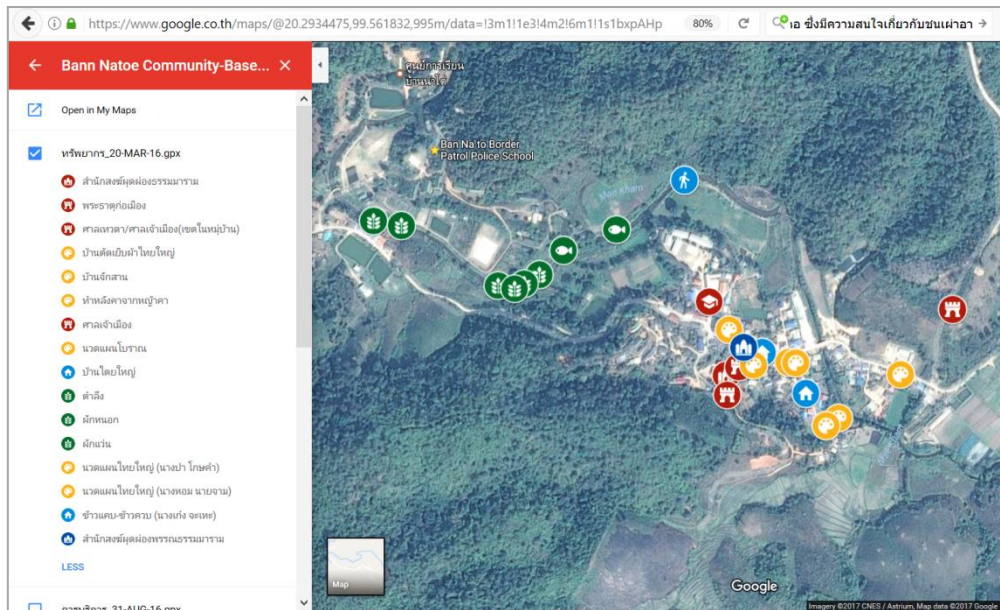

ภาพที่ 17 เวทีประชาคมข้อมูลทรัพยากรชุมชน

4.3.2 การจัดการข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

จากการจัดการข้อมูลของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยการร่วมสำรวจ ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูล ทำให้ทราบถึงลักษณะของทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.2.1 ข้อมูลทรัพยากรบ้านนาโต้

การเข้าถึง: <https://drive.google.com/open?id=1bXPqVAt45BG0tPTGREzrtFUY&usp=sharing>

ภาพที่ 18 แผนที่และพิกัดทรัพยากรชุมชน ณ บ้านนาโต้

4.3.2.1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านนาโต้ ตั้งอยู่ที่ หมู่ 20 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีประวัติเริ่มในปี พ.ศ. 2496 เกิดยุทธภูมิและกู้ชีพ โดยมีกองพัน 93 (นายพลแซ่ลี) และ กองพัน 95 (นายพลต่วน) เข้าร่วมขับไล่คอมมิวนิสต์ในพื้นที่

พ.ศ. 2500 มีคนแยกตัวออกจากทั้งสองกองพันเนื่องจากพบพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน ประมาณ พ.ศ. 2508 นายเหล่าเซ็ง แซ่ลีและนายหยั่งหลีผิง แซ่ย่างเริ่มตั้งบ้านในบริเวณนี้ พ.ศ. 2508 มีการตั้งหมู่บ้าน “หยั่งต้าเหย” หรือ “มานะตุง” โดยมีบ้านอยู่ประมาณ 15 หลังคาเรือน ประกอบด้วย ชาวจีนยูนนาน ลาหู่ และลีซอ โดยในช่วงนั้นมีการทำเกษตรแบบยังชีพ โดยมีการปลูกข้าวนา ข้าวไร่ ถั่วเหลือง งาม ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดข้าวเหนียว (สำหรับบริโภคและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน) และชาอัสสัม พ.ศ. 2525 มีชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามาในหมู่บ้านเนื่องจากเกิดปัญหาตามแนวชายแดน และสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ พ.ศ.2527 เริ่มมีการซื้อขายผลผลิต โดยนำไปขายที่หมู่บ้านเทอดไทยและหมู่บ้านห้วยผึ้ง โดยมีการใช้ม้าเป็นพาหนะในการขนส่งผลผลิตต่างๆ (ถั่วเหลืองและงา) พ.ศ. 2528 เกิดภัยน้ำท่วม/น้ำหลากเข้าหมู่บ้านโดยมีน้ำท่วมขังประมาณ 1 วัน เนื่องจากฝนตกต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลา 10 วัน

พ.ศ.2530 มีการก่อสร้างถนนความมั่นคงเข้ามาในพื้นที่พร้อมกับตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 34 อุปลัมภ พ.ศ. 2532 เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านนาโต้แทนชื่อหมู่บ้านเดิม พ.ศ.

2534 มีการเชื่อมต่อไฟฟ้าเข้ามาในหมู่บ้าน รวมถึงคนในชุมชนมีรถบรรทุกเป็นของตนเองมาใช้สำหรับขนส่งผลผลิต พ.ศ. 2538 มีเจ้าหน้าที่ของสำนักงานป่าไม้จังหวัดเข้ามาส่งเสริมการปลูกป่า/ต้นไม้ในพื้นที่ ในช่วงนี้พ่อค้าจากอำเภอแม่จันและหัวหน้าหน่วยสงเคราะห์ชาวเขาได้ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากมีราคาดี รวมถึงพ่อค้ามีการให้เครดิตแก่ชาวบ้านสำหรับวัตถุดิบในการปลูกข้าวโพด

พ.ศ.2540 เริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมีแต่ยังคงมีการใช้แรงงานคนในการถอนหญ้า พ.ศ.2541 มีปัญหาน้ำท่วมทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายประมาณร้อยละ 70 รวมถึงหมูและไก่เสียชีวิตจำนวนมาก (ไม่มีการจ่ายค่าชดเชยความเสียหาย) พ.ศ.2544 เริ่มมีรถไถเดินตามเข้ามาในพื้นที่ พ.ศ. 2545 ชุมชนเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลง อากาศร้อนจัด นำใช้เริ่มไม่พอใช้ ทำให้ชุมชนต้องเปลี่ยนพื้นที่ต่อน้ำประปาภูเขาและทำฝายเพิ่ม พ.ศ.2546 เกิดน้ำท่วมบ้านนาโต้ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายประมาณร้อยละ 70 พ.ศ.2547 เริ่มปลูกชาในหมู่บ้านเนื่องจากมีคนแนะนำจากไร่ชาฉุยฟงที่อยู่ด้านล่าง (จะต้องปลูกประมาณ 3-4 ปี ก่อนมีการเก็บเกี่ยว) พ.ศ.2549 มีปัญหาลูกเห็บตกทำให้ผลผลิตและบ้านเรือนได้รับความเสียหาย

พ.ศ. 2557 เกิดปัญหาน้ำหลากและสะพานขาด และพื้นที่การเกษตรได้รับความเสียหายประมาณร้อยละ 30

4.3.2.1.2 ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1) ศาลเจ้าเมือง

ภาพที่ 19 ศาลเจ้าเมือง

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านของชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ที่สร้างอยู่บนเนินเขาบริเวณทางเข้าหมู่บ้านนาโต้
 - ลักษณะเป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นในลักษณะมั่นคงแข็งแรง ก่ออิฐถือปูน ในลักษณะเป็นห้องๆ

- ในบริเวณศาลเจ้าจะมีการเก็บกวาดทำความสะอาดอยู่เสมอ มีการไหว้ด้วยกล้วยและก้อนหินที่ใส่ไว้ในถังด้านข้าง จำนวน 2 ถัง
- ในวันขึ้น 8 ค่ำ ของเดือนสิงหาคมของทุกปี จะมีการทำพิธีไหว้ศาลเจ้าโดยหนานพรหม คำจันทร์ จะเป็นผู้ทำพิธี ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำของไหว้ ซึ่งของไหว้คือ การกวนขนมชนิดหนึ่งจำนวน 2 หม้อใหญ่ และเมื่อทำพิธีเสร็จสิ้น จะทำการแบ่งขนมนั้นออกแจกจ่ายให้แก่ทุกคนรอบครัวที่อยู่ในหมู่บ้านถือเป็นขนบมรดก

ความสำคัญ: สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนในชุมชน ซึ่งชาวไทยใหญ่ให้ความสำคัญและเคารพนับถือมาก

2) วัดผุดผ่องพรรณธรรมาราม

ภาพที่ 20 วัดผุดผ่องพรรณธรรมาราม

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- เป็นที่ตั้งของวัดเดิมที่อยู่ในบริเวณเนินเขากลางหมู่บ้าน ซึ่งบริเวณพื้นที่นี้เดิมทีเป็นหมู่บ้านของว้าแดง
 - วัดเดิมสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2525 และได้มีการรื้อถอนออกไป ยังแสดงให้เห็นฐานพระประติมากรรมของวิหารเดิมอยู่
 - ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างวิหารขึ้นมาใหม่ โดยจะมีพระสงฆ์ที่เป็นชาวไทยใหญ่จากฝั่งประเทศเมียนมาร์มาประจำอยู่ เพื่อเป็นหลักในการดำเนินการก่อสร้างให้แล้วเสร็จ

ความสำคัญ: เป็นศูนย์รวมจิตใจของหมู่บ้าน ที่ชุมชนให้ความเคารพ และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประกอบไปด้วย วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ งานทอดกฐินผ้าป่า งานของสลาก เป็นต้น

3) พระธาตุก่อเมือง

ภาพที่ 21 พระธาตุก่อเมือง

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- เป็นพระธาตุที่สร้างขึ้นเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2545 โดยมีผู้ร่วมก่อสร้าง จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นคนบ้านเทอดไทย โดยก่อสร้างองค์พระธาตุมีลักษณะเป็นสีขาว ตามศิลปะแบบดั้งเดิม ตั้งอยู่บนยอดเนินเขาที่อยู่ถัดขึ้นไปจากวัดผดพ่องพรรณธรรมราม
 - โดยชาวไทยใหญ่มีความเชื่อที่ว่าหากที่ชุมชนไทยใหญ่ที่ไหนจะต้องมีองค์พระธาตุเสมอ เพื่อแสดงถึงการก่อบ้านสร้างเมืองที่สมบูรณ์
 - จากองค์พระธาตุสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของหมู่บ้านนาโตได้โดยรอบ ซึ่งเป็นชุมชนไทยใหญ่ โดยเฉพาะ ป๊อก 1 ป๊อก 2 ป๊อก

ความสำคัญ: เป็นที่เคารพสักการะของคนในชุมชน ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมในสถานที่แห่งนี้ทำปีในโอกาสที่สำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์ งานทอดกฐินผ้าป่า งานของสลาก เป็นต้น

4) ศาลเจ้าเมือง (ในหมู่บ้าน)/ศาลเทวดา

ภาพที่ 22 ศาลเจ้าเมือง (ในหมู่บ้าน)/ศาลเทวดา

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- เป็นศาลที่สร้างขึ้นในบริเวณวัดผดพ่องพรรณธรรมราม ทางด้านทิศตะวันออก สร้างขึ้นเพื่อเป็นศาลเจ้าเมือง (ด้านซ้าย) และศาลเทวดา (ด้านขวา)
 - ในการทำพิธีต้องบอกกล่าวให้หมอศาสนา ชื่อหนานพรหม คำจันทร์ เป็นผู้นำเอา ธูป เทียน ดอกไม้ ข้าวสาร และเงินจำนวน 50 บาท มาทำพิธี บอกกล่าวศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง

ความสำคัญ: ตามความเชื่อหากมีคนในหมู่บ้านเจ็บป่วยก็จะมีอาการขอหรือมาบนบานให้หายจากอาการเจ็บป่วย หรือเมื่อเดินทางกลับมาถึงหมู่บ้านหรือจะเดินทางออกจากหมู่บ้านก็จะมากราบไหว้เพื่อเป็นการขอพร

5) โรงเรียนเจียงฉวินวิทยา

ภาพที่ 23 โรงเรียนเจียงฉวินวิทยา

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

ช่วงเวลาที่เยี่ยมชมได้: เปิดภาคเรียนปกติ

- ลักษณะ: - เป็นโรงเรียนสอนภาษาจีน ที่ได้รับการรับรองจากอำเภอแม่ฟ้าหลวง เปิดสอนนักเรียนตั้งแต่ระดับ อนุบาล จนถึง มัธยมศึกษาตอนต้น โดยจัดการเรียนการสอนในเวลา 17.00– 19.30 น. เมื่อสำเร็จการศึกษา จะได้วุฒิบัตร ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- ในปัจจุบันมีผู้เรียนประมาณ 300 คน โดยรับนักเรียนจาก 9 หมู่บ้าน ในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง โดยมีนายอ้ายใจ เป็นครูใหญ่ และมีครูจีนอาสาสมัครจากประเทศจีนเป็นผู้สอน

ความสำคัญ: เป็นสถานศึกษาที่สอนภาษาให้กับนักเรียนหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับเยาวชน ได้มีทักษะในการใช้ภาษาจีน

6) หมอสมุนไพร

ภาพที่ 24 หมอสมุนไพร

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ อ ชัยวงศ์

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ: - นายอ อ ชัยวงศ์ เป็นผู้มีความรู้ด้านการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาโรค ซึ่ง

เป็นความรู้ที่ได้ศึกษามาจากประเทศฝั่งเมียนมาร์ จากนั้นจึงได้อพยพย้ายถิ่นมาอยู่ในประเทศไทย

- สมุนไพรส่วนใหญ่เน้นการรักษาโดยการเก็บสมุนไพรแต่ละชนิด มาตากแห้ง ตำ หรืออบ แล้วใช้วิธีการต้ม ไม่ว่าจะต้มดื่ม หรือต้มอาบ และยังใช้การรักษาโดยใช้พิธีกรรมทางความเชื่ออีกด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง การพิธีต่างๆ เป็นต้น

ความสำคัญ: เป็นทางเลือกในการรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในชุมชน

7) ช่างตัดเย็บผ้าไทยใหญ่

ภาพที่ 25 ช่างตัดเย็บผ้าไทยใหญ่

ผู้ให้ข้อมูล: นายป้อม หล้าคำ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- นางลีน หล้าคำ อายุ 50 ปี ได้ย้ายภูมิลำเนาจากประเทศเมียนมาร์ มาปี 2540 ได้มาอาศัยอยู่ตำบลท่าตอน ประมาณ 10 ปี และย้ายมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนาไต่
 - ในปี 2550 ได้นำเอาความรู้และทักษะในการตัดเย็บชุดไทยใหญ่ ที่ได้ศึกษามาจากเมืองเกซี ประเทศเมียนมาร์ มาใช้ในการประกอบอาชีพรับจ้างตัดเย็บชุดไทยใหญ่ โดยคิดราคาประมาณชุดละ 1,500 บาท

ความสำคัญ: เป็นแหล่งตัดเย็บชุดไทยใหญ่แห่งเดียวในหมู่บ้านที่ได้รับความนิยม จึงทำให้ชาวไทยใหญ่มักใส่ชุดประจำชาติพันธุ์ในงานประเพณีต่างๆ

8) บ้านจักสาน

ภาพที่ 26 บ้านจักสาน

ผู้ให้ข้อมูล: นายกาศ คำ คำนูน

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: - นายกาศ คำ คำนูน อายุ 60 ปี ประกอบอาชีพจักสานไม้ไผ่ เพื่อทำเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ตะกร้า เสื่อไม้ไผ่ เป็นต้น ขายในราคาประมาณ 60 – 100 บาท

ความสำคัญ: เป็นแหล่งผลิตเครื่องใช้โครครัวเรือนที่ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งมีความประณีตสวยงาม

9) ข้าวแคบ

ภาพที่ 27 ข้าวแคบ

ผู้ให้ข้อมูล: นางเก้ง จะแฮ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: - นางเก้ง จะแฮ ประกอบอาชีพผลิตข้าวแคบซึ่งทำจากข้าวเหนียว
- วิธีการทำคือ ต้มข้าวเหนียวให้ละเอียดแล้วนำมาผสมงาขาว จากนั้นทำเป็นแผ่นบางๆ ขนาดพอดี นำไปตากแดดให้แห้ง เมื่อจะรับประทานนำมาผิงไฟทำให้เกิดกลิ่นหอม

ความสำคัญ: ข้าวแคบเป็นขนมของไทยใหญ่ที่ทั้งทานเล่นและใช้ในงานบุญต่างๆ

10) จักสานจากหญ้าคา

ภาพที่ 28 จักสานจากหญ้าคา

ผู้ให้ข้อมูล: นางรอด นามแสง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูหนาว

- ลักษณะ:
- นางรอด นามแสง ประกอบอาชีพจักสานหญ้าคา โดยการจักสานหญ้าคา หรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่าการไผคา
 - วิธีการทำคือ นำหญ้าคามาตากแห้งแล้วนำมามัดเป็นแผ่นๆ เพื่อใช้มุงหลังคาบ้าน โดย 1 มัดจะเรียกว่า 1 ไผ ขายราคา 15 บาท/ไผ

ความสำคัญ: เป็นแหล่งจำหน่ายไผหญ้าคาสำหรับใช้มุงหลังคาของชุมชนไทยใหญ่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือใช้ในธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่า

11) นวดแผนโบราณ

ภาพที่ 29 นวดแผนโบราณ

ผู้ให้ข้อมูล: นางหล้า ไ้สาม

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี (สามารถขอรับบริการนวดนอกสถานที่ในบริเวณหมู่บ้านได้)

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: นายจันดี ไ้สาม, นางหล้า ไ้สาม

- ลักษณะ:
- นางหล้า ไ้สาม เรียนรู้วิชาการนวดจับเส้นเพื่อการรักษา โดยการสืบสานความรู้แบบเรียนรู้จากบรรพบุรุษจากยายถ่ายทอดสู่แม่ จากแม่ถ่ายทอดสู่หลานนางหล้า ไ้สาม

- การนวดรักษาจะเป็นการนวดจับเส้นให้กับประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้าน เช่น การนวดยกมดลูก การนวดเจ็บเส้นรักษาอาการเจ็บปวดหลังจากประสบอุบัติเหตุ หรือนวดรักษากรณีเจ็บปวดจากการทำงานในไร่ ในสวน ค่ารักษาไม่มีอัตราค่าบริการที่แน่ชัด แต่ขึ้นอยู่กับผู้ที่มารักษาที่จะมอบให้

ความสำคัญ: เป็นผู้รักษาอาการเจ็บปวด หรือปวดเมื่อยสำหรับคนในชุมชน

12) บ้านไถยใหญ่

ภาพที่ 30 บ้านไถยใหญ่

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไถยใหญ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ: - บ้านนายจันทน์ ไถยใหญ่ เป็นสถาปัตยกรรมการสร้างบ้านไถยใหญ่ ที่บ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมของชาวใหญ่ ใช้ประโยชน์วัสดุจากธรรมชาติในการสร้างบ้านเรือนและมีลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์

ความสำคัญ: เป็นการรักษารูปแบบการสร้างบ้านไม้ไผ่ที่แสดงถึงสถาปัตยกรรมการสร้างบ้านเรือนแบบไถยใหญ่ไว้ได้เป็นอย่างดี

13) ทอผ้าไทยเขิน

ภาพที่ 31 การทอผ้าไทยเขิน

ผู้ให้ข้อมูล: ป้าแห้ง ลุงแสง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: - ป้าแห้งเป็นชาวไทยเขิน ที่มีความสามารถในการทอผ้าแบบดั้งเดิม โดยใช้กี่เอวตามภูมิปัญญา โดยสามารถประยุกต์ใช้วัสดุธรรมชาติรอบตัว นำมาดัดแปลงเป็นอุปกรณ์ทอผ้าขนาดเล็ก สามารถพกพาได้สะดวก ซึ่ง ป้าแห้ง สามารถผลิตเป็นถุงย่าม ซึ่งมีลวดลายแบบดั้งเดิมที่สวยงาม

ความสำคัญ: - ในชุมชนบ้านนาโต จะมีชาติพันธุ์ไทยเขินเหลือเพียง 2 รายเท่านั้นที่ยังสามารถทอผ้าในลักษณะดั้งเดิมได้

4.3.2.1.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) วิถีชีวิตการจับปลาแม่น้ำ

ภาพที่ 32 วิถีชีวิตการจับปลาแม่น้ำ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: กันยายน – พฤษภาคม

- ลักษณะ:
- หมู่บ้านนาโต เป็นหมู่บ้านที่มีประชากรเป็นชาติพันธุ์มากถึง 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทยใหญ่ จีนยูนนาน อาข่า ลาหู่ และลีซู
 - มีแม่น้ำคำที่ไหลผ่านกลางหมู่บ้านที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์
 - ชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่อาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำคำ มีวิถีในการจับปลาแม่น้ำ สัตว์น้ำที่ได้จากแม่น้ำ มีทั้งปลา ปู แมลง ที่สามารถนำมาปรุงเป็นอาหาร ได้โดยใช้อุปกรณ์จับปลา ได้แก่ สวิง (ซอน) ข้อง (แปม)

ความสำคัญ: แม่น้ำคำเป็นแหล่งหาอาหารที่สำคัญของประชาชนในหมู่บ้านนาโต

4.3.2.1.4 ประเพณี/วิถี/ความเชื่อ

1) การแสดงกาจอมเพลง (รำประกอบเพลงไทยใหญ่)

ผู้ให้ข้อมูล: นางเปลอ นามหน่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ในงานเทศกาลงานบุญ งานรื่นเริงต่างๆ ของหมู่บ้าน

- ลักษณะ:
- กาจอมเพลงเป็นการแสดงรำประกอบเพลงของชาวไทยใหญ่ นิยมใช้แสดงในงานรื่นเริงต่างๆ โดยใช้หญิงสาวประมาณ 6 - 10 คนขึ้นไป แต่งกายด้วยชุดประจำถิ่นของชาวไทยใหญ่ ร่ายรำประกอบเพลงภาษาไทยใหญ่ เช่น เพลงอย่าลืมชาติไต เป็นเพลงที่มีความหมายในการเตือนสติ ชาวไทยใหญ่ ว่าถึงแม้จะไปอยู่อาศัย ทำมาหากินที่ไหนก็ขอให้รักษาวัฒนธรรมการพูด การแต่งกาย และวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ไว้ให้ดี
 - กาจอมเพลง นิยมแสดงในงานเทศกาลงานบุญต่างๆ เช่น งานวันสงกรานต์ งานวันออกพรรษา งานบวชพระ หรือวันหัวศีล (หมายถึงวันโกน) ซึ่งในวันหัวศีลหรือวันดา จะมีการแบ่งความรับผิดชอบของคนในหมู่บ้านออกเป็นเขตๆ ในการเป็นเจ้าภาพเตรียมข้าวของเพื่อทำบุญ เรียกว่า วันดา นั่นเอง

ความสำคัญ: เป็นประเพณีที่ช่วยสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำบุญเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

2) รำวงไทยใหญ่

ภาพที่ 33 รำวงไทยใหญ่

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ในงานเทศกาลงานบุญ งานรื่นเริงต่างๆ ของหมู่บ้าน

- ลักษณะ:
- การแสดงรำวงไทยใหญ่ นิยมละเล่นในงานรื่นเริงต่างๆ ผู้แสดงประกอบด้วย ชาย หญิง ตั้งแต่อายุรุ่นหนุ่ม รุ่นสาวจนถึงสูงวัย
 - วิธีการคือ จะมีการตั้งโต๊ะและวางขันเงินใส่ข้าวสาร เสียบกรวยดอกไม้ และใส่ธูปเป็นคำไหว้ครู วางไว้บนโต๊ะ จากนั้น ผู้แสดงจะร่วมกันรำวงประกอบเพลงไทยใหญ่ด้วยความสนุกสนาน และมีการเชิญแขกที่มาร่วมงานร่วมรำวงด้วย เพลงที่ใช้ประกอบเป็นเพลงไทยใหญ่นี้อาจเป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวันทั่วไป

ความสำคัญ: เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความบันเทิงให้กับคนในชุมชน ได้พบปะสังสรรค์ด้วยความสนุกสนาน

3) เครื่องดนตรีไทยใหญ่

ภาพที่ 34 เครื่องดนตรีไทยใหญ่

ผู้ให้ข้อมูล: นายอ้ายสาม ไทยใหญ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ในงานเทศกาลงานบุญ งานรื่นเริงต่างๆ ของหมู่บ้าน

- ลักษณะ:
- การแสดงดนตรีของไทยใหญ่ จะต้องใช้เครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ กลอง ฉาบ ฆ้อง นิยมเล่นในงานประเพณีและงานรื่นเริงต่างๆ

ความสำคัญ: เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความบันเทิงให้กับคนในชุมชน ได้พบปะสังสรรค์และร่วมงานประเพณีต่างๆ ด้วยความสนุกสนาน

4.3.2.1.5 อาหารไทยใหญ่

1) อาหารฤดูฝน

ยำแตง

ขนมต้มเขาควาย

ผัดหน่อไม้

หน่อต้ม

ผัดผักกูด

2) อาหารฤดูหนาว

แกงผักเหือด

น้ำพริกผักกาดแห้ง

กะหล่ำปลีจ่อ

แกงผักกาด

ไข่เจียวใส่แมลงปอน้ำ

อ่องแมลงปอน้ำ

แกงผักเหือด

ผักลวก

ผัดผักกาด

แกงแดง

3) อาหารฤดูหนาว – ฤดูร้อน

ผักกาดส้ม

ขนุนตำ

แกงผักทอง

น้ำพริกปลา

4) อาหารทุกฤดู

ขนมจอก

ขนมต่ง

น้ำพริกใบชา

น้ำพริกถั่วดิน

น้ำพริกมะเขือเทศ

น้ำพริกเขียว

มะเขือตำใส่ซา

ข้าวคั่วเนื้อไก่

น้ำพริกอ่อน

ผัดมะระหวาน

แกงปลีกล้วย

ผักกาดลวก

แกงหน่อไม้ข้าวคั่ว

เนื้อสุก

ถั่วดินคั่ว

มะเขือตำ

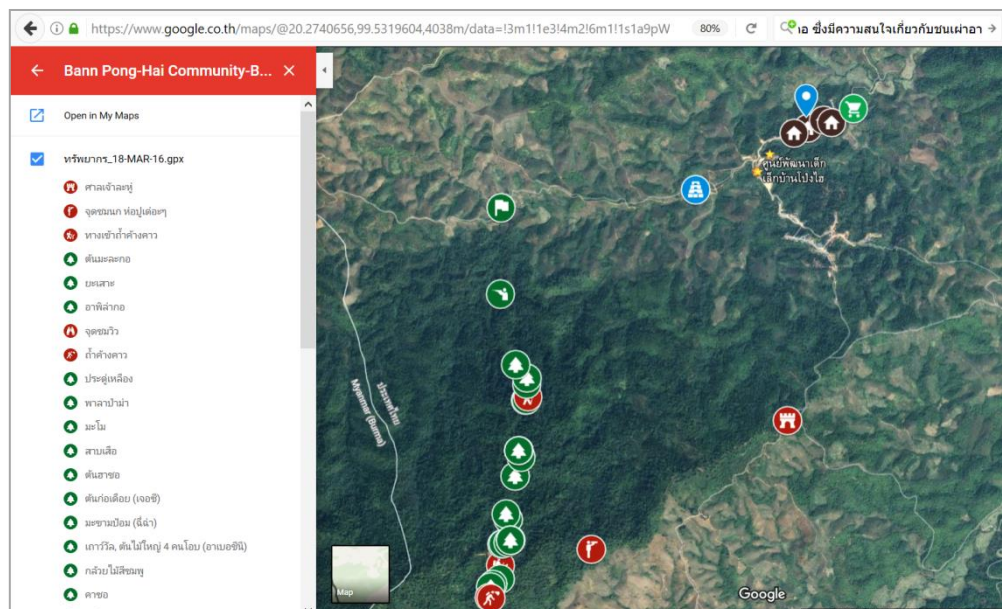

น้ำพริกมะกอก

ต้มไก่

4.3.2.2 ข้อมูลทรัพยากรบ้านโป่งไฮ

การเข้าถึง: <https://drive.google.com/open?id=1a9pWVPlfh8ziPK-FyVIAWvTVktE&usp=sharing>

ภาพที่ 35 แผนที่และพิกัดทรัพยากรชุมชน ณ บ้านโป่งไฮ

4.3.2.2.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านอาข่าโป่งไฮ ตั้งอยู่หมู่ที่ 21 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เดิมที่ได้ปักหลักอยู่ที่ประเทศพม่า ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2472 ได้ทำการอพยพมาในประเทศไทย มีทั้งหมด 18 ครอบครัว โดยอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณต้นน้ำโป่งไฮ และได้มีการเคลื่อนย้ายหมู่บ้าน บริเวณดังกล่าวหลายครั้ง

ครั้งแรกที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยหัวหน้าหมู่บ้านชื่อ นายอาโຈะ มาเยอะ เป็นผู้นำหมู่บ้าน และนายเทอแหล เป็นหมอผีประจำหมู่บ้าน

จนถึงปี พ.ศ. 2526 ราษฎรส่วนหนึ่งได้แยกตัวอพยพมาตั้ง ณ ที่ใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเก่าไปทางทิศตะวันออกประมาณ 4 กิโลเมตร ต่อมาได้มีชาวเขาเผ่ามูเซอป่าแอได้ย้ายครอบครัวมาตั้งบ้านเรือนร่วมกับราษฎรเผ่าอาข่าเพิ่มขึ้นอีก

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ราษฎรบ้านโป่งไฮ ได้ย้ายหมู่บ้านมาตั้งที่แห่งใหม่ ซึ่งห่างจากบ้านเดิมมาทางทิศตะวันออก และไม่ไกลจากหมู่บ้านเดิมมากนัก ปัจจุบันบ้านโป่งไฮแบ่งกลุ่มบ้านออกเป็นสามกลุ่มบ้านคือ กลุ่มบ้านอาข่าเสาะไฮ กลุ่มบ้านอาข่าโป่งไฮ และกลุ่มบ้านลาหู่ป่าแอ โดยแต่ละหมู่บ้านได้แยกความเป็นอิสระในการปกครอง โดยมีประเพณีและพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป

4.3.2.2.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) จุดชมนก

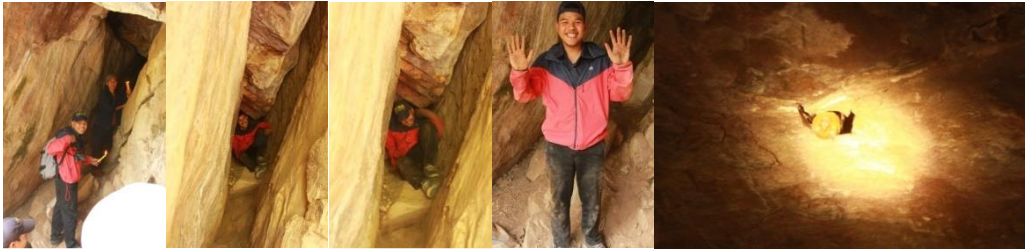
ภาพที่ 36 จุดชมนก

2) จุดชมวิว

ภาพที่ 37 จุดชมวิว

3) ถ้ำค้างคาว

ภาพที่ 38 ถ้ำค้างคาว

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: เป็นถ้ำขนาดเล็ก มีค้างคาวอาศัยอยู่จำนวนไม่มาก

ความสำคัญ: ชาวบ้านนำขี้ค้างคาวไปใช้เป็นปุ๋ย

4) ลานหินใหญ่ (จุดพัก)

ภาพที่ 39 ลานหินใหญ่

5) ต้นมะกอก

ภาพที่ 40 ต้นมะกอก

ชื่อท้องถิ่น: เตอะสี่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- อาหารทานเล่นลักษณะคล้ายถั่วนำมาคั่วทานเล่นได้

6) ยะเสาะ

ภาพที่ 41 ยะเสาะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☒ลำต้น

- ใช้ทำเป็นกระบอกหุงข้าว ใช้ทำเก้าอี้

7) อาพิล่ากอ

ภาพที่ 42 อาพิล่ากอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูร้อน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- รสเปรี้ยว คน นก และกระรอก กินเป็นอาหารได้ ถ้าผลสุกจะมีสี

ส้ม ออกผลปีละครั้ง ในฤดูร้อน ชาวบ้านเชื่อว่าหากต้นปะมามีผล
สุกเป็นสีส้มแล้วหมายถึงเข้าสู่ฤดูกาลปลูกข้าว

8) พาลาบ่าม่า

ภาพที่ 43 พาลาบ่าม่า

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☒ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว

- ใช้รากต้มดื่มกิน

9) มะโมะหะ

ภาพที่ 44 มะโมะหะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☒ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว

- ใช้รากต้ม มีสรรพคุณในการถอนพิษ อาการแพ้ต่างๆ

10) สาบเสือ

ภาพที่ 45 สาบเสือ

ชื่อท้องถิ่น: ยะโมอะโจว

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☒ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- นำใบไปบด เป็นสมุนไพรห้ามเลือด

11) ต้นก่อเดือย

ภาพที่ 46 ต้นก่อเดือย

ชื่อท้องถิ่น: เตอะแซ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูหนาว

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- ผลกินสดหรือคั่ว เป็นของทานเล่นคล้ายกับถั่ว

12) มะขามป้อม

ภาพที่ 47 มะขามป้อม

ชื่อท้องถิ่น: ฉี่ฉ่า

ช่วงเวลาที่ยพบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- ผลกินสด รสชาติเปรี้ยว

13) ต้นไม้ใหญ่สี่คนโอบ

ภาพที่ 48 ต้นไม้ใหญ่สี่คนโอบ

14) กล้วยไม้สีชมพู

ภาพที่ 49 กล้วยไม้สีชมพู

ชื่อท้องถิ่น: แยะถึงแยะเลอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☒ประดับ ☐ใช้สอย

15) คาซอ

ภาพที่ 50 คาซอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: เดือนมีนาคม

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

- มีดอกสีขาว มีกลิ่นหอม หากมีหนึ่งต้น กลิ่นดอกของมันจะส่งกลิ่นหอมไปหลายสิบลเมตร โดยจะบานดอกต้นเดือนมีนาคม

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว

- นำรากมาต้มแล้วดื่มกิน แก้อโรไม่มีแรง บำรุงร่างกาย ช่วยให้เจริญอาหาร
- ลูกกินสดแก้ปากนกกระจอก

16) เฟิร์น

ภาพที่ 51 เฟิร์น

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☒กาฝาก ☐เฟิร์น

17) ตันก่อ

ภาพที่ 52 ตันก่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- เป็นอาหารสัตว์ป่า

18) หน่อหก

ภาพที่ 53 หน่อหก

ชื่อท้องถิ่น: หย่าบ้อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ หน่อ

- ต้มทานกับน้ำพริก

19) ต้นกกป่า

ภาพที่ 54 ต้นกกป่า

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น
- ผลเหมือนผลลูกหมาก

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว
- ผลเป็นอาหารของนก

20) เฟิร์นเขากวาง

ภาพที่ 55 เฟิร์นเขากวาง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☒กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☒ประดับ ☐ใช้สอย

21) ยียอป่า

ภาพที่ 56 ยียอป่า

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดู

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☒ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☒หัว

22) สถานที่ดักสัตว์

ภาพที่ 57 สถานที่ดักสัตว์

ชื่อท้องถิ่น: ลอทิ้ง

23) มะเดื่อป่า

ภาพที่ 58 มะเดื่อป่า

ชื่อท้องถิ่น: ถิงหึ่ง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- เป็นอาหารของสัตว์ป่า

4.2.2.2 ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1) จักสาน

ภาพที่ 59 จักสาน

ผู้ให้ข้อมูล: นายปูลีก็้อ มาเยอะ อายุ 80 ปี และนางมาเยะ มาเยอะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: - จักสาน ไม้กวาดดอกหญ้า ได้แก่ ไม้กวาดดอกหญ้า ตั่งนั้ง กระดัง (ยะมะ) ตะกร้า หมวก (ล่อเฮอะ)

ความสำคัญ: เป็นแหล่งผลิตของใช้ในครัวเรือนสำหรับชุมชน

2) อุปกรณ์ดักสัตว์

ภาพที่ 60 อุปกรณ์ที่ดักสัตว์

- ชื่อท้องถิ่น: หล่อ
- ผู้ให้ข้อมูล: นายเมี่ยงชื่อ เซอหมื่อ
- ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี
- ลักษณะ:
- ที่ดักสัตว์, ไล่ไก่(บ้าน)
 - ประกอบอาชีพ ล่านก และทำอุปกรณ์ล่านก จำหน่าย นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ไล่ไก่เลี้ยง งานไล่ข้าวที่ทำจากหวาย และไม้ไผ่ ไม้กวาดดอกหญ้า ฝักมิด อุปกรณ์ล่านก มีลักษณะที่ทำจากไม้ไผ่ ตรงบริเวณที่จะใช้ไล่เหยื่อ ทำจากขนไก่ เหยื่อที่ใช้ได้แก่ แมลงเม่าปีกสีดำ (ใช้ดักเหยื่อตอนเช้า โดยจะเด็ดปีกแมลงเม่าไม่ให้ยาวเกินไปหากยาวเกินไปจะทำให้ปีกไปติดกับตัวกับดักแล้วจะไม่กระพือปีก แล้วจะไม่เป็นที่สนใจของเหยื่อ) รถด่วน (ใช้ดักเหยื่อตอนกลางวันเพราะทนต่อความร้อน) และหนอนมะเขือ การเก็บเหยื่อในที่ที่จะใช้จะมีการสร้างอุปกรณ์ในการเก็บโดยทำจาก กาบกล้วยมาทำเป็นรูปทรงกรวย แล้วใส่ขี้เถ้าลงไป เพื่อป้องกันไม่ให้ปีกแมลงเม่าหลุดง่าย
 - ช่วงเวลาของการดักนก คือ เวลาประมาณตี 5 จะทำการวางที่ดักนก บริเวณที่เป็นพื้นที่ที่เฝ้าไร่ แล้วมีฝนตกลงมา ทุกๆ 10 นาทีจะเดินไปดูเหยื่อ ว่ายังอยู่หรือไม่ หรือมีนกมาติดดัก หรือไม่ วิธีการเก็บนกที่ล่าได้คือใช้ไม้ไผ่ที่แหลมคมเสียบที่จะงอยปากนก หากนกที่ดักได้เป็นนกกะปูดตัวใหญ่ จะต้องสำรวจดูบริเวณใกล้เคียงสัก 1-2 เมตร เพราะเป็นนกตัวใหญ่จะตื่นแรงและทำให้ลากที่ดักนกไปอยู่ในบริเวณนั้น ส่วนในช่วงเวลากลางวัน จนถึง 18.00 นาฬิกา จะเปลี่ยนพื้นที่ในการล่านกโดยจะไปล่าตาม ใต้พุ่มไม้ (นกยางจะไปอยู่บริเวณนั้น) ลำห้วย (นกจะไปกินน้ำ) โดยในช่วงเวลากลางวันจะใช้เวลา 20 นาทีจะเดินไปดูเหยื่อ 1 ครั้ง เหยื่อจะใช้รถด่วนโดยไล่เหยื่อแบบหางย้อย เพราะจะมีความทนต่อความร้อนมากกว่า ในตอนกลางวัน นกจะไม่มีชุกชุมเหมือนในช่วงตอนเช้า ดังนั้นจะมีแมลงหรือมดมารุมตอมและกินเหยื่อ จึงต้องคอยเปลี่ยนตัวหนอน หรือรถด่วนบ่อยๆ
 - ที่ดักนก จัดทำขึ้นและจำหน่ายในราคาอันละ 15 บาท
- ความสำคัญ: แหล่งจำหน่ายอุปกรณ์ท้องถิ่นในชุมชน

3) ตำข้าวปึก

ภาพที่ 61 ตำข้าวปึก

ชื่อท้องถิ่น: ห่อถิ่ง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- เป็นประเพณีของชาติพันธุ์อาข่า ในหนึ่งปี ทุกเดือนจะมีเทศกาลของชาวอาข่า ซึ่งแต่เดิมนั้นข้าวปึกจะทำการตำทุกครั้งที่มีงานพิธี ข้าวปึกในสมัยก่อนถือเป็นอาหารมงคลซึ่งจะใช้เป็นของไหว้ ซึ่งถือว่าใช้แทนข้าว และจะรวมกับของไหว้อื่นๆ เช่นน้ำชา เป็นต้น การตำข้าวปึก
 - ในอดีตจะตำเมื่อมีเทศกาลที่สำคัญแต่ในปัจจุบันก็นิยมตำทานเป็นของทานเล่นได้ และในการตำข้าวปึกจะต้องมีการแต่งกายชุดอาข่าแบบเต็มยศ ก่อนตำต้องมีการไหว้ผีให้เสร็จพิธีก่อนถึงจะทำการตำ ข้าวปึกเป็นการตำข้าวเหนียวดำที่นึ่งเสร็จแล้วที่นึ่งเป็นเม็ดให้กลายเป็นแป้งละเอียดโดยใช้ครกไม้ขนาดใหญ่(มอง)
 - เมื่อตำละเอียดแล้วจะนำเข้าเชือกตอกไม้ไผ่มาทำเป็นบ่วง แล้วคล้องเอาข้าวปึกที่ตำแล้วใส่ในกระดังที่มีการตำงาตำละเอียดผสมเกลือปรงรส รอไว้แล้วเมื่อข้าวปึกที่ถูกตำละเอียดแล้วถูกปาดลงบนกระดังก็จะทำการคลุกให้เข้าเนื้อกับงาดำที่ปรงรสไว้นั้น

ความเชื่อ: การเก็บข้าวปึกในแต่ละครั้งจะมีความเชื่อว่า เมื่อใช้เชือกตอกไม้ไผ่เก็บข้าวปึกในแต่ละครกของบ้าน หากยังมีข้าวปึกติดหลงเหลืออยู่ในครก ทำนายว่าบ้านนั้นจะมีเงินทองเหลือกินเหลือใช้ เป็นความเชื่อของชาติพันธุ์อาข่า

4) การปั่นฝ้าย

ภาพที่ 62 การปั่นฝ้าย

ชื่อท้องถิ่น: ชานุ่มหัว

ผู้ให้ข้อมูล: นางอาบา มาเยอะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ช่วงเวลาที่ว่างจากการทำการเกษตร

- ลักษณะ:
- เป็นการนำฝ้ายดิบมาปั่นให้กลายเป็นเส้นด้าย เพื่อนำไปใช้ในการทอผ้า เนื่องจากคนอาข่าในสมัยก่อนสวมใส่เสื้อผ้าที่ได้จากการทอเอง (ไม่ได้ซื้อเหมือนปัจจุบัน) อีกทั้งผ้าที่ได้จากการทอยังมีความสำคัญต่อพิธีกรรมต่างๆ ทำให้เกือบทุกครอบครัวมีการทอผ้าใช้เอง โดยการปั่นฝ้ายหรือทอผ้านั้นเป็นหน้าที่ของผู้หญิง
 - ขั้นตอนในการปั่นฝ้าย

- 1) เก็บปุยฝ้ายสีขาวจากต้นฝ้าย แล้วแยกเอาเมล็ดสีดำออก

- 2) ตีปุยฝ้ายให้แตกออกจากกัน โดยใช้อุปกรณ์ที่เรียกว่า “ชะเบอเบอโป” ซึ่งลักษณะคล้ายธนู ทำจากไม้ไผ่แล้วชิงไม้ไผ่ 2 ด้าน ด้วยหวาย

- 3) หยิบฝ้ายทำเป็นท่อนพอดีมือเพื่อให้ง่ายต่อการดึงเส้น โดยใช้ อุปกรณ์ที่เรียกว่า “สะอ้อ” ในการดึงเส้นและปั่นเส้นฝ้ายให้เป็นม้วน แกนตรงกลางทำจากกระดองเต่าในส่วนท้อง เนื่องจากจะมีความทนทานกว่า

ความสำคัญ: - ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านที่ปั่นฝ้ายลักษณะนี้แล้ว แต่เมื่อเกิดการการท่องเที่ยว ตัวแทนชุมชนจึงเกิดในคิดในการอนุรักษ์ไว้เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของชาติพันธุ์อาข่า

5) อุปกรณ์ทอผ้าเดิม

ภาพที่ 63 อุปกรณ์ทอผ้าเดิม

ผู้ให้ข้อมูล: นางอาบา มาเยอะ

ลักษณะ: - อุปกรณ์ในการทอผ้าจะประกอบไปด้วยหลายชนิด ซึ่งแต่ละชนิดจะมีลักษณะการทำงานที่แตกต่างกัน ก่อนการทำงานต้องนำอุปกรณ์ทุกตัวมาประกอบให้เข้ากันเสียก่อนจึงจะสามารถทำการทอผ้าได้ซึ่งประกอบไปด้วย

- 1) ซาหฺนุมนุมนโย – ใช้สำหรับม้วนผ้าที่ทอแล้ว

- 2) หย่าจือ – ใช้สำหรับสอดด้ายในการทอ

- 3) แส่ – ใช้สำหรับดันด้ายให้เข้าลาย ซึ่งก่อนการทอจะต้องเตรียมสอดเส้นด้ายทีละเส้นเข้าไปในแต่ละช่อง โดยใช้ขันทมซึ่งมีลักษณะแหลมและแข็งแรงค่อยๆ สอดเส้นด้ายเข้าไปในแต่ละช่องซึ่งแต่ละช่องนั้นจะมีขนาดเล็กมากคล้ายหวี

- 4) แหน่ – มี 2 อัน ซึ่งจะทำหน้าที่ยกฝ้ายขึ้นลงเพื่อให้เกิดการถักลายโดยการสลับเส้นด้ายขึ้นลงนั่นเอง ซึ่งนางอาบา ได้ใช้เชือก

มัตอุปกรณ 2 ชั้นนี้ห้อยลงมาแล้วใช้เท้าช่วยในการดึงลง ซึ่งนับได้ว่าเป็นรูปแบบการทอผ้าที่ค่อนข้างแปลก เนื่องจากการทอจะต้องยืนเพื่อทอผ้า

ความสำคัญ: - ปัจจุบันในหมู่บ้านไม่มีคนที่ทอผ้าในลักษณะนี้แล้ว ตัวแทนชุมชนจึงได้รื้อฟื้นเพื่ออนุรักษ์ไว้และเผยแพร่ให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของชาติพันธุ์อาข่า

6) การทอผ้า

ชื่อท้องถิ่น: ชานุ่มหยะ

ผู้ให้ข้อมูล: นางอายา มาเยอะ

- ลักษณะ: - การทอผ้าถือว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญกับคนอาข่า เนื่องจากผ้าที่ได้จากการทอ ไม่ได้ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีความสำคัญต่อการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของเผ่าอาข่าเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยก่อนหากครอบครัวใดไม่มีการทอผ้าใช้เอง และต้องไปหยิบยืมคนอื่นถือว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย เพราะนั่นจะหมายความว่าผู้หญิงครอบครัวนั้นเกียจคร้านหรือไม่มีความสามารถ (ไม่เป็นกุลสตรี)
- **พิธีแต่งงาน** เจ้าสาวต้องสวมใส่กระโปรงและที่คลุมหมวก สีขาวที่ได้จากการทอในพิธีงานแต่ง
 - **พิธีงานศพ** ต้องใช้ผ้าทอสีขาวใช้เป็นที่รองนั่งให้กับพ่อหมอ(ผู้ทำพิธีสวดให้กับคนตาย) และผู้เสียชีวิตหากเป็นผู้หญิงต้องให้สวมกระโปรงสีขาวด้วยเช่นกัน
 - **พิธีขอบุตรจากเทพเจ้า** ผู้ประกอบพิธีต้องใช้ผ้าสีขาวที่ได้จากการทอเป็นผ้าสำหรับอุ้มเด็ก (สมมติว่าได้รับเด็กจากเทพเจ้า จะมีการทำท่าเหมือนอุ้มเด็ก)
 - **กระโปรงสีขาว** ก่อนการนำมาใช้ต้องปักลายเส้น อย่างน้อย 3 เส้น โดยสีที่ใช้ปักนั้นจะมีสีดำและสีชมพู หากไม่ได้ปักก็ไม่สามารถนำมาสวมใส่ได้ เพราะจะถือว่ายังไม่พร้อมใช้งาน

7) ตีมีด

ภาพที่ 64 ตีมีด

ชื่อท้องถิ่น: หมี่แซะแด

ผู้ให้ข้อมูล: นายม้อโต มาเยอะ

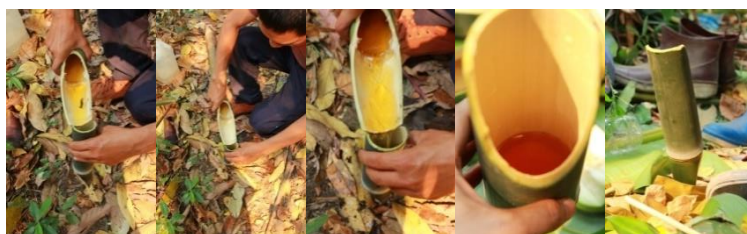
ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะ: - มีตำแหน่งเป็น หมอศาสนา หมอพิธีกรรม ผู้ฝังศพของชาติพันธุ์อา
ข่า บ้านโป่งไฮ สังเกตว่าบ้านใดที่เป็นหมอศาสนา จะมีธงผ้าที่ติดบน
เสาอยู่หน้าบ้าน ชาวอาข่าถือว่ามีดเป็นสิ่งที่สำคัญเพราะถ้าไม่มีมีดก็
จะทำมาหากินไม่ได้ นายม้อโต มาเยอะ ประกอบอาชีพตีมีด ลับมีด
ค่าบริการ 20 บาท นอกจากนี้เนื่องจากนายม้อโต มาเยอะเป็นหมอ
ศาสนา ชี้เฝ้าจากการตีมีด ไปใช้โรยที่หลุมฝังศพ เมื่อทำพิธีฝังศพ

8) กิจกรรมเรียนรู้วิถีกินอยู่กับป่า

ภาพที่ 65 ทำอาหารในป่า

ภาพที่ 66 ตำชา

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ยกเว้นฤดูฝน

- ลักษณะ: - กิจกรรมเรียนรู้วิถีการกินอยู่กับป่าของชาติพันธุ์อาข่า ทำให้ได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับพืชพรรณธรรมชาติที่สามารถเป็นพืชอาหารได้ โดยใช้วัสดุรอบตัวในการทำอาหาร เช่น ไม้ไผ่

4.3.2.2.4 อาหารอาข่า (คริสต์)

1) อาหารฤดูฝน

น้ำพริกสด่วน

หนอนรด่วน

แกงฟักทอง

ยำหน่อไม้สด

หมกยอดบวบใส่รด่วน

วุ้นไม้ไผ่

หมกชะอมและเห็ด

ยำผักกูด

แกงหน่อไม้สดใส่เห็ดและชะอม

ยำแตงกวา

แตงลาย

2) อาหารฤดูหนาว

แกงผักกาด

ข้าวปุ้น

ยำแตงกวา

3) อาหารทุกฤดู

น้ำพริกอาข่า (พริกสด)

น้ำพริกถั่วลิสง

หมกไข่

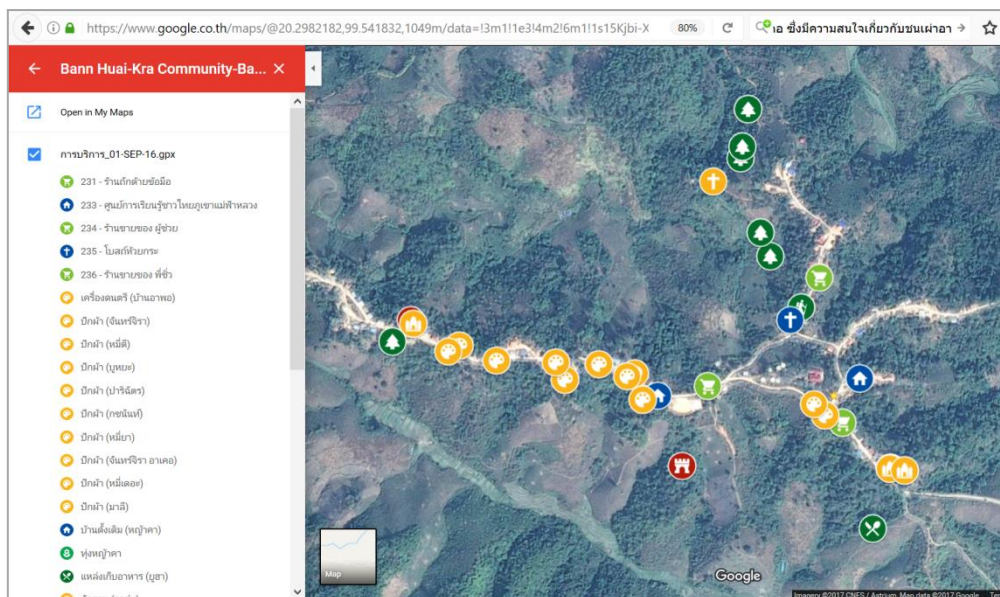

หมูผัดขิง

หมูทอด

4.3.2.3 ข้อมูลทรัพยากรบ้านห้วยกระ

การเข้าถึง: <https://drive.google.com/open?id=15Kjbi-XalWm5oyXSkaQQRogU4sA&usp=sharing>

ภาพที่ 67 แผนที่และพิกัดทรัพยากรชุมชน ณ บ้านห้วยกระ

4.3.2.3.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

ต้นกำเนิดอาข่ามาจากทิเบต เรียกว่า “ดั่งเบ๋อะ” ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่รู้ว่ตระกูลอะไร แต่เพิ่งเริ่มแบ่งตระกูลที่สิบสองปันนา ถิ่นเดิมของ (บ้านเก่า) คือ ออลอนายอาโล๊ะ ย้ายเข้ามาตอนอายุ ได้ 26 ปี (ถ้ายังมีชีวิตอยู่เท่ากับ 80 ปี) (ประมาณปี 2536) สาเหตุที่ย้ายมาจากบ้านปางหนุ่น (เขตดไทย) ด้วยเหตุว่าที่นี่อุดมสมบูรณ์มากกว่า

ซึ่งอาข่ามีเรื่องเล่าเกี่ยวกับที่มาของการไล่ชิงช้า (เกิดมาแล้ว 50 ชั่วอายุคน ซึ่งแต่ละช่วงอายุเฉลี่ยที่ 70 ปี) เกิดจากการจับคู่ในหมู่บ้านแต่มีผู้ชายคนหนึ่งไม่มีคู่ ชื่อว่า “ซุมมิโอะ” (ต้นกำเนิดอาข่า) เค้าจึงเดินร้องเพลงเอามือเหยในรูลูเข้าป่าไป จนกระทั่งไปพบผู้หญิงคนหนึ่งเ็นป่า ซึ่งมีชื่อว่า “ถ่องผ่องยายะอามะ” (ชื่อยะอำมะ) และเกิดถูกใจกันจึงจะแต่งงานกัน จึงพอกันไปหาแม่ของสาวคน

นั้น แต่ไม่มีเสื้อผ้าสีขาวใส่เพื่อแต่งงาน จึงใช้ผ้าจากร่มมาตัดเป็นกระโปรง กระโปรงจึงมีลักษณะเป็นรอยพับและมีสีขาว ชุดแต่งงานในปัจจุบันจึงมีสีขาว

จากนั้นผู้ชายได้พาผู้หญิงเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งจริงๆ แล้วสองแม่ลูกเป็นเสือ ส่วนแม่ก็ห่วงลูกสาวจึงตามไปคิดว่าผู้ชายจะพาลูกเค้าไปที่ไหน พอเข้าประตูหมู่บ้านมา พบว่ามีเสา 2 ต้นที่เป็นประตูผีของหมู่บ้าน แม่ของหญิงคนนั้นเห็นจึงเข้าใจว่าลูกตนเองไม่ได้ถูกหลอกไปทำร้าย แต่มาอยู่ในหมู่บ้านของผู้ชาย

หลังจากแต่งงานกันแล้ว หญิงคนนั้นชอบเข้าป่าและไปไหนแถววัลย์ในป่าเล่น เนื่องจากชอบ จึงทำให้ผู้ชายสร้างชิงช้าให้ผู้หญิงเล่น เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเข้าป่าไปเล่นที่อื่น จึงเกิดขึ้นเป็นชิงช้าของชาวอาข่าในปัจจุบัน

เมื่อแม่ของสาวคนนั้นตาย ลูกสาวจึงคิดถึงแม่อยากจะทำให้แม่ได้กินดี ๆ จึงทำให้สาวคนนั้นเตรียมของไหว้ เพื่อให้แม่ได้มากิน โดยการทำพิธีเอาน้ำศักดิ์สิทธิ์มาล้างเท้าไก่ ล้างขา และล้างหัวที่ละ 3 ครั้งจึงจะฆ่าไก่ได้ จากนั้นหญิงชายคู่นี้จึงเกิดลูกหลานอาข่ามากมาย จึงทำให้พิธีกรรมต่างๆ นี้ทำสืบทอดต่อกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน เพื่อเป็นการขอขมา ขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต

ซึ่งเรื่องเล่าเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอาข่าในปัจจุบัน โดยสังเกตได้จากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อในตำนานของชาวอาข่า ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.2.3.2 ทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1) ประตูผี/ประตูหมู่บ้าน

ภาพที่ 68 ประตูผี

ชื่อท้องถิ่น: ล้อเขอะ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ (ผู้นำทางศาสนา)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนเมษายน ส่วนวันผู้นำทางศาสนาจะเป็นผู้พิจารณาวันที่เหมาะสม

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: - ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ที่ทำพิธีกรรม

- ลักษณะ/วิธีการ/พิธีกรรม:
- ตัวแทนจากแต่ละครัวเรือนที่เป็นผู้ชาย
 - ชุ่มประตูเข้าหมู่บ้าน (เก่า) เป็นเสาไม้ที่ทำขึ้นมา อยู่บริเวณด้านหน้าปากทางเข้าหมู่บ้าน ประกอบด้วยเสาไม้แกะสลัก มีข้อห้ามคือ ห้ามเข้าไปแตะต้อง ปัจจุบันชำรุด แล้วจึงได้ทำชุ่มประตูเข้าหมู่บ้านใหม่ ในจุดที่ 2 ซึ่งอยู่เลยจุดที่ 1 เข้าไปอีกประมาณ 500 เมตร
 - ชุ่มประตูเข้าหมู่บ้าน (ใหม่) เป็นชุ่มประตูที่ทำจากเสาไม้ประกอบกับด้านหลังเสาไม้จะมีไม้แกะสลักสองอัน อันด้านซ้ายมือแทนสัญลักษณ์ผู้ชาย สังเกตจะมีไม้ไผ่สานเป็นรูปหมวกสวมอยู่ด้านบน ส่วนด้านขวามือจะเป็นเสาไม้แกะสลักแทนสัญลักษณ์ผู้หญิง
 - ลักษณะเด่นจะมีเสาไม้ชาย หญิง และมีของประดับให้สมเกียรติ

- การสร้างชุ่มประตูเข้าหมู่บ้าน มีความเชื่อว่าบริเวณนี้เป็นทางผ่านเข้าออกหมู่บ้าน แสดงถึงเป็นบริเวณของการสร้างชุมชน สืบเผ่าพันธุ์ เมื่อมีการเสียชีวิตในหมู่บ้านจะต้องนำร่างผู้เสียชีวิตเดินผ่านชุ่มประตูหมู่บ้าน ออกมาจากหมู่บ้านเพื่อนำไปประกอบพิธีฝัง ในป่า (ข้อห้าม คนปกติห้ามเดินผ่าน ถ้าไม่เช่นนั้น ก็จะทำให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีตามมา)
 - เป็นจุดเชือดหมู หมูที่นำมาเชือดนี้จะเป็นแม่พันธุ์หมูที่ไม่ดี ให้ลูกน้อย ผู้เชือดหมูจะเป็นผู้นำทางศาสนา หลังจากนั้นก็ให้คนทั้งหมู่บ้านมากิน
- ความสำคัญ:
- เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกว่าหมู่บ้านอาข่า
 - เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่อาข่านับถือ

2) ศาลเจ้าอาข้า

ภาพที่ 69 ศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์

ชื่อท้องถิ่น: แม่น้องล่อ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี ซึ่งพิธีกรรมมีช่วงเวลาไม่แน่ชัด

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธีกรรม

- ลักษณะพิธีกรรม:
- สถานที่ตั้งของศาลเจ้าศักดิ์สิทธิ์จะมีต้นไม้ใหญ่ เป็นไม้ผลที่สัตว์สามารถกินได้ แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์
 - เป็นศาลเจ้าที่ชาวอาข้าในหมู่บ้านอาข้าสร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เคารพกราบไหว้ หรือทำพิธีบนบาน ศาลกล่าว เช่น เมื่อมีเหตุเรื่องเดือดร้อน หรือปัญหาใหญ่ๆ เช่น ทรัพย์สินสูญหาย หรือมีผู้ที่เจ็บป่วยจนอาการหนัก
 - ลักษณะของศาลคือสร้างเป็นเรือนไม้ สี่เสา มีรั้วไม้รอบบริเวณเป็นรูปสี่เหลี่ยม ประดับด้วยเสาไม้ที่มีตุ้มตะขาบ และไม้ไผ่สานที่เรียกว่า “ตะแหลว” ประดับไว้ในหลายจุด บริเวณที่จะสร้างศาลต้องเป็นสถานที่ที่ร่มรื่น มีต้นไม้ใหญ่หลายต้นให้ร่มเงา และมีไม้ผลที่เป็นที่อยู่อาศัยและกินไม้ผลของนก และสัตว์ป่าเล็กๆ ด้วย

- การทำพิธีจะทำโดยให้หมอศาสนา ในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 2 คน คือ นายอาแบ หมือแล กับ นายอาทือ ชิหมือ คนใดก็ได้ นำเอาเครื่องไหว้ ได้แก่ เทียน บุหรี่ ไข่พื้นเมือง, หมู, เทียน, บุหรี่, เหล้า

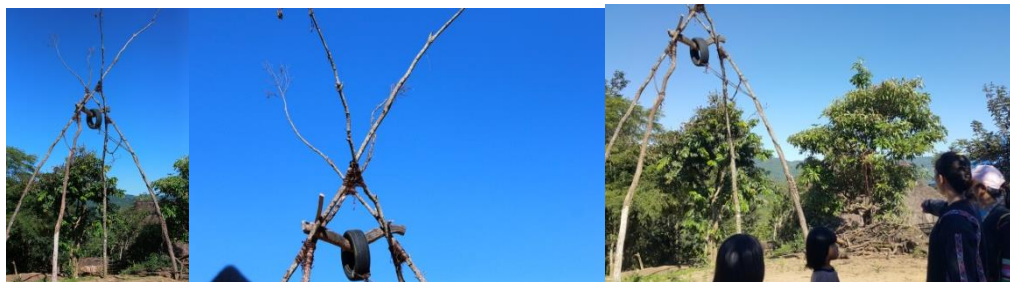
- การเลือกไก่ ที่จะนำมาทำพิธี ต้องเป็นไก่ที่มีขนเป็นสีเหลืองผสมดำ เรียกว่าไก่อายดำ ห้ามใช้ไก่ที่มีสีขาว) การเชือดไก่จะมีความเชื่อว่าจะต้องทำการเชือดในบริเวณศาลเท่านั้น และห้ามให้เลือดไก่ตกดิน แล้วนำเลือดไก่สดถวายศาลเจ้าด้วย นอกจากนี้ของไว้มียังมี หมู และเงินเหรียญ ผังไว้ที่เสาใดเสาหนึ่ง ซึ่งผู้นำศาสนาจะเป็นผู้ทำพิธี ซึ่งในการทำพิธีนี้จะทำได้ตลอดปีเมื่อมีเหตุ

- แต่อีกพิธีหนึ่งคือพิธีไหว้ศาลเจ้าอาข่าประจำปี จะมีการนำเอาเครื่องไหว้มาไหว้เหมือนที่กล่าวมาแต่จะทำพิธีไหว้ทั้งวันตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกดิน ก่อนการไหว้จะต้องมีการมาปิดกวาดทำความสะอาดบริเวณศาลก่อน ในการไหว้ประจำปีจะมีการฆ่าหมู แล้วเสียบท่ายด้วยการ ผ่าเอาตับหมูสด มาให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้านพิจารณา ลักษณะของตับหมูเพื่อพยากรณ์ว่า ในหมู่บ้านจะมีความอุดมสมบูรณ์ มีเหตุดี เหตุร้ายอะไร หรือไม่
- สำหรับศาลเจ้าอาข่าจะต้องมีการพิจารณาจากผู้นำหมู่บ้านและหมอศาสนา เมื่อเห็นว่าศาลเดิมมีการชำรุด ก็จะพิจารณาสร้างศาลแห่งใหม่ขึ้นมา

ความสำคัญ: - เป็นสถานที่เคารพบูชา ศักดิ์สิทธิ์ที่อาข่านับถือและยังเป็นสถานที่ขอพรของอาข่าด้วย

3) ลานโล้ชิงช้า

ภาพที่ 70 ลานโล้ชิงช้า

ชื่อท้องถิ่น: เออเลอหล่าเซอ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ (ผู้นำศาสนาและเป็นผู้ทำพิธีกรรม)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายเดือนสิงหาคม - ต้นเดือนกันยายนของทุกปี

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธีกรรม

- เป็นบริเวณที่มีการสร้างชิงช้า ที่ทำจากเสาไม้ 4 เสา มีเชือกเส้นยาวอยู่ตรงกลางตามความเชื่อ ชาวอาฮาเชื่อว่าเป็นสะดือของคนในหมู่บ้าน หมายถึงทุกคนมีเชือกนี้เป็นสะดือเดียวกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เดิมเชือกที่ใช้จะต้องเป็นเชือกของเถาว์ล้วยสะบ้า เส้นใหญ่ๆ เพราะจะมีความเหนียว แต่ในปัจจุบันหายากจึงใช้เชือกที่มีจำหน่ายตามท้องตลาดแต่เป็นเชือกเส้นใหญ่
- ชาวอาฮาเชื่อว่า การนับอายุเด็กจะนับต้องแต่อยู่ในครรภ์เมื่อคลอดออกมาจึงถือว่าเด็กนั้นอายุ หนึ่งขวบ ตั้งแต่คลอด และจะต้องนำมาทำพิธีไล่ชิงช้าในวันปีใหม่เป็นต้น ลานไล่ชิงช้าเป็นสถานที่สำหรับการละเล่นไล่ชิงช้าซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อาฮา สถานที่ต้องทำเลที่เป็นสถานที่ของส่วนรวม และไม่ถูกรบกวนจากสิ่งต่างๆ
- การไล่ชิงช้าจะเป็นการละเล่นเพื่อแสดงถึงความสามัคคี การเฉลิมฉลอง การให้พร เป็นต้น โดยเฉพาะในช่วงปีใหม่ของชาติพันธุ์อาฮา ซึ่งมีอยู่ 4 วัน ในวันแรกจะให้ผู้นำศาสนาเป็นผู้ทำพิธีไล่ชิงช้าเป็นคนแรก

วันแรกของเทศกาลปีใหม่ไล่ชิงช้า

ผู้นำศาสนาและผู้อาวุโสที่เชี่ยวชาญด้านการเลือกไม้พร้อมด้วยผู้ชายและพ่อบ้านจะไปหาไม้มาทำเสาชิงช้า จำนวน 4 ต้นซึ่งจะต้องเป็นไม้ที่แข็งแรงพอสมควร หลังจากได้ไม้มาแล้ว จะนำไม้ที่ได้มาที่ลานไล่ชิงช้า และได้มีการขุดหลุมสำหรับเสาไม้จำนวน 4 หลุม โดยแต่ละหลุมขุดลึกประมาณ 2 คอก

โดยจะฝังเสาไม้เสาหน้าขวาเป็นเสาแรกเสมอก่อนที่จะนำเสาแรกลงหลุมต้องมีการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณชิงช้าก่อน ชาวอาฮาเชื่อว่ามိบรรพบุรุษ สองตน ชายหนึ่ง หญิงหนึ่งสถิตอยู่ที่ชิงช้าแห่งนี้ โดยผู้นำศาสนาจะนำข้าวสาร 3 หยิบมือใส่ไปที่หลุมหน้าขวา ตามด้วยน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่บรรจุในน้ำเต้า เทในหลุมเดิมจำนวน 3 ครั้งจนหมดน้ำ ศักดิ์สิทธิ์นี้ได้จากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ภายในหมู่บ้าน โดยชาวอาฮาเชื่อว่าเป็นการแสดงเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตรงนั้นและสิ่งสุดท้ายที่ใส่ใน

หลุมหน้าขวาคือจะนำเหรียญห้าหรือเหรียญสิบมาชุดด้วยมิดเบาๆ ประมาณ 4 - 5 ครั้ง เชื่อว่าบรรพบุรุษจะนำไปใช้ในโลภหน้า

เมื่อมีการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรียบร้อยแล้วผู้ชายทั้งหลายจะช่วยกันนำเสาหลุมโดยนำลงหลุมหน้าขวาก่อน พร้อมกระทุ้งพร้อมกัน 3 ครั้ง ทำอย่างนี้ต่อไปเรื่อยๆ จนครบ 4 เสา เมื่อวางเสาเสร็จผู้นำศาสนา จะนำไขไก่ ซึ่งเป็นไขไก่บ้านมาตอกกับโคนเสาขวากหน้าให้แตก เพื่อบรรพบุรุษจะได้นำไปกินในโลภหน้า

เมื่อวางเสาเสร็จแล้ว จะมีการโยงเสา 4 ต้น เข้ามาหากันโดยการใช้เชือกโยงไปมาจนเสาสี่ต้นติดกัน และได้นำเชือกมาผูกเพื่อที่จะไล่ต่อไป

ก่อนจะมีการไล่ชิงช้า คนแรกที่จะมาไล่ชิงช้าคือ ผู้นำศาสนา ก่อนผู้นำศาสนาจะไล่ชิงช้าจะทำพิธีก่อนไล่ชิงช้าคือจะนำใบหนาม (แหล่โอ๊ะ) มา 3 ใบ มาวางทับบนเชือกที่จะทำการไล่ชิงช้า ตามด้วยหญ้าเจ้าชู้(ตายอ) 3 กำ วางทับบนใบหนามอีกทีหนึ่ง และก้อนหินเล็กๆ (สีโล) อีก 3 ก้อน วางบนหญ้าเจ้าชู้อีกทีหนึ่ง แล้วทำการไล่ชิงช้า 3 ครั้ง โดยผู้นำศาสนายังไม่ได้ทำการไล่ชิงช้าแต่อย่างใด

เมื่อเสร็จพิธีการไล่ชิงช้าโดยการไล่ 3 ครั้ง โดยไม่มีผู้นำศาสนาขึ้นไล่แล้ว ต่อไปผู้นำศาสนาจะเป็นคนแรกทำการไล่ชิงช้าเป็นคนแรก โดยจะทำการไล่ชิงช้า 3 ครั้ง หลังจากนั้น คนอื่นๆ สามารถไล่ชิงช้าได้ ต่อ เป็นเวลา 4 วัน

ตอนกลางคืนผู้หญิง และแม่บ้านแม่เรือนจะมีการเต้นรำ โดยใช้เครื่องดนตรีเช่น กลองยาว ฆ้อง ฉาบ กระทุ้งกระบอกไม้ไผ่ จนถึงเช้าเพื่อสร้างความสามัคคี และความสนุกสนานในชาติพันธุ์ของตน

ในวันสุดท้ายของเทศกาลปีใหม่

จะมีพิธีร้องเพลงอวยพร โดยจะมีผู้เฒ่า ผู้แก่มาร่วมร้องเพลงอวยพรเป็นภาษาอาข่าเพื่อให้พรแก่ทุกคนในหมู่บ้าน ในการละเล่นไล่ชิงช้า ผู้หญิงจะนั่งตรงไม้ที่แขวนไว้ที่ปลายเชือก ส่วนผู้ชายจะยืนไล่ โดยจะมีวงเชือกที่มัดติดปลายเชือก โดยผู้ชายจะเน้นการไล่ชิงช้าให้สูงที่สุดเพื่อแสดงถึงความแข็งแรง และความสามารถในการไล่ชิงช้า นอกจากนี้ยังมีการทำนายพยากรณ์ต่างๆ ตามความเชื่อ เช่น ทิศทางของการไล่ชิงช้าไปทางไหนจะมีคูครองอยู่ทางทิศนั้นๆ เป็นต้น

จะเล่นเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น โดยปีใหม่มีจำนวน 4 วัน

หลังจากนั้น จะมีการเก็บเชือกโล่ชิงช้านำไปผูกกับเสาขาหน้า ห้ามเล่น
ถ้าเล่นช่วงนอกเทศกาลนั้น จะต้องทำพิธีแก้โดยใช้หมุดในการทำพิธี

เสาที่นำมาสร้างชิงช้าต้องมีความคงทนถาวร สามารถอยู่ถึงปี
ใหม่ปีหน้าได้เช่นกัน ถ้าเสาล้มหรือเกิดจากภัยธรรมชาติต่างๆจะต้องทำ
พิธีแก้โดยใช้หมุดในการทำพิธีเช่นกัน

4 เสาของชิงช้า แสดงถึงความสามัคคี ตรงกลาง แสดงถึง สะดือ

ชาวอาข่าจะแต่งตัวเต็มยศ และมีผู้เฒ่าร้องเพลงภาษาอาข่า
(สามารถร้องได้บางคนเท่านั้น)

- ความสำคัญ:
- เป็นเทศกาลของอาข่าเพื่อฉลองของอาข่าแสดงถึงความสามัคคี
 - เสี่ยงทายเรื่องคู่ครองเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นอาข่า

4) ชิงช้าสวรรค์

ภาพที่ 71 ชิงช้าสวรรค์

ชื่อท้องถิ่น: ก้าหละเอ้อหลอะ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ (ผู้นำศาสนาและเป็นผู้ทำพิธีกรรม) และคณะกรรมการ
กลุ่มการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

- ลักษณะ:
- เนื่องจากชิงช้าในลานโล่ชิงช้าที่ใช้สำหรับพิธีกรรมนั้นห้ามเล่นหลังจาก
เสร็จสิ้นพิธี ดังนั้นจึงได้สร้างชิงช้าสวรรค์ขึ้นมาไว้สำหรับเด็กๆ แทน
 - ไม้ที่นิยมใช้นั้นเป็นไม้เนื้อแข็ง ได้แก่ “ซิชะ” หรือ “แกทุ” เท่านั้นที่จะ

ใช้ทำชิงช้าได้ ส่วนเชื้อชิงช้าจะใช้เชือกสะบ้าจะเหนียวและทนทานมาก ซึ่งมีลักษณะคล้ายเถาวัลย์ นำมาถักเป็นเส้นแล้วร้อยเข้ากับท่อนไม้ไผ่ซึ่งเป็นที่นั่ง แต่ในปัจจุบันไม้เนื้อแข็งและเชือกสะบ้าหาได้ยาก จึงไม่นิยมทำแล้ว

ความสำคัญ: - ให้เด็กๆ ในชุมชนได้เล่นเพื่อความสุขสนาน

5) ประเพณีลูกข่าง

ภาพที่ 72 ประเพณีลูกข่าง

ผู้ให้ข้อมูล: นางอาฟี ยูซื่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: สิงหาคม – กันยายน

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: ทุกคนในชุมชน

ลักษณะพิธีกรรม: - ประเพณีลูกข่าง กิจกรรมในประเพณีนี้จะใช้เวลา 3 วัน ดังนี้

วันที่ 1 ตำข้าวปึก

ชาวบ้านตำข้าวปึกเพื่อนำมาประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนาโดยใช้
ไก่ 1 ตัว และมีอุปกรณ์ดังนี้

- 1) ถ้วยเล็ก 1 ใบ
- 2) ไม้ 1 ท่อน
- 3) ไม้ไผ่สาน 2 อัน

4) แก้วจากไม้ไผ่ ๓ ใบ

5) ข้าวใหม่ น่องไก่ ขิง

ขั้นตอนการประกอบพิธี

1) รดน้ำไก่ 3 ครั้ง จุตละ3ครั้งที่ ขา,ปีก,หัว จากนั้นฆ่าไก่แล้ว
เผา

2) จากนั้นต้มไก่โดยใช้เนื้อเพียง 5 ชั้่นนำมาใส่ในแก้วไม้ไผ่โดยมี
2แก้ว ส่วนแก้วที่ 3 ใส่ น้ำชา แก้วที่ 4 ใส่เหล้า แก้วที่ 5 ข้าวปุก

3) นำไม้ไผ่สาน 2 ชั้่น ชั้่นแรกใส่ข้าวสะอาด

4) จากนั้นนำของทั้งหมดมาวางไว้ที่ของศักดิ์สิทธิ์บริเวณมุมแล้ว
หันหลังให้กับสิ่งของ ประมาณ 2 นาที

5) เมื่อเสร็จผู้นำพิธีตีฉาบเพื่อเฉลิมฉลองและนำสิ่งของที่ไหว้
บรรพบุรุษให้ลูกหลานในบ้านทาน

ความสำคัญ: เพื่อเชิดชูศาสนาและบรรพบุรุษ และเพื่อเป็นอาหารให้แก่บรรพบุรุษผู้ที่
ล่วงลับไปแล้ว

วันที่ 2 เล่นลูกข่าง

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: ผู้ชายอาข่าในชุมชน, เด็กผู้ชายอาข่า

ลักษณะพิธีกรรม: - เป็นการละเล่นของผู้ชายอาข่า

- อุปกรณ์ประกอบไปด้วย

1) ลูกข่างไม้

2) เชือก

- วิธีการเล่นคือ นำเชือกหมุนเข้ากับลูกข่างแล้วปล่อยโดยการดึงเพื่อส่ง
แรงโดยนิยมเล่น 2 คนขึ้นไป

ความสำคัญ: เล่นเพื่อความบันเทิงเป็นการรวมความสามัคคี เพื่อเป็นการสืบทอด

วัฒนธรรม สร้างความสัมพันธ์อันดีในชาติพันธุ์

วันที่ 3 ไหว้บรรพบุรุษ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง: คนในชุมชน

ลักษณะพิธีกรรม: - เริ่มพิธีกรรมที่ 5

- อุปกรณ์ที่ใช้ คือ เตรียมแก้วจากไม้ไผ่ 3 ใบ
 - 1) แก้วที่ 1 ชา
 - 2) แก้วที่ 2 ข้าวสะอาด
 - 3) แก้วที่ 3 ข้าวปุก
- วิธีการ
 - 1) จากนั้นนำของทั้งหมดมาวางไว้ที่ของศักดิ์สิทธิ์บริเวณมุมแล้วหันหลังให้กับสิ่งของ ประมาณ 2 นาที
 - 2) เมื่อเสร็จผู้นำพิธีตีฉาบเพื่อเฉลิมฉลองและนำสิ่งของที่ไหว้บรรพบุรุษให้ลูกหลานในบ้านทาน

ความสำคัญ: เพื่อเชิดชูศาสนาและบรรพบุรุษ และเพื่อเป็นอาหารให้แก่บรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

6) เครื่องดนตรีอาข่า

ภาพที่ 73 เครื่องดนตรีอาข่า

ชื่อท้องถิ่น: ฆ้อง (เบเล) กลองยาว (ถึง) ฉาบ (แจแล๊ะ)

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ (ผู้นำศาสนา)

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ช่วงเทศกาลที่สำคัญเท่านั้น

ความสำคัญ: - ใช้เป็นเครื่องดนตรีประกอบพิธีต่าง เช่น ปีใหม่ เป็นต้น

7) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ภาพที่ 74 บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ชื่อท้องถิ่น: อีเซาะลือเกาะ

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะพิธีกรรม: - เป็นบ่อน้ำธรรมชาติ ตั้งอยู่ที่ ปีก 3 ของหมู่บ้านห้วยกระ เป็นสถานที่ที่มีน้ำผุดตลอดปี เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวบ้านจะมาทำการตักน้ำไป

ใช้ในการทำพิธีมงคลต่างๆ โดย

- เฉพาะในช่วงปีใหม่ วิธีการตักน้ำ ผลน้ำเต้าแห้งมาตักน้ำจากบ่อ แล้วนำไปใส่กระบอกละไฟที่มีซี่เถา ข้าวสาร และขิงอยู่ภายในเมื่อใส่น้ำศักดิ์สิทธิ์แล้ว ขั้นตอนต่อไปจะใช้หลอดดูดน้ำศักดิ์สิทธิ์ สามครั้งแล้วนำไปใส่ภาชนะจาน หรือถ้วย ที่นำไปพร้อมกับเครื่องไหว้อื่นๆ ต่อไป

ความสำคัญ: - เป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน เมื่อยามไม่มีน้ำก็สามารถมาใช้ได้

8) ลายผ้าโบราณ

ผู้ให้ข้อมูล: นางอาเบอ อาเคอ

- ลักษณะ: - ชชาติพันธุ์อาข่าจะมีการนำผ้าสีดำ มาตัดเป็นชุดแต่งกายต่างๆ โดยมีการปักลวดลายต่างๆ ตามความต้องการ เพื่อเพิ่มความสดใสและความสวยงามให้กับชุด ใช้เป็นลวดลายในการประดับตกแต่งเครื่องแต่งกาย ชชาติพันธุ์ เช่น เสื้อของผู้หญิงและผู้ชาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ หมวกเด็กเล็ก กระเป๋า ยามอื่นๆ ในปัจจุบันจะมีการแต่งกายด้วยชุดชชาติพันธุ์เพียงแค่ช่วงมีประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ แต่ก็ยังมีผู้สูงอายุบางท่านที่ยังแต่งกายด้วยชุดชชาติพันธุ์ทุกวัน ลายผ้าของอาข่าโดยส่วนมากจะมีความคล้ายคลึงกัน ต่างกันเพียงแค่ขนาดของลายที่ปักและการเติมสีบ้างเท่านั้น ซึ่งลายปักดั้งเดิมที่พบอยู่ในปัจจุบันมี 7 ลาย ดังนี้

1) ลายผ้าอัตลักษณ์ “อาฮาอูโล้”

การปักผ้าที่เป็นอัตลักษณ์ บ่งบอกถึงความเป็นชชาติพันธุ์ “อาฮาอูโล้” เป็นการปักบนผ้า 2 สีที่มีสีแตกต่างกันเพื่อให้สามารถมองเห็นลายได้ชัดเจนขึ้น โดยชั้นล่างจะตัดเป็นสีเหลืองผืนผ้า ส่วนชั้นบนจะตัดเป็นสามเหลี่ยมคล้ายฟันปลา แล้ววางลงไปบนผืนแรก จากนั้นจะปักเดินเส้นโดยรอบทั้ง 2 ชั้น

2) ลายผ้า “โตโดกะ”

การปักผ้าชชาติพันธุ์อาข่า “โตโดกะ” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับใยแมงมุมและรูปทรงสี่เหลี่ยมต่างๆ ในลายผ้าดังกล่าว โดยการปักลายผ้าจะนำเอาลาย “ค้องเฮ้” มาผสมผสานในการปัก ปักคล้ายกับใย

แมงมุม

3) ลายผ้า “อาโอะโจแห่”

การปักผ้าชาติพันธุ์อาข่า “อาโอะโจแห่” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับเกสรดอกไม้ เพราะคำว่า “แห่” หรือ “อาแห่” ในภาษาอาข่า หมายถึง ดอกไม้ ซึ่งลวดลายที่ปักลงบนผ้า เป็นการเชื่อมโยงเอาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการปัก ทำให้เกิดความสวยงามและมีคุณค่า

4) ลายผ้า “อาโอะแถ่แถ่”

การปักผ้าชาติพันธุ์อาข่า “อาโอะแถ่แถ่” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับรูปทรงสามเหลี่ยม หรือยอดแหลมขององค์เจดีย์ โดย การปักจะใช้ลาย “พิติพิโอะ” มาใช้ในการปักลายเป็นแถว เป็นชั้น ลดหลั่นกันไปตามขนาดที่ต้องการ ใช้สีของด้ายในการปักสลับสีเพื่อความสวยงามและมองเห็นได้ชัดของลายผ้า เพื่อนำไปปักเป็นลวดลายผสมกับลวดลายอื่นๆในปลอกน่องของผู้หญิง (คิบ่อง เป็นภาษาเรียกปลอกน่องของชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งหมายถึง ปลอกน่อง ใช้สวมใส่เวลาผู้หญิงอาข่าไปไร่ เพื่อป้องกันหนามหรือหญ้าบาดน่องเวลาทำงาน)

5) ลายผ้า “อาเกอะเกอะแห่”

การปักผ้าชาติพันธุ์อาข่า “อาเกอะเกอะแห่” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับกลีบของซึ่งเป็นการปักเส้นเดียวแบบทแยงมุม ทั้งแถววางและแถวล่างแล้วแนวระหว่างแถวด้วยลาย “ค้องเฮ้”

6) ลายผ้า “อาโบะโจเย่อ”

การปักผ้าชาติพันธุ์อาข่า “ดอต่อโอะ” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับใบพัดของกังหันหรือพัดลม โดยการใช้การปักแบบลาย “ค้องหยะ” (กากบาท) โดยปักรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก ซึ่งเมื่อปักออกแล้วจะมองเห็นได้ชัด และมีการใช้สีของด้ายที่ปักที่หลากหลาย ทั้งนี้เพื่อความสวยงามของลายผ้า

7) ลายผ้า “อาโบะเจเจ่อ”

การปักผ้าชาติพันธุ์อาข่า “ดอต่อโอะ” เป็นการปักที่มีลักษณะคล้ายกับการเดินเส้นตรงในแนวตั้ง แล้วปักลายคล้ายกับรูปทรงสี่เหลี่ยม โดยการปักจะมีการใช้ลาย “ค้องเฮ้” มาประยุกต์ใช้ในการปักลายใช้สีของด้ายในการปักสลับสีเพื่อความสวยงามและมองเห็นลายผ้าได้ชัด

9) จักสานหวาย

ภาพที่ 75 จักสานหวาย

ผู้ให้ข้อมูล: นายอาตี อาเคอ

- ลักษณะ:
- วัตถุชิ้นในการจักสานคือหวาย ซึ่งปัจจุบันหาได้ยากต้องเดินป่าออกไปหาในฝั่งประเทศเมียนมาร์
 - ผลิตภัณฑ์ที่มีได้แก่ กระจาดเล็กสำหรับใส่ข้าว ซึ่งเป็นภาชนะดั้งเดิมที่ชาว

อาข่าใช้สำหรับใส่ข้าวเป็นเสมือนจานข้าว ม้านั่ง โต๊ะสำหรับอาหาร กระบุง สำหรับใช้ไปไร่ นา กล้องใส่ของเล็กๆ เป็นต้น และยังสามารถทำตามแบบที่ลูกค้าต้องการได้

ความสำคัญ: - เป็นผู้มีส่วนในการจักสานหวาย ซึ่งในหมู่บ้านนี้เหลือเพียงรายเดียวที่ยังจักสานหวายได้อย่างปราณีตสวยงาม เป็นแหล่งผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนจากวัสดุธรรมชาติให้กับคนในชุมชน

10) การเล่นเกมสะบ้า

ภาพที่ 76 การเล่นเกมสะบ้า

ชื่อท้องถิ่น: อาเบอเฉาะ

ผู้ให้ข้อมูล: นางหมีเดอะ ชีหมีเอ๋ นางหมีตี อาเดอ นางจันจิรา อาเคอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: เล่นได้ตลอดแต่จะนิยมเล่นในตอนเย็น

- ลักษณะ: - เป็นกิจกรรมสำหรับเด็กๆ ซึ่งในอดีตลูกสะบ้าหาได้ง่าย เด็กๆ อายุประมาณ 8 – 10 ปี นิยมเล่นในตอนค่ำโดยใช้แสงจันทร์เป็นแสงสว่าง เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีไฟฟ้า แต่ในปัจจุบันหาได้ยากจึงทำให้เด็กๆ จึงไม่นิยมเล่น
- การเล่นเกมจะแบ่งออกเป็น 2 ทีม จำนวนสมาชิกเท่าๆ กัน โดยมีเป้าหมายคือ โยนลูกสะบ้าให้โดนเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นไม้ไผ่ท่อนสั้นๆ วางเรียงกันประมาณ 3 อัน แต่ละคนที่เล่นจะยืนห่างจากเป้าประมาณ 3-4 เมตร โดยจะสลับกันเล่น และมีท่าในการเล่นจำนวนกว่า 10 ท่า เรียงจากท่าที่ง่ายไปท่าที่ยากขึ้น เช่น

1) มือโยน

- 2) นิ้วดีด
- 3) หนีบเข้า
- 4) หนีบข้อเท้า
- 5) คีบด้วยนิ้วเท้า
- 6) เขี่ยบไต้ นิ้วเท้า (ไถ)
- 7) วางบนเท้า
- 8) วางบนเท้าแล้วกระโดดขาเดียว
- 9) กางขาแล้วเอาสะบ้าวางบนเท้าโยน
- 10) หลับตาโยน/ยิง
- 11) วางบนไหล่แล้วปล่อยลง

ความสำคัญ: - การละเล่นนี้ได้หายไปจากหมู่บ้านมานานแล้ว แต่ตัวแทนชุมชนได้ โดยเฉพาะแม่บ้านร่วมกันรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างความตื่นตัวให้กับชุมชน/เยาวชน ให้กลับมาสนใจการละเล่นดั้งเดิมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์กันในหมู่เยาวชน รวมถึงสร้างความสนุกสนานและความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว

11) เครื่องดนตรีทำมือ

ภาพที่ 77 เครื่องดนตรีทำมือ

ชื่อท้องถิ่น: จ๊ะอู่ว

ผู้ให้ข้อมูล: นางจันจิรา อาเคอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

- ลักษณะ: - ในอดีตในการเล่นเพื่อจีบสาว และผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนสามารถผลิตเครื่องดนตรีชิ้นนี้เองได้
- เป็นเครื่องดนตรีที่ทำจากไม้ไผ่ และใช้ขี้ผึ้งในการยึดไม้ไผ่ให้ติดกันและทำเป็นก้อนถ่วงน้ำหนักเพื่อให้เกิดเป็นเสียงทุ้มๆ เมื่อใช้มือดีด ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมเล่น แต่ยังคงหลงเหลือผู้รู้ในชุมชนที่สามารถสอนวิธีการทำเครื่องดนตรีชิ้นนี้ได้

ความสำคัญ: - เป็นเครื่องดนตรีที่ในอดีตนิยมใช้สำหรับประกอบการร้องเพลง เช่น เพลงจีบสาว แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงไม่กี่คนที่ยังเข้าใจความหมายในการเป่าจากเครื่องดนตรีชนิดนี้

4.3.2.3.3 ทรัพยากรธรรมชาติ

1) ผ่องล่อง

ภาพที่ 78 ผ่องล่อง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☒ลำต้น

- ชุมชนนิยมใช้ทำเสาบ้าน

2) มะแตอยู่ญื่อ

ภาพที่ 79 มะแตอยู่ญื่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☒ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- กินยอดอ่อน หรือกินใบอ่อน เป็นเครื่องเคียง ทานกับลาบ

3) หง่าฉี

ภาพที่ 80 หง่าฉี

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☒ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☒ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

- ใช้เป็นยาเบื่อปลาในน้ำ แต่ไม่เป็นอันตรายกับคน เพราะฤทธิ์ไม่แรง

มากนัก

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☒ ราก ☐ หัว ☐

- ใช้ส่วนรากทุบให้ละเอียดโรยแม่น้ำจะมีสีขาวขุ่นๆ จะทำให้ปลาตาย เป็นวิธีการจับปลาวิธีหนึ่งไม่เป็นพิษกับคน

4) เมมาโดบู

ภาพที่ 81 เมมาโดบู

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☒ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ กาบใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ปลี

- ใช้กาบใบ มาเป็นเครื่องเสียงในการเรียกกระรอก
- ส่วนของปลีใช้เป็นอาหาร และใช้เลี้ยงหมู

5) ยะเพาะอะโด

ภาพที่ 82 ยะเพาะอะโด

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☒ สมุนไพร ☐ ประดับ ☒ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- แกักระเพาะปัสสาวะอักเสบ
- ส่วนใบใช้ทำวัสดุห่ออาหาร

6) ละแซ

ภาพที่ 83 ละแซ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เปรื้อน

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☒ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☒ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ลำต้น

- ผลเป็นอาหารนก
 - เปลือกมีรสชาติเปรี้ยวอมฝาด ส่วนที่ใช้ทานคือ ลำต้น, ใบ และยอด
- ผลเมื่อสุกแล้วจะมีสีส้มจนถึงแดง มีสรรพคุณแก้ท้องเสีย

7) ต้นกล้วยป่า (จาแบ)

ภาพที่ 84 ต้นกล้วยป่า

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เปรื้อน

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ปลี

- ปลีกล้วยต้มยำเนื้อไก่ แกงชะอม

8) ระบบน้ำใช้ในนา

ภาพที่ 85 ระบบน้ำใช้ในนา

ชื่อท้องถิ่น: เดมาอื้อแซ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☒ แหล่งน้ำ

การใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☒ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ทำร่องน้ำ

- แหล่งน้ำมาจากแม่น้ำคำ นำมาใช้ในการทำเกษตรภายในหมู่บ้าน โดยการขุดร่องน้ำเหนือพื้นที่เพาะปลูกเพื่อให้น้ำไหลผ่าน สามารถนำไปใช้ได้สะดวก ระบบน้ำลักษณะนี้สามารถนำน้ำมาใช้ในไร่นาได้ โดยการผันน้ำจากแม่น้ำใหญ่ แล้วขุดคลองเล็กๆ ให้เป็นลักษณะซีฟรินปลาไปตามไหล่เขา เพื่อไม่ให้แรงน้ำทำลายผิวดินตามภูเขาได้

9) หมาม่วย

ภาพที่ 86 หมาม่วย

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☒ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- ถ้าโดนขนของหมามุ่ยจะทำให้คัน (เด็กๆ เอาไว้แก้งกัน)

10) ไม้ไร่

ภาพที่ 87 ไม้ไร่

ชื่อท้องถิ่น: หม่าลา

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

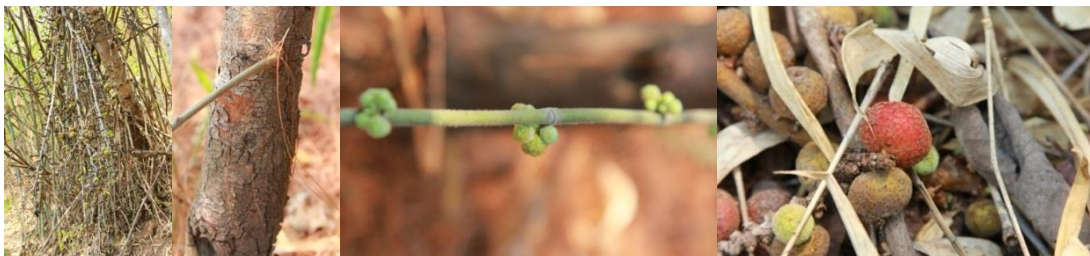
: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☒ลำต้น, หน่อ

- ลำต้นเอาไว้ดักนก
- หน่ออาหาร
- ทำตอก
- เป็นส่วนประกอบของบ้าน

11) มะเดื่อป่า

ภาพที่ 88 มะเดื่อป่า

ชื่อท้องถิ่น: ยะสำสี่กู่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- ผลกินได้มีรสเปรี้ยว/หวาน

12) จุดแหวะพักต้นป่าสนร่มรื่น

ภาพที่ 89 จุดแหวะพักป่าสน

ชื่อท้องถิ่น: หมี่ชูกอจอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

- จุดแหวะพัก มีอากาศดี ลมเย็นตลอด ความสูง 880 เมตรจากระดับน้ำทะเล

13) ดาแป๊ะ

ภาพที่ 90 ดาแป๊ะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☒ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว

- ยาสมุนไพรแก้ท้องปัสสาวะอักเสบ

14) มะม่วงป่า

ภาพที่ 91 มะม่วงป่า

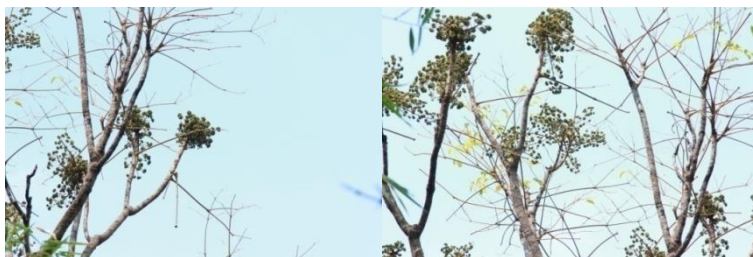
ชื่อท้องถิ่น: ยะสำจูโอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูร้อน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- ผลกินได้ มีรสเปรี้ยว

15) อ้อยช้าง

ภาพที่ 92 ญามาบู่ชู

ชื่อท้องถิ่น: ญามาบู่ชู

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☒ดอก, ลำต้น

- เป็นอาหารของช้าง

- กินดอก/ใบ

16) ปะนุ

ภาพที่ 93 ปะนุ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอย

- ทำบ้านเพราะเป็นไม้เนื้อแข็ง

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☒ลำต้น

- ใช้ลำต้นมาทำเสาบ้าน

17) มะโม้ะ

ภาพที่ 94 มะโม้ะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: มีนาคม

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว

- นิยมกินผลมีรสเปรี้ยว

18) กล้วยไม้

ภาพที่ 95 กล้วยไม้

ชื่อท้องถิ่น: แะถึงแยชีอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น ☒ ดอกไม้การใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☐ สมุนไพร ☒ ประดับ ☐ ใช้สอย

19) สี่ชะ

ภาพที่ 96 สี่ชะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☐ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☒ ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ลำต้น

- ใช้ส่วนลำต้นมาทำบ้าน

20) อะแพะ

ภาพที่ 97 อะแพะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

21) แกะซอ

ภาพที่ 98 แกะซอ

พิกัด: 033 ภาพ: 2857 – 2859

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

22) ชีนอง

ภาพที่ 99 ชีนอง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- เป็นอาหารของสัตว์ เช่น นก

23) จุดชมวิว

ภาพที่ 100 จุดชมวิว

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี (ยกเว้นเดือนมีนาคมซึ่งการเผาป่าทำให้บดบังทัศนียภาพ)

ลักษณะเฉพาะ: จุดชมวิวทิวทัศน์หมู่บ้าน

24) ลำธาร

ภาพที่ 101 ลำธาร

- ชื่อท้องถิ่น: อี้จู้ลือกอ
 ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี
 ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☒แหล่งน้ำ
 การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย
 - เป็นแหล่งน้ำของชุมชนที่มีใช้ตลอดทั้งปีชุมชนสามารถหาอาหารได้บริเวณนี้ตลอดทั้งปี เช่น ผักกูด

25) จุดหาปลา

ภาพที่ 102 จุดหาปลา

- ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดทั้งปี
 ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☒แหล่งน้ำ
 การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย
 - เป็นแหล่งน้ำของชุมชนที่มีใช้ตลอดทั้งปีชุมชนสามารถหาปลาในลำธารเล็กๆ แห่งนี้

26) ล้อบาอะเจอะ

ภาพที่ 103 ล้อบาอะเจอะ

- ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน
 ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น
 การใช้ประโยชน์: ☐อาหาร ☐สมุนไพร ☒ประดับ ☐ใช้สอย
 - ทำเครื่องประดับ

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- นำเมล็ดสีขาวมาทำเครื่องประดับ

27) ผักนา

ภาพที่ 104 ผักนา

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม่ยืนต้น ☒ ไม่พุ่ม ☐ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เปรื้อน

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- ทำแฉับ

28) วอนู

ภาพที่ 105 วอนู

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม่ยืนต้น ☐ ไม่พุ่ม ☒ ไม่ล้มลุก ☐ ไม่เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เปรื้อน

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

29) ยะโม้ะโม้ะน่อ

ภาพที่ 106 ยะโม้ะโม้ะน่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

30) แม้ะโรโรชู

ภาพที่ 107 แม้ะโรโรชู

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☒ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☒ หัว

31) เต้ตะ

ภาพที่ 108 เต้ตะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☒ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- ลวกจิ้มน้ำพริกใบและก้านอ่อนลวกทานได้

32) มันสำปะหลัง

ภาพที่ 109 มันสำปะหลัง

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☒ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☒ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- กินกับลาบนำผลมาเผากิน

33) สี่ปู้

ภาพที่ 110 สี่ปู้

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☒ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

- กินยอดสีแดง

34) ดอกก้ง

ภาพที่ 111 ดอกก้ง

ชื่อท้องถิ่น: ยาพะอะฮ้าโด

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ปลายฤดูฝน

ลักษณะเฉพาะ: ☐ ไม้ยืนต้น ☒ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☒ ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ ผล ☐ ใบ ☒ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว ☒ ดอก

- ต้มอ่อนทานยอดต้มนอ่อนทานได้

- ดอกหญ้าใช้ทำไม้กวาด

35) ชา

ชื่อท้องถิ่น: ล้อบ่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☒ไม้ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☒ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ยอดและใบแห้ง ใช้ต้มดื่ม และใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- ยอดและใบแห้ง ต้มอาบหรือแช่แก้อาการคันหรือเป็นผื่น

36) จิง

ภาพที่ 112 จิง

ชื่อท้องถิ่น: ขอจื่อ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☒สมุนไพร ☐ประดับ ☒ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☒หัว ☐ดอก

- หัว นำมาใช้ปรุงอาหาร ,ใช้ในการประกอบพิธีกรรมในทางศาสนา และยังใช้เป็นยาสมุนไพร เช่น รับประทานสดเพื่อละลายเสมหะ นำไปต้มรวมกับชาแห้ง แก้อาการคัน เป็นต้น

37) พริก

ภาพที่ 113 พริก

ชื่อท้องถิ่น: สำพิ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ผลนำมาใช้ในการปรุงรสอาหาร

38) แตงกวา

ภาพที่ 114 แตงกวา

ชื่อท้องถิ่น: สี่ไห่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: สิงหาคม-ตุลาคม

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☒ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย ☒อาหารว่างวิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ผลแตงกวาสามารถนำมารับประทานเป็นของว่าง หรือนำไปประกอบเป็นอาหารได้

38) มะเขือเปราะ

ชื่อท้องถิ่น: มะเขือขี้เตอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: สิงหาคม-ตุลาคม

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ผลมะเขือเปราะสามารถนำไปประกอบเป็นอาหารได้

39) มะเขือเทศ

ภาพที่ 115 มะเขือเทศ

ชื่อท้องถิ่น: มะเขือแซ่

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: สิงหาคม-ตุลาคม

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☒ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์นการใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอยวิธีใช้ประโยชน์: ☒ผล ☐ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ผลมะเขือเทศนำไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำอาหาร

40) ผักเดื่อย

ภาพที่ 116 ผักเดื่อย

ชื่อท้องถิ่น: ลอเข้าะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☒ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☒ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ใบและยอดสามารถนำไปประกอบเป็นอาหาร และรับประทานเป็นผักสดทานกับน้ำพริกหรือลาบ

41) ผักไผ่

ภาพที่ 117 ผักไผ่

ชื่อท้องถิ่น: อาจีปะแซ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☒ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ใบและยอดนำไปรับประทานกับลาบต่างๆ

42) ผักคาวตอง

ภาพที่ 118 ผักคาวตอง

ชื่อท้องถิ่น: พ้าฮอ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☐ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☒ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว ☐ดอก

- ใบและรากนำไปรับประทานกับลาบต่างๆ

43) ห่อเกาะ

ภาพที่ 119 ห่อเกาะ

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☒ยอด ☐เปลือก ☐ราก ☐หัว ☐ดอก

- ใบและยอดรับประทานเป็นผักสดจิ้มกับน้ำพริกกับหรือลาบต่างๆ

44) ผักหอมชู

ภาพที่ 120 ผักหอมชู

ชื่อท้องถิ่น: กูชี

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม้ยืนต้น ☒ไม้พุ่ม ☐ไม้ล้มลุก ☐ไม้เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว ☒ดอก

- ใบนำไปหั่นหรือตำประกอบอาหาร เช่น ผัดใส่ไข่ ผัดใส่เนื้อหมู

- ดอก นำไปประกอบอาหาร

- ราก นำไปใช้เป็นส่วนประกอบในการทำลาบ หรือ นำไปตำเป็น น้ำพริก

45) แ่งกู๋

ภาพที่ 121 แ่งกู๋

ช่วงเวลาที่พบเห็นได้: ตลอดปี

ลักษณะเฉพาะ: ☐ไม่ยืนต้น ☒ไม่พุ่ม ☐ไม่ล้มลุก ☐ไม่เถาวัล ☐กาฝาก ☐เฟิร์น

การใช้ประโยชน์: ☒อาหาร ☐สมุนไพร ☐ประดับ ☐ใช้สอย

วิธีใช้ประโยชน์: ☐ผล ☒ใบ ☐ยอด ☐เปลือก ☒ราก ☐หัว ☐ดอก

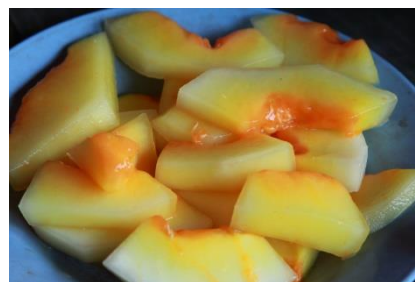
- รากและใบ นำไปหั่นหรือตำประกอบอาหาร เช่น ผัดใส่ไข่ หรือ ตำ ใส่ น้ำพริก เป็นต้น

4.3.2.3.4 อาหารอาข่า (พุทฺธ)

1) อาหารฤดูฝน

แกงผักกาด

แตงกวา

ถั่วพู มะเขือ

ยำถั่วฝักยาว

น้ำพริกถั่วลิสง (ซาพิ)

หน่อไม้

ยำผักโขมกับเห็ดดลม

ยำยอดบวบกับมะเขือพวง

แกงฟักทอง

ผัดมะระหวาน

แกงมะเขือใส่ชะอมกับยอดฟักทอง

ยำมะเขือเทศใส่กะหล่ำปลี

แกงเห็ดใส่ชะอมและมะเขือพวง

2) อาหารฤดูร้อน

อาเพอวลาเก๊ะ ร

3) อาหารทุกฤดู

แดปู

มะละกอ มันแกว

อาดูอาโอะ

ถั่วดิน

ย่าผักกูด

ล่อเซาะ หว่อเกาะ

หน่อไม้แห้ง (ต้มก่อนตาก)

แกงในตันกล้วย

มะเขือ (สีหะ) แดงกวาง

หัวปลีต้ม

ห่อหมกไข่

น้ำพริกมะเขือเทศ

แกงหัวปลีใส่ซอสมะเขือเทศ

เห็ดดล

แกงหน่อไม้ดองใส่เนื้อไก่

แกงฟักใส่ข้าว

ยำหน่อไม้

หมกชะอมใส่เห็ด

แกงหยวกกล้วย

ผักกาดดองใส่หัวไชเท้า

4.3.2.4 ข้อมูลทรัพยากรชมรมชีวิตดี

4.3.2.4.1 บทบาทของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตต่อการท่องเที่ยว

ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นสถาบันการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนให้นักเรียน และนักศึกษา ได้ลงมือปฏิบัติจริง ปัจจุบันมีกลุ่มฐานอาชีพซึ่งใช้สำหรับเป็นฐานเรียนรู้ให้กับนักเรียน และนักศึกษา ประกอบไปด้วย 2 กลุ่มหลักคือ 1) กลุ่มด้านงานเกษตร ซึ่งประกอบไปด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มฟาร์มพืช (2) กลุ่มฟาร์มไม้ผล (3) กลุ่มฟาร์มสัตวศาสตร์ (4) กลุ่มฟาร์มประมง ส่วนอีกกลุ่มคือ 2) กลุ่มด้านงานบริการ ประกอบไปด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มอาหาร (2) กลุ่มสถานที่ (3) กลุ่มการแสดง (4) กลุ่มที่พัก (5) กลุ่มออมทรัพย์

บทบาทสำคัญของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ที่มีบุคลากร รวมถึงนักเรียนและนักศึกษา ที่มีประสบการณ์ในงานด้านการให้บริการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่แล้ว เช่น กลุ่มอาหาร กลุ่มที่พัก และกลุ่มการแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประสบการณ์ในการต้อนรับนักศึกษา แลกเปลี่ยนที่มาจากประเทศ Canada มาแล้วตลอดระยะเวลาที่เปิดการเรียนการสอน โดยเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการให้บริการที่สามารถดูแลแขกผู้มาเยือนได้ ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จึงมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวที่กำลังจะเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในพื้นที่ และยังสามารถให้บริการด้านที่พัก และอาหารให้กับนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังสามารถเป็นศูนย์กลางของการประสานงานนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีบุคลากรครูที่มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี

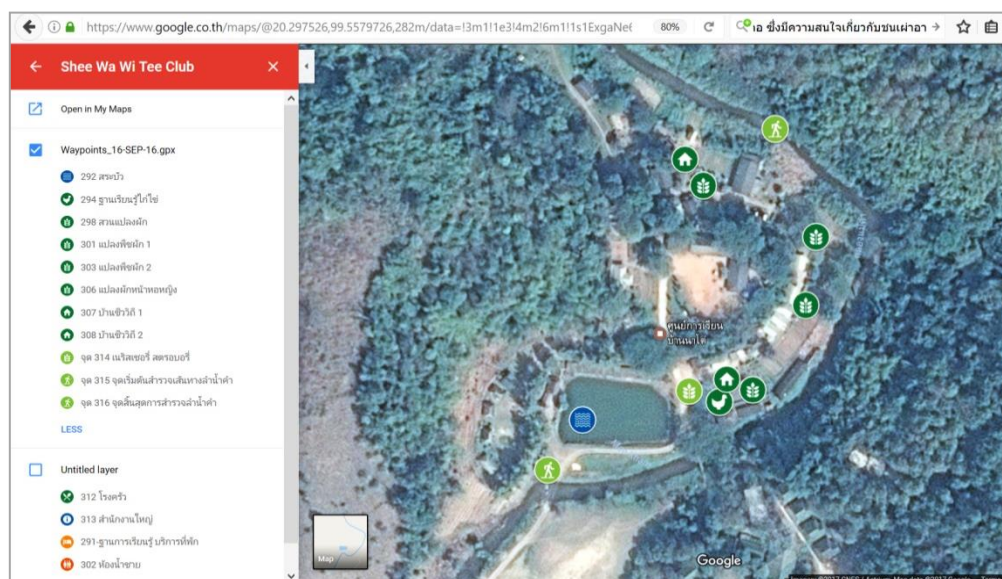
4.3.2.4.2 ประวัติความเป็นมาของชมรมชีววิถี

โครงการชีววิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นโครงการความร่วมมือกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการโครงการในกิจกรรมครบทุกๆ ด้านดังนี้

- 1) ด้านการเกษตร เช่น การปลูกผักสวนครัว และการปลูกพืชสมุนไพรแบบปลอดภัย
- 2) ด้านการปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน เป็นต้น
- 3) ด้านการประมง เช่น การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก
- 4) การจัดการสิ่งแวดล้อม มีการนำอึเอ็มขยายมาใช้ในการบำบัดน้ำเสีย รดพืช และเลี้ยงสัตว์ เป็นการทำการเกษตรแบบเกื้อกูลในฟาร์มเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาที่ยังคงมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับงานพัฒนาด้านอื่นๆ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน แก่นนำศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตจึงได้พัฒนางานด้านการท่องเที่ยวขึ้นในปี 2559 จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของชมรมชีววิถี โดยมีบุคลากรและนักเรียน/นักศึกษา เป็นแกนนำในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของศูนย์ฯ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้และทักษะให้กับบุคลากรและนักเรียน/นักศึกษา ได้ร่วมเรียนรู้และฝึกทักษะปฏิบัติจริง อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้มีรายได้เสริมจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย

4.3.2.4.3 ทรัพยากรชมรมชีววิถี

การเข้าถึง: https://drive.google.com/open?id=1ExgaNe6xWoGy149-w4_xy1qkYgk&usp=sharing

ภาพที่ 122 แผนที่และพิกัดทรัพยากรของชมรมชีววิถี

แกนนำศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ได้จัดตั้งชมรมชีวิตชีวนำมาเพื่อนำรูปแบบโครงการชีวิตชีวนำมาดำเนินการในศูนย์ฯ เพื่อเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้เรื่องชีวิตชีวนำมา เพื่อขยายผลสู่ชุมชนต่อไป ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ฐานเรียนรู้ ได้แก่

1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่

ภาพที่ 123 ฐานเรียนรู้ไก่ไข่

เป้าหมาย: เลี้ยงไก่ไข่ (CP Brown) จำนวน 120 ตัว

จุดเด่น: ผลิตไข่ไก่ที่ ใหม่ สด สะอาด ถูกสุขลักษณะ

กระบวนการชีวิตชีวนำมา: กระบวนการเลี้ยงไก่ไข่

1) ไก่ไข่พันธุ์ CP Brown ในหนึ่งรอบการผลิตสามารถเลี้ยงได้จำนวน 120 ตัว อายุประมาณ 16 สัปดาห์ ซึ่งมีราคาตัวละ 175 บาท ซึ่งเมื่อขนส่งมาถึงคอกแล้วใช้เวลาไม่เกิน 1 สัปดาห์ก็สามารถเริ่มให้ไข่ได้แล้ว

2) การให้อาหารจะให้ 2 ครั้ง/วัน คือเช้าและเย็น โดยใน 1 ซึ่งการให้อาหารควรจะให้ตรงเวลา เนื่องจากจะมีผลต่อการให้ผลผลิต ในการให้อาหารแต่ละครั้งจะให้อาหารประมาณ 110 กรัม/ตัว โดยค่าอาหารไก่อราคาประมาณกระสอบละ 480 บาท (น้ำหนัก 20 กิโลกรัม)

3) ส่วนมากไก่จะให้ผลผลิตในช่วงเช้า ซึ่งผลผลิตที่ได้ต่อวันจะให้เฉลี่ยประมาณ 100 ฟองต่อวัน ซึ่งจะขายได้ในราคาแผงละ 80 บาท/แผง (30 ฟอง) ไก่บางตัวอาจไม่ให้ไข่ในบางวัน เนื่องจากขึ้นอยู่กับปัจจัย

แวดล้อมหลายอย่าง เช่น สิ่งรบกวนที่ทำให้ไก่เครียดหรือตกใจ เช่น เสียงดัง หรืออากาศที่หนาวเกินไปก็อาจทำให้ผลผลิตน้อยลงได้ อาหารที่แต่ละตัวกินในปริมาณที่ไม่เท่ากันหากใช้รางให้อาหารเดียวกันก็มีผลเช่นเดียวกัน

4) อัตราการให้ผลผลิตของไก่จะเริ่มลดลงเมื่อไก่ไข่มีอายุเฉลี่ยประมาณ 1 ปี และจะต้องซื้อแม่ไก่ไข่มาทดแทนใหม่ ดังนั้น จึงจำหน่ายไก่ไข่ที่มีอายุ 1 ปี เพื่อการบริโภคเนื้อต่อไป โดยสามารถขายได้ในราคาตัวละ 100 บาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หากดูแลไก่ไข่ดี ก็จะทำให้ได้ผลผลิตสูงตามไปด้วย

5) การกำจัดของเสียจากกระบวนการเลี้ยง เช่น ขากสัตว์ จะไม่มีปัญหาเนื่องจากสามารถขายไข่ได้หลังจากไก่ไม่สามารถให้ผลผลิตได้อีกต่อไป หรือให้ผลผลิตที่น้อยลง ซึ่งจะไม่คุ้มทุนค่าอาหาร ส่วนของเสียจากมูลไก่ ปัจจุบันผู้ดูแลได้มีแนวคิดที่จะนำมูลไก่ไปใช้ทำปุ๋ยเพื่อขาย ซึ่งอยู่ในระหว่างคิดค้น/ทดลองใช้วัสดุรองคอก โดยแนวคิดอยู่บนฐานคิดที่ว่า ใช้เวลาน้อย สะดวก และง่ายต่อการจัดการในทุกๆ วัน ในการที่จะนำมูลไก่ออกจากคอกเพื่อนำไปตากให้แห้ง แล้วนำไปทำเป็นปุ๋ยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากของเสียต่อไป

ความสำคัญ: การเลี้ยงไก่ไข่ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์การเลี้ยงไก่ไข่ให้นักเรียนในศูนย์ฯ ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติจริง ตั้งแต่การเลี้ยงดู การเก็บไข่ และการจัดบันทึกการให้ผลผลิต อีกทั้งยังสามารถส่งเป็นอาหารให้กับเด็กในหอพักของศูนย์ฯ และหากเหลือบริโภคยังสามารถนำไปขายในชุมชนได้ ซึ่งปัจจุบันยังมีความต้องการในชุมชนอยู่มาก ผลผลิตที่ได้จึงเพียงพอต่อความต้องการของตลาดในชุมชน

2) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิวิถี 1

ภาพที่ 124 ฐานเรียนรู้บ้านชีวิวิถี 1

เป้าหมาย: ผลิตผักและอาหารปลอดภัย

จุดเด่น: การใช้ EM (กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ) มาขยายเพื่อใช้ในการรดพืชและเลี้ยงสัตว์ เป็นการทำการเกษตรแบบเกื้อกูลในฟาร์มที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายเพื่อผลิตผักและอาหารปลอดภัย

- กระบวนการชีวิวิถี:
- เป็นการจำลองพื้นที่การเกษตรของครัวเรือน โดยการนำหลักการชีวิวิถีมาใช้ในการผลิต หรือเรียกได้ว่า “ชีวิเพื่อชีวิต”
 - มีใช้ปุ๋ยหมักในการเตรียมดิน ใช้สารไล่แมลงจากน้ำส้มควันไม้ หรือสารสกัดจากสมุนไพรมาใช้ในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ใช้ EM ขยายมาใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และเมื่อผลิตแล้วสามารถนำไปใช้ในการปลูกพืชผักปลอดสารตามฤดูกาลผลิต ผลิตพืชผักที่ปลอดสารและเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ในพื้นที่เดียวกัน
 - การกำจัดของเสียได้มีการใช้ EM เพื่อกำจัดกลิ่นในคอกสัตว์ เช่น ให้หมูกิน EM สามารถลดกลิ่นเหม็นของมูลหมูได้เป็นอย่างดี
 - การทำพื้นที่จำลองนี้ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการใช้สารอินทรีย์ในการผลิตอาหารที่ปลอดภัย อีกทั้งยังสามารถใช้ในการกำจัดของเสียได้อีกด้วย ซึ่งจะทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังเป็น

การรักษาดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยจุลินทรีย์ที่ดีต่อทั้งพืชและสัตว์ รวมถึงมนุษย์ที่เป็นผู้บริโภคผลผลิตโดยตรง จึงถือได้ว่าเป็นแบบอย่างในการจัดการพื้นที่เกษตรของครัวเรือนได้อย่างยั่งยืน

ความสำคัญ: ผักปลอดสาร สด สะอาดและ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยังช่วยส่งเสริมประสบการณ์ในการใช้สารชีวภาพในการดูแลพืชและสัตว์ ให้กับนักเรียนในศูนย์ฯ ได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติจริง ตั้งแต่การขยายจุลินทรีย์ การเก็บรักษา และการนำไปใช้ประโยชน์จริงเชิงประจักษ์

3) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิติ 2

ภาพที่ 125 ฐานเรียนรู้บ้านชีวิติ 2

เป้าหมาย: เป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรท้องถิ่น/เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรปลอดสารพิษในตำบลแม่สะลองใน

จุดเด่น: สมุนไพรหลากหลายสายพันธุ์ ซึ่งแต่ละสายพันธุ์มีสรรพคุณทางยาที่แตกต่างกันไป ฐานนี้มีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมพันธุ์พืชสมุนไพรท้องถิ่น/เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรปลอดสารพิษในตำบลแม่สะลองใน และยังสามารถนำไปสกัดสารชีวภาพเพื่อกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

กระบวนการชีวิติ: - ปลูกพืชสมุนไพรปลอดสาร โดยใช้กระบวนการทางชีวิติ

- สารสกัดพืช/น้ำส้มควันไม้ ใช้ในการป้องกัน กำจัดโรคและแมลงที่เป็นศัตรูพืช
- ใช้ฮอร์โมนที่ผลิตจากพืช/ผลไม้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพรแทนการใช้สารเคมี

ความสำคัญ: พืชสมุนไพรที่สามารถใช้ทดแทนเคมีเวชภัณฑ์/เคมีภัณฑ์ และยังเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4) ฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติแม่น้ำคำ

เป้าหมาย: ศึกษาธรรมชาติในแม่น้ำคำเพื่อเป็นการอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมในแม่น้ำคำ

จุดเด่น: เป็นการศึกษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำโดยใช้แมลงน้ำเป็นตัวชี้วัด

ช่วงเวลาที่พบเห็น: ฤดูร้อนและฤดูหนาว (ฤดูฝนทำกิจกรรมไม่ได้ มิ.ย – ก.ย.)

กระบวนการชีวิตวิถี: การรักษาสภาพแวดล้อม คือการจัดการสภาพแวดล้อมให้ดีและน่าอยู่

ความสำคัญ: เป็นการสำรวจเชิงอนุรักษ์แม่น้ำคำ

4.4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้ได้ทรัพยากรชุมชนที่มีอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ซึ่งควรได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ เช่น นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ บริษัททัวร์ที่ให้บริการทัวร์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหลัก องค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และตัวแทนสื่อ ทำให้ทราบถึงศักยภาพของจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนว่าสามารถตอบโจทย์ผู้ที่เกี่ยวข้องได้หรือไม่

4.4.1 การประเมินศักยภาพจุดสนใจทางการท่องเที่ยว

ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมทัวร์นาร่อง ซึ่งได้เชิญผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพในการให้บริการของชุมชนท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาขึ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโตะ 2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ 3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ และ 4) ชมรมชีวิตวิถี ซึ่งผลการศึกษาศักยภาพสามารถอภิปรายดังต่อไปนี้

4.4.1.1 การทดสอบศักยภาพ

การประเมินศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวของ 4 กลุ่ม ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเป้าหมายเพื่อรับการประเมินในด้านจุดสนใจทางการท่องเที่ยว

4.4.1.1.1 บ้านนาไต่

บ้านนาไต่มีแกนนำซึ่งได้นำเสนอกิจกรรมในครั้งนี้ ได้แก่ 1) วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา 2) สมุนไพร 3) การตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ 4) ทำขนมต่ง 5) ทอผ้าไทยเขิน 6) วิถีหาอาหารในแม่น้ำคำ 7) รำวงไทยใหญ่ 8) อาหารไทยใหญ่ 9) ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ดังแสดงในภาพด้านล่าง

ภาพที่ 126 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านนาไต่

4.4.1.1.2 บ้านโป่งไฮ

บ้านโป่งไฮนำเสนอกิจกรรมครั้งนี้ ได้แก่ 1) ถ้ำค้างคาว 2) เส้นทางป่าอนุรักษ์ 3) อาหารอาข่า 4) ข้าวปุก 5) ปั่นฝ้าย - ทอผ้า 6) ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก

ภาพที่ 127 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านโป่งไฮ

4.4.1.1.3 บ้านห้วยกระ

บ้านห้วยกระนำเสนอกิจกรรมในครั้งนี้ ได้แก่ 1) ประตูปหมู่บ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล่ชิงช้า 2) จักสานหวาย 3) บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ 4) ปักผ้า 5) ชิงช้าสวรรค์ 6) เล่นสะบ้า 7) การแสดงกระทงไม้ไผ่ 8) อาหารอาข่า 9) ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก

ภาพที่ 128 การทดสอบศักยภาพการให้บริการกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านห้วยกระ

4.4.1.1.4 ชมรมชีววิถี

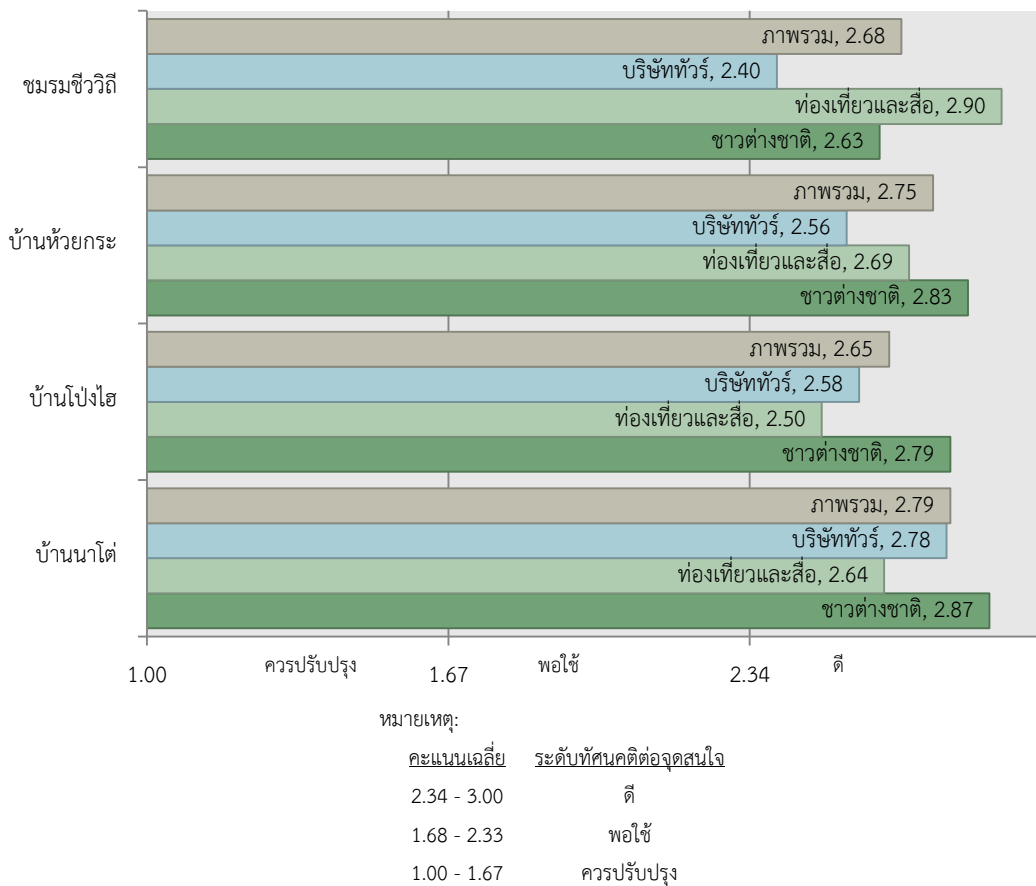
ชมรมชีววิถีมีได้นำเสนอกิจกรรมในครั้งนี้ ได้แก่ 1) ฐานเรียนรู้ไถ่ไข่ (เก็บไข่) 2) บ้านชีววิถี 1 3) แปลงผัก (เก็บผัก) 4) บ้านชีววิถี 2 5) อาหารจากฟาร์ม

ภาพที่ 129 การทดสอบศักยภาพการให้บริการชมรมชีววิถี

4.4.1.2 ภาพรวมผลการประเมินศักยภาพจุดสนใจทางการท่องเที่ยว

การประเมินกิจกรรมทัวร์นำร่อง ผู้วิจัยได้เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมทัวร์นำร่องเพื่อ ประเมินศักยภาพชุมชนด้านจุดสนใจทางการท่องเที่ยว โดยได้เชิญผู้ประเมินใน 3 ลักษณะ ได้แก่ กลุ่ม นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และสื่อ บริษัททัวร์ที่เน้นขายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 13 ราย โดยผลการเข้าร่วม กิจกรรมและประเมินศักยภาพด้านจุดสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยว (แผนภาพที่ 12) สามารถ อภิปรายได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 12 ทัศนคติของผู้ประเมินต่อจุดสนใจของทรัพยากรท่องเที่ยว

4.4.1.2.1 บ้านนาโต

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินทัวร์นำร่องต่อจุดสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ภาพรวมพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อจุดถึงจุดอยู่ในระดับ “ดี” (2.79) โดยผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติต่อจุดถึงจุดอยู่ในระดับ “ดี” (2.87, 2.78 และ 2.64) ได้แก่ กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มบริษัททัวร์ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ตามลำดับ

4.4.1.2.2 บ้านโป่งไฮ

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินทัวร์นำร่องต่อจุดสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ภาพรวมพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อจุดถึงจุดอยู่ในระดับ “ดี” (2.65) โดยผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติต่อจุดถึงจุดอยู่ในระดับ “ดี” (2.79, 2.58 และ 2.50) ได้แก่ กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มบริษัททัวร์ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ตามลำดับ

4.4.1.2.3 บ้านห้วยกระ

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินทัวร์นำร่องต่อจุดสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ภาพรวมพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อจุดถึงดูอยู่ในระดับ “ดี” (2.75) โดยผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติต่อจุดถึงดูอยู่ในระดับ “ดี” (2.83, 2.69 และ 2.56) ได้แก่ กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ กลุ่มบริษัททัวร์ ตามลำดับ

4.4.1.2.4 ชมรมชีววิถี

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินทัวร์นำร่องต่อจุดสนใจของทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ภาพรวมพบว่า ผู้ประเมินมีทัศนคติต่อจุดถึงดูอยู่ในระดับ “ดี” (2.68) โดยผู้ประเมินทุกกลุ่มมีทัศนคติต่อจุดถึงดูอยู่ในระดับ “ดี” (2.90, 2.63 และ 2.40) ได้แก่ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ กลุ่มชาวต่างชาติ กลุ่มบริษัททัวร์ ตามลำดับ

4.4.1.3 ผลการประเมินศักยภาพจุดสนใจทางการท่องเที่ยวรายประเด็น

เมื่อพิจารณาทัศนคติของผู้ประเมินรายกิจกรรมการท่องเที่ยว (ตารางที่ 6) สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

4.4.1.3.1 บ้านนาโต

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านนาโต พบว่า ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.92, 2.85, 2.77, 2.54, และ 2.46) ไม่ว่าจะเป็น การทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ ร้างไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเงิน วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา และการตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ทศนคติของผู้ประเมินต่อกิจกรรมท่องเที่ยว

ทัศนคติต่อจุดสนใจของ ทรัพยากรท่องเที่ยว	ชาวต่างชาติ (n = 7)			ท่องเที่ยวและสื่อ (n = 4)			บริษัททัวร์ (n = 2)			ภาพรวม (n = 13)		
	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ
บ้านนาโต้												
ทำขนมต่ง	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1
อาหารไทยใหญ่	3.00	มาก	1	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.92	มาก	2
สมุนไพร	2.86	มาก	2	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.85	มาก	3
ไร่ไทยใหญ่	2.86	มาก	2	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.85	มาก	3
ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก	2.86	มาก	2	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.85	มาก	3
วิถีหาอาหารในแม่น้ำคำ	3.00	มาก	1	2.75	มาก	2	2.50	มาก	2	2.85	มาก	3
ทอผ้าไทยเงิน	2.71	มาก	3	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.77	มาก	4
วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา	3.00	มาก	1	2.00	ปานกลาง	3	2.00	ปานกลาง	3	2.54	มาก	5
การตัดเย็บผ้าไทยใหญ่	2.57	มาก	4	2.25	ปานกลาง	2	2.50	มาก	2	2.46	มาก	6
บ้านโป่งไฮ												
อาหารอาข่า	3.00	มาก	1	2.75	มาก	2	2.50	มาก	2	2.85	มาก	1
ข้าวปุก	2.86	มาก	2	2.75	มาก	2	2.50	มาก	2	2.77	มาก	2
เส้นทางป่าอนุรักษ์	2.67	มาก	3	3.00	มาก	1	2.50	มาก	2	2.75	มาก	3
ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก	3.00	มาก	1	2.50	มาก	3	2.50	มาก	2	2.75	มาก	3

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ทัศนคติต่อจุดสนใจของ ทรัพยากรท่องเที่ยว	ชาวต่างชาติ (n = 7)			ท่องเที่ยวและสื่อ (n = 4)			บริษัททัวร์ (n = 2)			ภาพรวม (n = 13)		
	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ
ปั่นฝ้าย - ทอผ้า	2.86	มาก	2	2.50	มาก	3	2.50	มาก	2	2.69	มาก	4
ถ้ำค้างคาว	2.33	มาก	4	1.50	ปานกลาง	4	3.00	มาก	1	2.09	ปานกลาง	5
<u>บ้านห้วยกระ</u>												
เล่นสละบ้า	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1
ประตูปูบ้าน - ศาลเจ้า - ลาน												
โล้ชิงช้า	2.86	มาก	2	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	2.92	มาก	2
อาหารอาข่า	2.86	มาก	2	2.75	มาก	2	3.00	มาก	1	2.85	มาก	3
การแสดงกระทงไม้ไผ่	2.86	มาก	2	3.00	มาก	1	2.50	มาก	2	2.85	มาก	3
ชิงช้าสวรรค์	3.00	มาก	1	2.75	มาก	2	2.50	มาก	2	2.85	มาก	3
ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก	3.00	มาก	1	3.00	มาก	1	2.00	ปานกลาง	3	2.85	มาก	3
ปักผ้า	2.86	มาก	2	2.25	ปานกลาง	4	2.00	ปานกลาง	3	2.54	มาก	4
บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์	2.57	มาก	3	2.00	ปานกลาง	5	3.00	มาก	1	2.50	มาก	5
จักสานหวาย	2.43	มาก	4	2.50	มาก	3	2.00	ปานกลาง	3	2.38	มาก	6

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ทัศนคติต่อจุดสนใจของ ทรัพยากรท่องเที่ยว	ชาวต่างชาติ (n = 7)			ท่องเที่ยวและสื่อ (n = 4)			บริษัททัวร์ (n = 2)			ภาพรวม (n = 13)		
	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	อันดับ
ชมรมชีววิถี												
อาหารจากฟาร์ม	2.86	มาก	2	3.00	มาก	1	2.50	มาก	1	2.85	มาก	1
บ้านชีววิถี 2	2.71	มาก	3	3.00	มาก	1	2.50	มาก	1	2.77	มาก	2
แปลงผัก (เก็บผัก)	3.00	มาก	1	2.75	มาก	2	2.00	ปานกลาง	2	2.77	มาก	2
บ้านชีววิถี 1	2.43	มาก	4	3.00	มาก	1	2.50	มาก	1	2.62	มาก	3
ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่)	2.14	ปานกลาง	5	2.75	มาก	2	2.50	มาก	1	2.38	มาก	4

หมายเหตุ:

คะแนนเฉลี่ย	ระดับทัศนคติต่อการให้บริการ
1.00 - 1.67	ควรปรับปรุง
1.68 - 2.33	พอใช้
2.34 - 3.00	ดี

หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ได้แก่ ทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร รำวงไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเงิน วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ การตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ ส่วนทักษะการตัดสินใจกิจกรรมที่อยู่ในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.00) ได้แก่ วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา

กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.75) ได้แก่ ทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร รำวงไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเงิน วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ ส่วนทักษะการตัดสินใจกิจกรรมที่อยู่ในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.00) ได้แก่ การตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ และวัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา ตามลำดับ

กลุ่มบริษัททัวร์ พบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.71 และ 2.57) ไม่ว่าจะเป็น การทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ วิธีหาอาหารในลำน้ำ แม่น้ำคำ วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา สมุนไพร รำวงไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเงิน และการตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ ตามลำดับ

4.4.1.3.2 บ้านโป่งไฮ

ภาพรวมผู้ประเมินมีทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 2.85, 2.77, 2.75 และ 2.69) ไม่ว่าจะเป็น อาหารอาข่า ข้าวปุก เส้นทางป่าอนุรักษ์ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก และปั่นฝ้าย - ทอผ้า ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.09) คือ ถ้ำค้างคาว

หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.67 และ 2.33) ได้แก่ อาหารอาข่า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า เส้นทางป่าอนุรักษ์ และถ้ำค้างคาว

กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.75 และ 2.50) ได้แก่ เส้นทางป่าอนุรักษ์ อาหารอาข่า ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ระลึก อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 1.50) คือ ถ้ำค้างคาว

กลุ่มบริษัททัวร์ พบว่า ทักษะการตัดสินใจกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ถ้ำค้างคาว เส้นทางป่าอนุรักษ์ อาหารอาข่า ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ตามลำดับ

4.4.1.3.3 บ้านห้วยกระ

ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.92, 2.85, 2.54, 2.50 และ 2.38) ไม่ว่าจะเป็น เล่นสบบ้า ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้งชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ การแสดงกระทิงไม้ไฟ อาหารอาข่า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ปักผ้า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และจักสาน ตามลำดับ

หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.57 และ 2.43) ได้แก่ ชิงช้าสวรรค์ เล่นสบบ้า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้งชิงช้า ปักผ้า การแสดงกระทิงไม้ไฟ อาหารอาข่า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และจักสานหวาย ตามลำดับ

กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.75 และ 2.50) ได้แก่ ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้งชิงช้า เล่นสบบ้า การแสดงกระทิงไม้ไฟ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ชิงช้าสวรรค์ อาหารอาข่า และจักสานหวาย ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.25 และ 2.00) ได้แก่ ปักผ้า และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

กลุ่มบริษัททัวร์ พบว่า ทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้งชิงช้า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เล่นสบบ้า อาหารอาข่า ชิงช้าสวรรค์ และการแสดงกระทิงไม้ไฟ ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.00) ได้แก่ จักสานหวาย ปักผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ตามลำดับ

4.4.1.3.4 ชมรมชีววิถี

ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.85, 2.77, 2.62 และ 2.38) ไม่ว่าจะเป็น อาหารจากฟาร์ม แปลงผัก (เก็บผัก) บ้านชีววิถี 2 บ้านชีววิถี 1 และฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่)

หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.71 และ 2.43) ได้แก่ แปลงผัก (เก็บผัก) อาหารจากฟาร์ม บ้านชีววิถี 2 และบ้านชีววิถี 1 ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.14) คือ ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่)

กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ ผลการศึกษาพบว่า ทศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.75) ได้แก่ บ้านชีวิวิถี 1 บ้านชีวิวิถี 2 อาหารจากฟาร์ม ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่) และแปลงผัก (เก็บผัก)

กลุ่มบริษัททัวร์ พบว่า ทศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่) บ้านชีวิวิถี 1 และบ้านชีวิวิถี 2 ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.00) คือ แปลงผัก (เก็บผัก)

4.4.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการประเมินศักยภาพด้านจุดสนใจของชุมชน ผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้

4.4.2.1 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต

สำหรับบ้านนาโต สิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่

4.4.2.1.1 ด้านข้อมูลทรัพยากร

1) ควรส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลทรัพยากรเพิ่มเติม เพื่อใช้ในการบอกเล่าเรื่องราวให้ผู้มาเยือนรับรู้เข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมไทยใหญ่มากขึ้น เช่น เกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และการนำหัวพระขอพร ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าถึงความศรัทธาของชุมชนได้

4.4.2.1.2 ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

1) พัฒนาผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าไทยใหญ่ที่สามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

2) การทอผ้าไทยเงินควรมีการส่งเสริมให้มีผู้ทอผ้ามากขึ้น จะเป็นที่น่าสนใจมากกว่ามีเพียงรายเดียว

3) ควรส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมเด่นที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวด้านวิถีการหาอาหารในแม่น้ำลำน้ำสนใจดีมาก ทำให้สนุกสนาน

4.4.2.2 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ

สำหรับบ้านโป่งไฮ สิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่

4.4.2.2.1 ด้านข้อมูลทรัพยากร

ควรส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรให้มากขึ้นเพราะเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวอย่างมาก เช่น การแนะนำขั้นตอนการปั่นฝ้าย การแนะนำอุปกรณ์และการทอผ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลพืชพรรณที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ระหว่างเดินศึกษาธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวต่างชาติค่อนข้างให้ความสนใจมาก รวมถึงการแนะนำอาหารให้นักท่องเที่ยวทราบถึงที่มาของอาหาร

4.4.2.2.2 ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

- 1) การนำชมถ้าควรพิจารณาประเภทของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งในด้านความสนใจและความสามารถในการเข้าถึงสถานที่
- 2) พัฒนาการออกแบบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งควรต้องระมัดระวังและเตรียมอาหารกลางที่ใครก็สามารถทานได้ เช่น หมู/ไก่ทอด ไข่ต้ม/เจียวที่ไม่เติมน้ำมันส่วนผสมอื่นๆ และควรคำนึงถึงความพอเพียงของอาหารกลางเนื่องจากการเดินป่าค่อนข้างมีระยะทางไกลพอสมควร หากนักท่องเที่ยวรับประทานได้เพียงพออย่างเดียวอาจทำให้ไม่เพียงพอ

4.4.2.3 กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ

สำหรับบ้านห้วยกระ สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่

4.4.2.3.1 ด้านข้อมูลทรัพยากร

- 1) ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของตนเอง เนื่องจากเป็นจุดสนใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจที่การท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อหวังผลเชิงพาณิชย์
- 2) ควรพัฒนาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเบื้องหลังของผู้รู้ด้านการจักสานหวาย และข้อมูลด้านอาหารที่มีไว้บริการ รวมถึงความเป็นมาของชิงช้าสวรรค์ ความเป็นมาและการละเล่นสะบ้า และความเป็นมาของการแสดงกระทงไม้ไผ่และความหมาย

4.4.2.3.2 ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

- 1) ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น จักสานหวาย
- 2) ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ชิงช้าสวรรค์ การละเล่น และการแสดงกระทงไม้ไผ่ รวมถึงการลงมือทำด้วยตนเอง เช่น สอนจักสานหวาย ซึ่งอาจเป็นสิ่งของเล็กๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถนำกลับไปใช้ได้

3) อาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติควรต้องระมัดระวัง และควรเตรียมอาหารกลางที่ทุกคนสามารถทานได้ เช่น หมู/ไก่ทอด

4.4.2.4 ชมรมชีวิตวิถี

สำหรับชมรมชีวิตวิถี สิ่ง que ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่

4.4.2.4.1 ด้านข้อมูลทรัพยากร

- 1) ควรมีการพัฒนาข้อมูลในแต่ละจุดนำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ที่ยังมีการให้ข้อมูลน้อย
- 2) การนำเสนอข้อมูลโดยเยาวชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้น ควรส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากขึ้น

4.4.2.4.2 ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว

- 1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ ควรเตรียมพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้ทั่วถึง อาจสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ให้อาหาร เก็บไข่ไก่ หรือนำผลผลิตที่ได้จากแต่ละฐานไปปรุงอาหารด้วยตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว
- 2) การพัฒนาจุดสนใจที่เป็นพืชหรือสัตว์อื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อสร้างความหลากหลายให้กับกิจกรรมมากขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 3) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 4) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตอำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) อัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน และ 4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การศึกษาด้านข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน วิธีการศึกษาประกอบไปด้วย 1) การทำความเข้าใจกับชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อหาแนวร่วมเพื่อเป็นแกนนำเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ 2) กระบวนการศึกษาเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบ และฝึกกระบวนการคิดเชิงปฏิบัติการเพื่อให้สามารถค้นหาข้อมูลทรัพยากรในแต่ละท้องถิ่นที่มีความเป็นอัตลักษณ์ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และกระบวนการคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนและแผนการพัฒนาตนเองหลังจากการศึกษาดูงาน สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

ผลการดำเนินกิจกรรม 1) **แกนนำเข้าร่วมศึกษาดูงาน** ณ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านเมืองแพม บ้านจำเริญ และบ้านแม่ละนา จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ราย ซึ่งเป็นตัวแทนจากบ้านนาโต 10 ราย บ้านโป่งไฮ 2 ราย บ้านห้วยกระ 2 ราย และศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต 8 ราย 2) **สิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้** เกี่ยวกับทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ชุมชนเข้าใจถึงการนำสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว มาใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยการ

บอกเล่าเรื่องราวและความเป็นตัวตนของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่บ่งบอกถึงวิถีการทำมาหากินรวมถึงการแต่งกายนุ่งห่ม ที่ใช้ภูมิความรู้ในการพัฒนาสิ่งต่างๆ จากวัตถุดิบท้องถิ่น มาผลิตเป็นสินค้าและบริการต่างๆ เพื่อเกื้อหนุนกันในชุมชน **3) สิ่งที่ชุมชนมี** จากการเรียนรู้จึงนำไปสู่การระดมสมองเพื่อร่างแผนที่เดินดินของแต่ละชุมชน เพื่อค้นหาของดีในชุมชนนำไปใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ แต่ละชุมชนมีทรัพยากรพื้นฐานตามบริบทของแต่ละพื้นที่ **4) แผนพัฒนาชุมชนตนเอง** พบว่า ชุมชนมีแผนพัฒนาด้านการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ด้านหลัก คือ (1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยมีเป้าหมายเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และ (2) ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ แก่นนำได้กล่าวถึงสิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการคือ หาทีมงานเข้ามาเพิ่มเพื่อเป็นแนวร่วมในการพัฒนา ดังนั้น จึงเสนอให้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้บอกเล่าให้กับสมาชิกชุมชนที่เหลือได้รับทราบว่า รวมถึงหาภูมิปัญญาที่ประจักษ์หมู่บ้านเกี่ยวกับพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน พบว่า **1) บ้านนาโต** มีจำนวนครัวเรือน 134 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 892 คน แบ่งเป็นชาย 452 คน หญิง 440 คน นับถือผีแบบดั้งเดิม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ การประกอบอาชีพหลักคือ การเกษตร อาชีพเสริมคือ รับจ้าง **2) บ้านโป่งไฮ** มีจำนวนครัวเรือน 239 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 1,260 คน คน แบ่งเป็นชาย 596 คน หญิง 664 คน เป็นชาติพันธุ์อาข่า นับถือศาสนาคริสต์ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก อาชีพรองของชาวบ้านโป่งไฮ คือ รับจ้าง **3) บ้านห้วยกระ** มีจำนวนครัวเรือน 195 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 827 คน แบ่งเป็นชาย 391 คน หญิง 436 คน ศาสนาประกอบด้วย 4 ศาสนาคือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ และจีน อาชีพส่วนใหญ่คือเกษตรกร และปลูกข้าวโพดเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวนา **4) ชมรมชีววิถี** เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 มีจำนวนบุคลากร 7 ราย และจำนวนนักเรียนและนักศึกษาในระดับ ปวช. และ ปวส. จำนวนรวม 39 ราย

5.1.2 อัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

การศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว มีกระบวนการศึกษาประกอบไปด้วย การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยว ระดมความคิดในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการพัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึก ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1.2.1 จุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จากการจัดการข้อมูลของชุมชนแบบมีส่วนร่วม ด้วยการร่วมสำรวจ ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูล รวมถึงการประชุมเพื่อคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน โดยมีหลักคิดในการเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยว คือ สินค้าท่องเที่ยวแต่ละชุมชนจะต้องมีความแตกต่างกัน เพื่อให้สามารถ

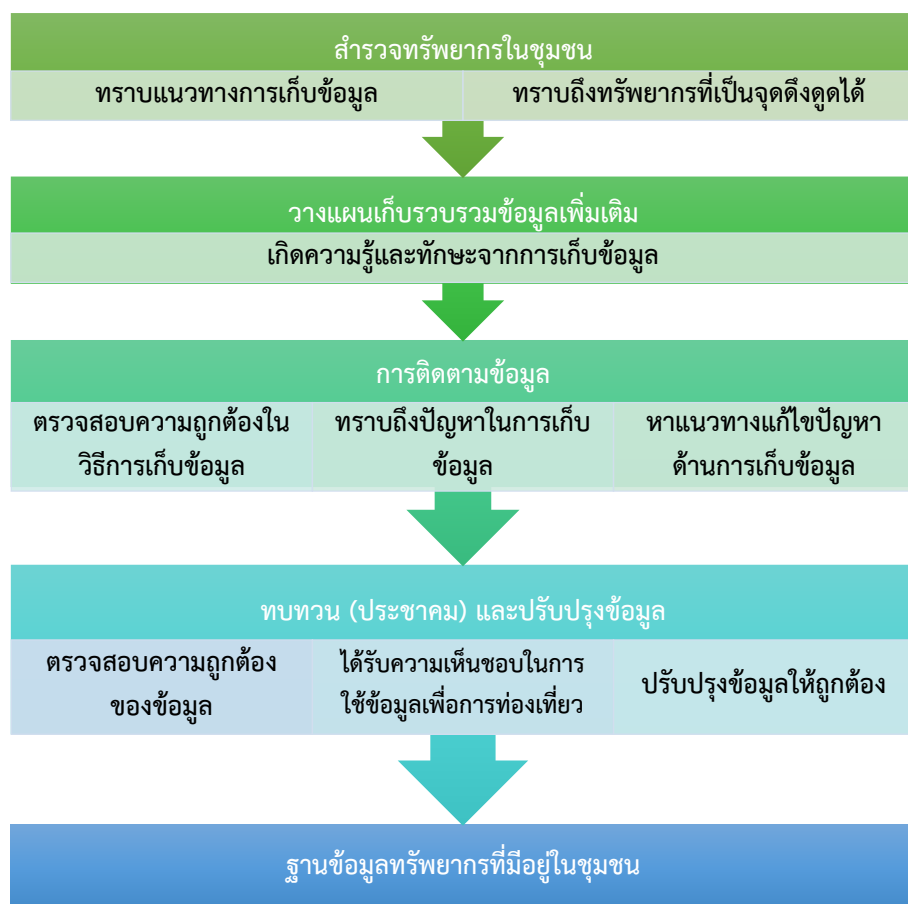
เชื่อมโยงการท่องเที่ยวและส่งเสริมนักท่องเที่ยวให้กันได้ ผลการคัดเลือกสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสามารถอธิบายผลดังนี้ **1) บ้านนาโต** บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามวิถีชีวิตแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร รำวงไทยใหญ่ การแสดงกาจอมเพลง วัด - พระธาตุ - ศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง อาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ทอผ้าไทยเขิน จักสานไม้ไผ่ จักสานไผคา การทำขนม การนวดจับเส้น ดึงแผนภาพด้านล่าง กิจกรรมตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยกิจกรรมทางธรรมชาติจะมีช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมได้แก่ ฤดูน้ำหลาก ส่วนกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมสามารถมาเยือนได้ตลอดทั้งปี **2) บ้านโป่งไฮ** บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย เส้นทางป่าอนุรักษ์ ถ้ำค้างคาว วัดโป่งไฮ การดำข้าวปุก การปั่นฝ้าย - ทอผ้า จักสานไม้ไผ่ ตีมีด และการทำอุปกรณ์ดักสัตว์ กิจกรรมตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยกิจกรรมทางธรรมชาติจะมีช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสมได้แก่ ฤดูฝนซึ่งไม่เหมาะกับการเดินป่า ส่วนกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมสามารถมาเยือนได้ตลอดทั้งปี **3) บ้านห้วยกระ** บทสรุปของจุดสนใจที่ชุมชนร่วมกันคัดเลือกเพื่อใช้สำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ประตูลูบบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล่ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ จักสานหวาย ปักผ้า เล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ กิจกรรมส่วนใหญ่ทางด้านวัฒนธรรม สามารถมาเยือนได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นกิจกรรมที่เป็นประเพณีปีใหม่ ที่ต้องรอช่วงฤดูกาลจึงจะสามารถพบเห็นได้ **4) ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** แกนนำได้คัดเลือกจุดสนใจ ได้แก่ 1) ฐานเรียนรู้ไก่อไข่ 2) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิติ 1 (ไก่อ | หมูหลุม | ประมง | พืชผัก | ปุ๋ยหมัก | ฮอร์โมนพืชและสัตว์) 3) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิติ 2 (สมุนไพร | การสกัดสารชีวภาพจากสมุนไพร) 4) ฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ กิจกรรมตามฤดูกาลที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยกิจกรรมในฐานเรียนรู้ด้านการเกษตร สามารถเยี่ยมชมได้ตลอดทั้งปี ส่วนกิจกรรมทางการศึกษาตัวชี้วัดคุณภาพน้ำตามแม่น้ำคำ จะยกเว้นช่วงฤดูฝนเนื่องจากเป็นฤดูน้ำหลากไม่เหมาะแก่การเดินสำรวจน้ำ

5.1.2.2 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ แกนนำกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนและชมรมชีวิติ ได้ระดมความคิดเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อจะสามารถหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม สามารถใช้เป็นสินค้าที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยวได้ **1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต** บทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนากระเป๋าคาดขนาดเล็ก โดยใช้การตกแต่งด้วยลายผ้าจากภูมิปัญญาไทยเขิน ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านนาโต ที่เป็นฐานเยี่ยมชมการทอผ้าแบบไทยเขินจุดหนึ่งในเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านนาโต **2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ** บทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิม และต้องการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวได้ด้วย โดยจะสอนให้นักท่องเที่ยวทำสร้อยข้อมือที่ทำจากลูกเดือย ซึ่งสามารถหาได้จากธรรมชาติตามลำห้วย ซึ่งมีสมาชิกชุมชนบางรายผลิตสร้อยข้อมือลูกเดือยเพื่อขายอยู่แล้ว **3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้าน**

ห้วยกระ บทสรุปของการพัฒนา พบว่าชุมชนได้แนวทางที่จะพัฒนาพวงกุญแจ โดยใช้ผ้าที่มีลายปักของอาข่า และภายในยัดด้วยใบชาตากแห้ง ซึ่งถือได้ว่าใบชาเป็นวิธีอย่างหนึ่งของคนอาข่าซึ่งนิยมชงชาดื่ม โดยเริ่มต้นจากแกนนำได้ร่วมกันทำคนละ 2-3 ชิ้น เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและมีความสามารถในการปักผ้าอยู่แล้ว จึงได้ทำในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัด เพื่อเตรียมไว้สำหรับเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว **4) ชมรมชีววิถี** บทสรุปของการพัฒนา พบว่า แกนนำเยาวชนในชมรมชีววิถีมีความสามารถในการทำไข่แดง ซึ่งเป็นการย้อมสีไข่จากรากพืชธรรมชาติเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า ที่ใช้สำหรับประเพณีปีใหม่ไข่แดง ซึ่งสีที่ใช้ต้มไข่จะมีสีติดทนนาน ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับไข่แดงคือการให้ไข่แดงจะหมายถึงการมอบความโชคดีให้กับคนที่ได้รับไข่ โดยจะใช้ฝ้ายถักสำหรับใส่ไข่เพื่อให้สามารถใช้คล้องคอ/ถือได้สะดวกขึ้น (และไข่สามารถกินเพราะเป็นไข่ต้ม)

5.1.3 ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้ออกแบบให้กับชุมชน เป็นกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีกระบวนการดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 13 กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการข้อมูล

การศึกษาประกอบไปด้วย การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชน ได้มีประสบการณ์ร่วมในการสำรวจพื้นที่และบันทึกข้อมูล สัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ ทบทวนข้อมูลผ่านเวทีประชาคมเพื่อสรุปความเห็นชอบเกี่ยวกับข้อมูลชุมชนร่วมกัน ทบทวนข้อมูลและแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ และจัดข้อมูลผ่านระบบสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการใช้และการพัฒนาข้อมูลต่อไป ซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

5.1.3.1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการข้อมูลชุมชน เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 1) **สำรวจทรัพยากรในชุมชน** ประกอบไปด้วย ประวัติศาสตร์ชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญา โดยการวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการเดินสำรวจจากข้อมูลแผนที่เดินดิน ตามโปรแกรมนำเที่ยวในชุมชนที่เกิดจากการระดมสมองของแกนนำที่เข้าร่วมการฝึกอบรมนักสื่อความหมาย 2) **วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม** โดยใช้แบบฟอร์มการเก็บรวบรวมข้อมูล และชี้แจงรายละเอียดให้กับตัวแทนชุมชนได้รับทราบเพื่อดำเนินการต่อไป 3) **ติดตามข้อมูล** เพื่อให้ทราบถึงความคืบหน้าของข้อมูล และปัญหาอุปสรรคในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าตัวแทนชุมชนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งที่มาของข้อมูล โดยได้สอบถาม/สัมภาษณ์ข้อมูลในแต่ละเรื่องจากบุคคลเพียงคนเดียว 4) **ทบทวนและปรับปรุงข้อมูล** การจัดเวทีประชาคมเพื่อให้สมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้รู้ในชุมชน เพื่อการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล รวมถึงการลงมติเห็นชอบในการใช้ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวได้

5.1.3.2 การจัดการข้อมูลทรัพยากรชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ด้วยการร่วมสำรวจ ร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล ร่วมตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

5.1.2.1.1 ข้อมูลทรัพยากรบ้านนาไต่ ประกอบไปด้วย 1) **ประวัติศาสตร์ชุมชน** ประมาณ พ.ศ. 2508 นายเหล้าเซ็ง แซ่ลีและนายหยั่งหลี่ผิง แซ่ย่างเริ่มตั้งบ้านในบริเวณนี้ พ.ศ. 2508 โดยมีบ้านอยู่ประมาณ 15 หลังคาเรือน ประกอบด้วย ชาวจีน ลาหู่ และลีซอ โดยในช่วงนั้นมีการทำเกษตรแบบยังชีพ โดยมีการปลูกข้าวนา ข้าวไร่ ถั่วเหลือง งามา ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดข้าวเหนียว (สำหรับบริโภคและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน) 2) **ทรัพยากรทางวัฒนธรรม** ประกอบไปด้วย ศาลเจ้าเมือง วัดผุดผ่องพรหมธรรมาราม พระธาตุก่อเมือง ศาลเจ้าเมือง (ในหมู่บ้าน)/ศาลเทวดา โรงเรียนเจียงฉวินวิทยา หมอสมุนไพร ช่างตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ บ้านจักสาน ข้าวแคบ จักสานจากหญ้าคา นวดแผนโบราณ บ้านไต่ใหญ่ ทอผ้าไทยเขิน 3) **ทรัพยากรธรรมชาติ** วิถีชีวิตการจับปลาแม่น้ำ ชาติพันธุ์ไทยใหญ่ที่อาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำคำ มีวิถีในการจับปลาแม่น้ำ สัตว์น้ำที่ได้จากแม่น้ำ มีทั้งปลา ปู แมลง ที่สามารถนำมาปรุงเป็นอาหาร ได้โดยใช้อุปกรณ์จับปลา ได้แก่ สวิง (ซอน) ซ้อง (แปม) และยังเป็นแหล่งอาหารประเภทพืชอาหาร ที่มีตามฤดูกาลต่างๆ เช่น ผักกูด เป็นต้น 4) **ประเพณี/วิถี/ความเชื่อ** ประกอบไปด้วย การแสดงกาจอมเพลง (รำประกอบเพลงไทยใหญ่) รำวง

ไทยใหญ่ เครื่องดนตรีไทยใหญ่ 5) อาหารไทยใหญ่ ตามฤดูกาลเนื่องจากขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่นำมาปรุงอาหาร

5.1.3.1.2 ข้อมูลทรัพยากรบ้านโป่งไฮ ประกอบไปด้วย 1) **ประวัติศาสตร์ชุมชน** บ้านอาฮาโป่งไฮ ตั้งอยู่หมู่ที่ 21 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เดิมที่ได้ปักหลักอยู่ที่ประเทศพม่า ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2472 ได้ทำการอพยพมาในประเทศไทย มีทั้งหมด 18 ครอบครัว 2) **ทรัพยากรธรรมชาติ** เช่น จุดชมนก ถ้ำค้างคาว พืชอาหาร พืชสมุนไพร พืชใช้สอย และพืชไม้ประดับ ตามฤดูกาล 3) **ทรัพยากรทางวัฒนธรรม** ได้แก่ จักสาน อุปกรณ์ดักสัตว์ ตำข้าวปึก การปั่นฝ้าย อุปกรณ์ทอผ้าเดิม การทอผ้า สีมัด กิจกรรมเรียนรู้วิถีถิ่นอยู่กับป่า 4) **อาหารอาฮา (คริสต์)** ที่มีตามฤดูกาลต่างๆ

5.1.3.1.3 ข้อมูลทรัพยากรบ้านห้วยกระ ได้แก่ 1) **ประวัติศาสตร์ชุมชน** ต้นกำเนิดอาฮามาจากธิเบต เรียกว่า “ดั่งเบอนะ” ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่รู้ว่าตระกูลอะไร แต่เพิ่งเริ่มแบ่งตระกูลที่สืบสองป็นนา ถิ่นเดิมของ (บ้านเก่า) คือ ออลอนายอาโล๊ะ ย้ายเข้ามาตอนอายุได้ 26 ปี (ถ้ายังมีชีวิตอยู่เท่ากับ 80 ปี) (ประมาณปี 2536) สาเหตุที่ย้ายมาจากบ้านปางหนุ่น (เทอดไทย) ด้วยเหตุว่าที่นั่นอุดมสมบูรณ์มากกว่า 2) **ทรัพยากรทางวัฒนธรรม** ประกอบไปด้วย ประตูลี/ประตูลีบ้านศาลเจ้าอาฮา ลานโล่ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ ประเพณีลูกข่าง เครื่องดนตรีอาฮา บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ลายผ้าโบราณ จักสานหวาย การละเล่นสะบ้า เครื่องดนตรีทำมือ 3) **ทรัพยากรธรรมชาติ** ในชุมชนยังมีการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณธรรมชาติ เช่น เป็นอาหาร เป็นยาสมุนไพร เป็นพืชใช้สอย ซึ่งยังมีภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณอยู่มากในชุมชน รวมถึงยังมีจุดชมวิวและลำธารที่เป็นแหล่งอาหารของชุมชน เช่น พืชผัก และปลาเล็กๆ 4) **อาหารอาฮา (พุทธ)** เป็นอาหารตามฤดูกาลเช่นกัน

5.1.3.1.4 ข้อมูลทรัพยากรชมรมชีวิตวิถี 1) บทบาทของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตต่อการท่องเที่ยว ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นสถาบันการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนให้นักเรียนและนักศึกษา ได้ลงมือปฏิบัติจริง ปัจจุบันมีกลุ่มฐานอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มด้านงานบริการ ประกอบไปด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มอาหาร (2) กลุ่มสถานที่ (3) กลุ่มการแสดง (4) กลุ่มที่พัก (5) กลุ่มอ้อมทรัพย์ ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จึงมีบทบาทสำคัญ เนื่องจากมีบุคลากร รวมถึงนักเรียนและนักศึกษา ที่มีประสบการณ์ในงานด้านการให้บริการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่แล้ว แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านการให้บริการที่สามารถดูแลแขกผู้มาเยือนได้ ดังนั้น ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต จึงมีบทบาทสำคัญต่อการท่องเที่ยวที่กำลังจะเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในพื้นที่ และยังสามารถให้บริการด้านที่พัก และอาหารให้กับนักท่องเที่ยวได้ อีกทั้งยังสามารถเป็นศูนย์กลางของการประสานงานนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีบุคลากรครูที่มีความรู้ความสามารถในด้านการสื่อสารได้เป็นอย่างดี 2) **ประวัติความเป็นมาของชมรมชีวิตวิถี** โครงการชีวิตวิถีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นโครงการความร่วมมือ

กับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ศูนย์ฯ ได้ดำเนินการโครงการในกิจกรรมครบทุกๆ ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการเกษตร เช่น การปลูกผักสวนครัว และการปลูกพืชสมุนไพรแบบปลอดภัย (2) ด้านการปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน เป็นต้น (3) ด้านการประมง เช่น การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก (4) การจัดการสิ่งแวดล้อม มีการนำอึเอ็มขยายมาใช้ในการบำบัดน้ำเสีย รถพืชม และเลี้ยงสัตว์ เป็นการทำการเกษตรแบบเกื้อกูลในฟาร์มเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาที่ยังคงมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับงานพัฒนาด้านอื่นๆ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน แก่นำศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตจึงได้พัฒนางานด้านการท่องเที่ยวขึ้นในปี 2559 จัดตั้งขึ้นในรูปแบบของชมรมชีวิตวิถี โดยมีบุคลากรและนักเรียน/นักศึกษาเป็นแกนนำในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของศูนย์ฯ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรู้และทักษะให้กับบุคลากรและนักเรียน/นักศึกษา ได้ร่วมเรียนรู้และฝึกทักษะปฏิบัติจริง อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้มีรายได้เสริมจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอีกด้วย 3) **ทรัพยากรชมรมชีวิตวิถี** ประกอบไปด้วย 4 ฐานเรียนรู้ ได้แก่ (1) ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (2) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิตวิถี 1 ปุ๋ยอินทรีย์ที่มีเป้าหมายเพื่อผลิตผักและอาหารปลอดสารพิษ (3) ฐานเรียนรู้บ้านชีวิตวิถี 2 มีสมุนไพรหลากหลายสายพันธุ์ เป็นแหล่งผลิตสมุนไพรปลอดสารพิษในตำบลแม่สะลองโน (4) ฐานเรียนรู้เส้นทางศึกษาธรรมชาติแม่น้ำคำ เป็นการศึกษาคุนภาพน้ำในแม่น้ำคำโดยใช้แมลงน้ำเป็นตัวชี้วัด

5.1.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ได้ทรัพยากรชุมชนที่มีอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนมาเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งควรได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ บริษัททัวร์ที่ให้บริการทัวร์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหลัก องค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว และตัวแทนสื่อ ซึ่งจะช่วยให้สามารถทราบถึงศักยภาพของจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนว่าสามารถตอบโจทย์ผู้ที่เกี่ยวข้องได้หรือไม่

5.1.4.1 การประเมินศักยภาพจุดสนใจทางการท่องเที่ยว ทีมวิจัยได้จัดกิจกรรมทัวร์นำร่อง ซึ่งได้เชิญผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาขึ้น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต 2) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ 3) กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ และ 4) ชมรมชีวิตวิถี โดยได้เชิญผู้ประเมินใน 3 ลักษณะ ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวแทนองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและสื่อ บริษัททัวร์ที่เน้นขายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 13 ราย สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้ 1) **บ้านนาโต** ผลการศึกษาทัศนคติของผู้ประเมินที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านนาโต พบว่า ในภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรม

ท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.92, 2.85, 2.77, 2.54, และ 2.46) ไม่ว่าจะเป็น การทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ ร้างไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเขิน วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา และการตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ ตามลำดับ หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ **(1) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ได้แก่ ทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร ร้างไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเขิน วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ การตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ **(2) กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.75) ได้แก่ ทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ สมุนไพร ร้างไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเขิน วิธีหาอาหารในแม่น้ำคำ **(3) กลุ่มบริษัททัวร์** พบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.71 และ 2.57) ไม่ว่าจะเป็น การทำขนมต่ง อาหารไทยใหญ่ วิธีหาอาหารในลำน้ำ แม่คำ วัด - พระธาตุ - ศาลเทวดา สมุนไพร ร้างไทยใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ทอผ้าไทยเขิน และการตัดเย็บผ้าไทยใหญ่ ตามลำดับ

2) บ้านโป่งไฮ ภาพรวมผู้ประเมินมีทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 2.85, 2.77, 2.75 และ 2.69) ไม่ว่าจะเป็น อาหารอาข่า ข้าวปุก เส้นทางป่าอนุรักษ์ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก และปั่นฝ้าย - ทอผ้า ตามลำดับ อีกส่วนหนึ่งผู้ประเมินมีทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “พอใช้” (ค่าเฉลี่ย 2.09) คือ ถ้ำค้างคาว หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ **(1) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.67 และ 2.33) ได้แก่ อาหารอาข่า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า เส้นทางป่าอนุรักษ์ และถ้ำค้างคาว **(2) กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.75 และ 2.50) ได้แก่ เส้นทางป่าอนุรักษ์ อาหารอาข่า ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ระลึก **(3) กลุ่มบริษัททัวร์** พบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ถ้ำค้างคาว เส้นทางป่าอนุรักษ์ อาหารอาข่า ข้าวปุก ปั่นฝ้าย - ทอผ้า และผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ตามลำดับ

3) บ้านห้วยกระ ภาพรวมผู้ประเมินมีทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.92, 2.85, 2.54, 2.50 และ 2.38) ไม่ว่าจะเป็น เล่นสบบ้า ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล่ชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ การแสดงกระทิงไม้ไผ่ อาหารอาข่า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ปักผ้า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และจักสาน ตามลำดับ หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ **(1) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.57 และ 2.43) ได้แก่ ชิงช้าสวรรค์ เล่นสบบ้า ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ประตูลูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล่ชิงช้า ปักผ้า การแสดงกระทิงไม้ไผ่ อาหารอาข่า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และจักสานหวาย ตามลำดับ **(2) กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะคิดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ

“ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.75 และ 2.50) ได้แก่ ประตูปูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้ชิงช้า เล่นสบบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก ชิงช้าสวรรค์ อาหารอาข่า และจักสานหวาย ตามลำดับ (3) **กลุ่มบริษัททัวร์** พบว่า ทักษะการติดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ประตูปูบ้าน - ศาลเจ้า - ลานโล้ชิงช้า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ เล่นสบบ้า อาหารอาข่า ชิงช้าสวรรค์ และการแสดงกระทงไม้ไผ่ ตามลำดับ (4) **ชมรมชีววิถี** ภาพรวมผู้ประเมินมีทัศนคติต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 2.85, 2.77, 2.62 และ 2.38) ไม่ว่าจะเป็น อาหารจากฟาร์ม แปลงผัก (เก็บผัก) บ้านชีววิถี 2 บ้านชีววิถี 1 และฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่) หากจำแนกตามกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ (1) **กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการติดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 3.00, 2.86, 2.71 และ 2.43) ได้แก่ แปลงผัก (เก็บผัก) อาหารจากฟาร์ม บ้านชีววิถี 2 และบ้านชีววิถี 1 ตามลำดับ (2) **กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ** ผลการศึกษาพบว่า ทักษะการติดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม (ค่าเฉลี่ย 3.00 และ 2.75) ได้แก่ บ้านชีววิถี 1 บ้านชีววิถี 2 อาหารจากฟาร์ม ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่) และแปลงผัก (เก็บผัก) (3) **กลุ่มบริษัททัวร์** พบว่า ทักษะการติดต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” (ค่าเฉลี่ย 2.50) ไม่ว่าจะเป็น ฐานเรียนรู้ไก่ไข่ (เก็บไข่) บ้านชีววิถี 1 และบ้านชีววิถี 2 ตามลำดับ

5.1.4.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการประเมินศักยภาพด้านจุดสนใจของชุมชน ผู้เชี่ยวชาญแต่ละด้านได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้ 1) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต** สำหรับบ้านนาโต สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** ควรส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลทรัพยากรเพิ่มเติม เพื่อใช้ในการบอกเล่าเรื่องราวให้ผู้มาเยือนรับรู้เข้าใจและเข้าถึงวัฒนธรรมไทยใหญ่มากขึ้น เช่น เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและการนำไหว้พระขอพร ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้าถึงความศรัทธาของชุมชนได้ (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** (2.1) พัฒนาผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าไทยใหญ่ที่สามารถจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ (2.2) การทอผ้าไทยเงินควรมีการส่งเสริมให้มีผู้ทอผ้ามากขึ้น จะเป็นที่น่าสนใจมากกว่ามีเพียงรายเดียว (2.3) ควรส่งเสริมการพัฒนากิจกรรมเด่นที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวด้านวิถีการหาอาหารในแม่น้ำคำน่าสนใจดีมาก ทำให้สนุกสนาน 2) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ** สำหรับบ้านโป่งไฮ สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** ควรส่งเสริมการพัฒนาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรให้มากขึ้นเพราะเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอย่างมาก เช่น การแนะนำขั้นตอนการปั่นฝ้าย การแนะนำอุปกรณ์และการทอผ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลพืชพรรณที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ระหว่างเดินศึกษาธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวต่างชาติค่อนข้างให้ความสนใจมาก รวมถึงการแนะนำอาหารให้นักท่องเที่ยวทราบถึงที่มาของอาหาร (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** (2.1) การนำชมถ้ำควรพิจารณาประเภทของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมทั้งในด้านความสนใจและความสามารถในการ

การเข้าถึงสถานที่ (2.2) พัฒนาการออกแบบอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งควรต้องระมัดระวังและเตรียมอาหารกลางที่ใครก็สามารถทานได้ เช่น หมู/ไก่ทอด ไช้ต้ม/เจียวที่ไม่มีส่วนผสมอื่นๆ และควรคำนึงถึงความพอเพียงของอาหารกลางเนื่องจากการเดินป่าค่อนข้างมีระยะทางไกลพอสมควร หากนักท่องเที่ยวรับประทานได้เพียงอย่างเดียวอาจทำให้ไม่เพียงพอ 3) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ** สำหรับบ้านห้วยกระ สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** (1.1) ควรส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของตนเอง เนื่องจากเป็นจุดสนใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจที่การท่องเที่ยวไม่ใช่กิจกรรมที่ทำขึ้นเพื่อหวังผลเชิงพาณิชย์ (1.2) ควรพัฒนาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับเบื้องหลังของผู้รู้ด้านการจักสานหวาย และข้อมูลด้านอาหารที่มีไว้บริการ รวมถึงความเป็นมาของชิงช้าสวรรค์ ความเป็นมาและการละเล่นสะบ้า และความเป็นมาของการแสดงกระทงไม้ไผ่และความหมาย 2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** (2.1) ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น จักสานหวาย (2.2) ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม เช่น ชิงช้าสวรรค์ การละเล่น และการแสดงกระทงไม้ไผ่ รวมถึงการลงมือทำด้วยตนเอง เช่น สอนจักสานหวาย ซึ่งอาจเป็นสิ่งของเล็กๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถนำกลับไปใช้ได้ (2.3) อาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติควรต้องระมัดระวัง และควรเตรียมอาหารกลางที่ทุกคนสามารถทานได้ เช่น หมู/ไก่ทอด 4) **ชมรมชีวิตวิถี** สำหรับชมรมชีวิตวิถี สิ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** (1.1) ควรมีการพัฒนาข้อมูลในแต่ละจุดนำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฐานเรียนรู้ไถ่ไข ที่ยังมีการให้ข้อมูลน้อย (1.2) การนำเสนอข้อมูลโดยเยาวชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ดังนั้น ควรส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ให้มากขึ้น (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** (2.1) ฐานเรียนรู้ไถ่ไข ควรเตรียมพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้ทั่วถึง อาจสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ให้อาหาร เก็บไข่ไถ่ หรือนำผลผลิตที่ได้จากแต่ละฐานไปปรุงอาหารด้วยตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว (2.2) การพัฒนาจุดสนใจที่เป็นพืชหรือสัตว์อื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อสร้างความหลากหลายให้กับกิจกรรมมากขึ้น

5.2 อภิปรายผล

จากการสรุปผลการศึกษาและพัฒนาเกี่ยวกับศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตบริการศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโตอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) อัตลักษณ์ทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน และ 4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ทุกชุมชนประกอบอาชีพส่วนใหญ่ คือ เกษตรกร พบว่า 1) **บ้านนาโต** มีประชากร 892 คน เป็นชาติพันธุ์ไทยใหญ่ อาข่า จินยูนนาน ลาหู่ และลีซอ นับถือผีแบบดั้งเดิม ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ จะเห็นได้ว่า พื้นฐานชุมชนเป็นชาติพันธุ์ ที่มีอาชีพหลักคือ เกษตรกร และมีความหลากหลายทางศาสนาที่นับถือ โดยบ้านนาโตมีหลากหลายชาติพันธุ์ เพราะพื้นที่บ้านนาโตเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนในเขตนั้น 2) **บ้านโป่งไฮ** มีประชากร 1,260 คน เป็นชาติพันธุ์อาข่า นับถือศาสนาคริสต์ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยมีสาเหตุมาจากการขาดผู้นำทางจิตวิญญาณ (ดั้งเดิมคือ นับถือบรรพบุรุษ) จึงทำให้ต้องเปลี่ยนศาสนามานับถือคริสต์เป็นส่วนใหญ่ 3) **บ้านห้วยกระ** มีประชากร 827 คน เป็นชาติพันธุ์อาข่า และลาหู่ ประกอบด้วย 4 ศาสนาคือ ศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ นับถือบรรพบุรุษ และจินยูนนาน จะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะมีเพียง 2 ชาติพันธุ์ แต่ศาสนาที่ชุมชนนับถือมีความหลากหลายมาก แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ โดยมีสาเหตุมาจากการขาดผู้นำทางจิตวิญญาณเช่นกัน โดยลักษณะของชุมชนมีหลายหย่อมบ้าน แต่หย่อมบ้านของอาข่า จะมีผู้นำทางจิตวิญญาณของหย่อมบ้านตนเอง ดังนั้น หากหย่อมบ้านไหนขาดผู้นำทางจิตวิญญาณ ก็จะส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงศาสนา ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมอาข่าด้วยเช่นกัน 4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** เป็นสถานศึกษาบนพื้นที่สูงที่เปิดโอกาสทางการศึกษาทั้งในระดับปวช. และ ปวส. ซึ่งนักเรียนและนักศึกษาทั้งหมดเป็นชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในชุมชนโดยรอบ ซึ่งเปิดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี 2549 ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียนและนักศึกษารวม 39 ราย แสดงให้เห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในความสนใจของเยาวชนในพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่มีเป้าหมายเพื่อไปทำงานในต่างประเทศจึงทำให้เยาวชนมักจะละทิ้งถิ่นฐานไปทำงานต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ โดยได้รับโอกาสจากบริษัทจัดหางานเข้ามาในพื้นที่เพื่อจัดหาแรงงานไปทำงานยังต่างประเทศ

5.2.2 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว ได้มาจากการคัดเลือกจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว และนำไปสู่การหาแนวทางการพัฒนาเป็นสินค้าที่ระลึก ซึ่งแต่ละชุมชน มีจุดสนใจทางการท่องเที่ยวและอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังแสดงในตารางด้านล่าง

จากการกำหนดอัตลักษณ์โดยชุมชน พบว่า

1) **บ้านนาโต** ชาติพันธุ์ไทยใหญ่ มีวิถีชีวิตพุทธที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย และมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก จุดสนใจส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ 1) วิถีชาวพุทธ เช่น วัด -

พระธาตุ – ศาลเจ้าบ้านเจ้าเมือง 2) วิถีท้องถิ่น เช่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติตามวิถีชีวิตแม่น้ำคำ หมอสมุนไพร การแสดง อาชีพท้องถิ่น **ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก** คือ กระเป๋าผ้าขนาดเล็ก โดยใช้การตกแต่งด้วยลายผ้าจากภูมิปัญญาไทยเขิน ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวบ้านนาโต และยังเป็นจุดนำชมเพื่อการท่องเที่ยวอีกด้วย

ตารางที่ 7 อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของชุมชน

อัตลักษณ์	อัตลักษณ์ชุมชน			
	บ้านนาโต (ไทยใหญ่)	บ้านโป่งไฮ (อาข่า)	บ้านห้วยกระ (อาข่า)	ศูนย์การเรียนรู้บ้าน นาโต (เยวชน)
1) จุดสนใจทางการ ท่องเที่ยว	- วิถีพุทธ - วิถีท้องถิ่น	- ศึกษาธรรมชาติ แหล่งอาหาร ท้องถิ่น - ภูมิปัญญาการ ทอผ้าดั้งเดิม	- วิถีความเชื่ออาข่า - การละเล่นดั้งเดิม	- วิถีเกษตรยั่งยืน
2) ผลิตภัณฑ์ที่ ระลึก	- กระเป๋าผ้าเล็ก ตกแต่งลายโดย ผ้าทอไทยเขิน	- สร้อยข้อมือที่ทำ จากลูกเดือย	- พวงกุญแจหมอน ใบชาแห้ง ปัก ผ้าลายอาข่า	- ไช้แดงหุ้มด้วย ฝ้ายถักสำหรับ ห้อย/แขวนได้

2) **บ้านโป่งไฮ** เป็นชาติพันธุ์อาข่า ซึ่งแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงศาสนา นอกจากจะมีทรัพยากรป่าที่อุดมสมบูรณ์แล้ว ยังคงมีร่องรอยวัฒนธรรมอาข่าหลงเหลืออยู่ จุดสนใจสำหรับการท่องเที่ยวจึงประกอบไปด้วย 1) เส้นทางป่า 2) ภูมิปัญญาการทอผ้าดั้งเดิม เช่น การปั่นฝ้าย – ทอผ้า สร้อยข้อมือที่ทำจากลูกเดือย ซึ่งสามารถหาได้จากธรรมชาติตามลำห้วย ซึ่งมีสมาชิกชุมชนบางรายผลิตสร้อยข้อมือลูกเดือยเพื่อขายอยู่แล้ว

3) **บ้านห้วยกระ** เป็นชาติพันธุ์อาข่า แต่ส่วนใหญ่ยังคงนับถือบรรพบุรุษแบบดั้งเดิมอยู่ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก จุดสนใจสำหรับการท่องเที่ยวประกอบไปด้วย 1) วิถีความเชื่ออาข่า เช่น ประตูล้อมบ้าน – ศาลเจ้า – ลานโล้งชิงช้า ชิงช้าสวรรค์ บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ 2) การละเล่นดั้งเดิม คือ เล่นสะบ้า การแสดงกระทงไม้ไผ่ **ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก** คือ พวงกุญแจ โดยใช้ผ้าที่มีลายปักของอาข่า และภายในยัดด้วยใบชาตากแห้ง

4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** ได้คัดเลือกฐานเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องจากฐานเรียนรู้ด้านการเกษตรที่มีอยู่แล้ว โดยมุ่งเน้นการแสดงให้เห็นวิถีเกษตรยั่งยืน เช่น 1) การเลี้ยงไก่ไข่ 2) การใช้จุลินทรีย์เพื่อการผลิตพืชและเลี้ยงสัตว์ 3) การสกัดสารกำจัดศัตรูพืชจากสมุนไพรธรรมชาติ 4) การศึกษาแมลงชีวทัศน์คุณภาพน้ำในแม่น้ำคำ **ผลิตภัณฑ์ที่ระลึก** คือ การทำไช้แดงหุ้มด้วยฝ้ายถัก ย้อมสีไขจากรากพืชธรรมชาติ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า ที่เชื่อว่าการให้ไช้แดงหมายถึงการมอบความโชคดีให้

5.2.3 ศักยภาพทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากตารางด้านล่างแสดงให้เห็นลักษณะของทรัพยากรชุมชน ที่มีความแตกต่างกันตามลักษณะพื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 8 ลักษณะทรัพยากรชุมชน

ข้อมูลทรัพยากรชุมชน	ลักษณะทรัพยากร			
	บ้านนาโต (ไทยใหญ่)	บ้านโป่งไฮ (อาข่า)	บ้านห้วยกระ (อาข่า)	ศูนย์การเรียนรู้บ้าน นาโต (เยาขวน)
1) ประวัติศาสตร์ชุมชน	- ตั้งถิ่นฐาน ปีพ.ศ. 2508	- ตั้งถิ่นฐาน ปีพ.ศ. 2472	- ตั้งถิ่นฐาน ปีพ.ศ. 2536	- ก่อตั้ง ปีพ.ศ. 2549
2) ทรัพยากรทาง วัฒนธรรม	- ทอผ้า จักสานไม้ ไผ่ - การแสดง - ภูมิปัญญาด้าน สมุนไพร - อาหารท้องถิ่น - อาชีพตัดเย็บผ้า ไพคา ทำข้าว แคบ	- ปั่นฝ้าย ทอผ้า - การแสดง - ภูมิปัญญา อุปกรณ์ดักสัตว์ - อาหารท้องถิ่น	- ปักผ้า - จักสานหวาย - การแสดง - การละเล่นสะบ้า - อาหารท้องถิ่น	- การแสดง เกี่ยวกับชาติพันธุ์ ของเยาขวน
3) ทรัพยากรธรรมชาติ	- วิธีการอาหาร ตามแม่น้ำคำ	- ป่าอนุรักษ์ แหล่ง อาหารของชุมชน		- วิถีเกษตรแบบ ยั่งยืน - องค์ความรู้ด้าน แมลงน้ำ ตัวชี้วัด คุณภาพน้ำ
4) ประเพณี/วิถี/ความ เชื่อ	- ศาลเทวดา - งานบุญ		- ปีใหม่อาข่าใน รอบปี - ประตู่ผี (หมู่บ้าน)	

1) บ้านนาโต มีทรัพยากรชุมชนที่น่าสนใจครบทุกด้าน แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีความหลากหลายของทรัพยากร ซึ่งสามารถนำไปเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบ

2) **บ้านโป่งไฮ** มีทรัพยากรที่ชุมชนได้รื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อการท่องเที่ยว คือ การปั่นฝ้าย และการทอผ้าแบบดั้งเดิม เนื่องจากปัจจุบันไม่มีบ้านใดทอผ้าในลักษณะนี้แล้ว ทรัพยากรที่น่าสนใจอีกแห่งคือ ป่าอนุรักษ์ ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งหมู่บ้านเก่าของชุมชน แต่เนื่องจากปัญหาความไม่ปลอดภัยของพื้นที่ติดชายแดน ชุมชนจึงอพยพมายังที่อยู่ปัจจุบัน และร่วมกันอนุรักษ์ป่าในพื้นที่บริเวณนั้น ซึ่งมีขนาดพื้นที่กว่า 2,000 ไร่ จึงเป็นแหล่งอาหารสำหรับคนในชุมชนกระทั่งปัจจุบัน ส่วนด้านประเพณีของชุมชนไม่มีประเพณีดั้งเดิมให้เห็นแล้วในปัจจุบัน เนื่องจากสูญเสียผู้นำทางจิตวิญญาณ ทำให้ประเพณีต่างๆ ไม่มีผู้นำกิจกรรมและพิธีกรรมจึงเปลี่ยนศาสนานามานับถือศาสนาคริสต์แทน

3) **บ้านห้วยกระ** มีทรัพยากรที่น่าสนใจทางด้านวัฒนธรรมมาก เนื่องจากยังมีผู้นำทางจิตวิญญาณ จึงทำให้ยังมีการสืบทอดประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญ เช่น ประเพณีปีใหม่อำขา ซึ่งมีพิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวข้องกับประตูป่า และมีการสืบทอดปีใหม่ 12 ครั้งในรอบปี ที่สามารถยึดเหนี่ยวคนในชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แต่ก็มีวัฒนธรรมบางอย่างที่เริ่มเลือนหายไป ดังนั้นชุมชนจึงร่วมกันรื้อฟื้นการเล่นสะบ้า เพื่อการจัดการท่องเที่ยว

4) **ศูนย์การเรียนรู้บ้านนาโต** มีทรัพยากรที่น่าสนใจคือ วิธีการเกษตรที่มีจุดเด่นคือ การทำเกษตรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการผลิตพืชและสัตว์แบบเกื้อกูลกัน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

5.2.4 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

5.2.4.1 การประเมินศักยภาพจุดสนใจทางการท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ กลุ่มองค์กรท่องเที่ยวและสื่อ และกลุ่มบริษัททัวร์ แสดงทัศนคติต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยวดังนี้

- 1) **บ้านนาโต** มีความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม
- 2) **บ้านโป่งไฮ** ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ยกเว้น ถ้ำค้างคาว อยู่ในระดับ “พอใช้”
- 3) **บ้านห้วยกระ** มีความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม
- 4) **ชมรมชีวิวิถี** มีความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับ “ดี” ทุกกิจกรรม

5.2.4.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้

- 1) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านนาโต** ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ (1) ด้านข้อมูลทรัพยากร (2) ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว เช่น เสื้อผ้าไทยใหญ่ และการส่งเสริมให้มีผู้ทอผ้ามากขึ้น (2.3) ควรส่งเสริมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว

2) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโป่งไฮ** ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่

- (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** เช่น การแนะนำขั้นตอน ข้อมูลพืชพรรณและการใช้ประโยชน์ อาหาร
- (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** ควรพิจารณาด้านความสนใจและความสามารถในการเข้าถึงสถานที่ และควรคำนึงถึงความพอเพียงของบริการ

3) **กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ** ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** เช่น ประวัติความเป็นมา เบื้องหลังของผู้รู้ (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ และส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม การลงมือทำด้วยตนเอง การบริการอาหารกลางที่

4) **ชมรมชีววิถี** ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ได้แก่ (1) **ด้านข้อมูลทรัพยากร** โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลโดยเยาวชน (2) **ด้านผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว** ควรเตรียมพื้นที่ให้สามารถเข้าชมได้ทั่วถึง สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว การพัฒนาจุดสนใจอื่นๆ เพิ่มเติม เพื่อสร้างความหลากหลายให้กับกิจกรรมมากขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. **หน่วยงานในพื้นที่** ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมงานประเพณีดั้งเดิมของแต่ละชุมชน เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้กับคนในชุมชน และเพื่อรักษาประเพณีและความเชื่อเพื่อให้รุ่นลูกหลานสามารถสืบทอด สืบสานต่อไปอย่างยาวนาน

2. **สถานศึกษาในพื้นที่** ควรส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของแต่ละชาติพันธุ์ เพื่อการอนุรักษ์และสืบความประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อ ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และยังสามารถสนับสนุนและสืบทอดเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต่อไปในอนาคต

3. **นักวิชาการ** ควรมีการศึกษาต่อยอดงานวิจัย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Agricultural Experiment Station Bulletins. (1949). Care Geneva : World Health Organization, 1980. “สรุปแผนการตลาดการท่องเที่ยวปี 2551” Source: <http://www.krabi.go.th>
- Cohen, J.M. and Uphoff. N.T. (1981). **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation.** Rural Development Committee Center for International Studies. Cornell University.
- Fornaroff , A. (1980). **Community Involvement in Health System for Primary Health Care.** Geneva : World Health Organization.
- Inskeep, Edward.. (1994). **National and Regional Tourism Planning: Methodologies and Case Studies.** London: Routledge.
- Koufman, H. F. (1994). **Participation in Organized Activities in Selected Kentucky Localities.** Lexington, KY: Kentucky. Agricultural Experiment Station, University of Kentucky.
- Richard K. Untermann. (1984). **Accommodating the pedestrian : adapting towns and neighborhoods for walking and bicycling.** New York : Van Nostrand Reinhold.
- Rubenstein, Harvey M. (1992). **Pedestrian malls, streetscapes, and urban spaces.** New York : Wiley.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2550). **มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว.** ที่มา: http://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/std210550/22/22.htm เข้าถึงวันที่: 20 มีนาคม 2559
- กัลยารัตน์ศิริรัตน์. (2550). **การวางแผนเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัด นครศรีธรรมราช.** วิทยานิพนธ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2548). **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.** กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จุมพล หนีพานิช. (2549). **การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎีและกรณีตัวอย่าง.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2538). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาการพิมพ์.

- ดร.ชนันท์ เอ็มพันธุ์. (2550). การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เดชา บุญค้ำ. (2543). **ต้นไม้ใหญ่ในงานก่อสร้างและการพัฒนาเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2550). การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. ในการประชุมเทศกาลการท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- ธรรมศักดิ์ วิจารณ์สุนทร. (2542). **สรุปผลการสัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัย
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. 2540. **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ Mild Graphic.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). **รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ประหยัด ตะคอนรัมย์. (2544). **แนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษา ตลาดริมน้ำดอนหวาย จังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข
- พจนา สวนศรี. (2546). **เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พยอม ธรรมบุตร. (2548). **เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). **กลวิธี แนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2541). **การจัดการการท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2545). **เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวของไทย**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2550). **โครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2548). **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม โครงการสำรวจสถานะและองค์ความรู้. วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์**. ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มี.ค.2548) หน้า 1-21. สถาบันทำรายการ มบ.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) เข้าถึงวันที่ 1 พฤษภาคม 2560 ที่มา:** <http://www.nesdb.go.th/download/plan12.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **ร่างยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 - 2579)**. เข้าถึงวันที่ 1 พฤษภาคม 2560 ที่มา: <http://www.nesdb.go.th/download/document.pdf>
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- รัชพร จันทรสว่าง. (2546). **ความหมายของนักท่องเที่ยว**. พิมพ์ครั้งที่ 1. ภาควิชารัฐศาสตรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันรัชนี มิ่งมณีนาคิน. **การพัฒนาชนบทไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิภา ศรีระทุ. (2551). **ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน อ.เขาค้อ จ.เพชรบูรณ์**. สารนิพนธ์ ว.ท. ม.. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2547). **การบริหารและการจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง**. กรุงเทพฯ :
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2529). **ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต่อมรดกศิลปวัฒนธรรม**. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ 4 (ฉบับเดือนตุลาคม) : 31-38.
- ศุภลักษณ์ วิริยะสุนน. (2550). **การประมวลองค์ความรู้ สถานภาพและสถานการณ์การท่องเที่ยว โดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2540). **การดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ รายงานผลการดำเนินการเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติไทย.
- สมชาย สนั่นเมือง. (2541). **ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว**. จุลสารการท่องเที่ยว. 17(2), หน้า 25-33

- สายรุ้ง ดินโคกสูง. (2549). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาหาดชบา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่ :โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- สินธุ์ สโรบล. (2551). **ชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: ข้อเสนอเพื่อการปรับตัวของชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวไทย**. จุลสารทางวิชาการอิเล็กทรอนิกส์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ฉบับที่ 3, กรกฎาคม-กันยายน.
- สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. (2551). **การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง**. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อคิน รพีพัฒน์. (2547). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบาย.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). **รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิวัฒน์ ภูริศวรรักษ์. (2553). **การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาพื้นที่ บ้านฝางท่า หมู่ 5 ตำบลวังก้ง อำเภอปรางบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรา อินทจักร. (2550). **ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านศรีดงเย็น ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- อุดร วงษ์ทับทิม และสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุษาวดี พลพิพัฒน์. (2545). **การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน:กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในประเทศไทย**. จุลสารการท่องเที่ยว 21,4 (ตุลาคม- ธันวาคม): 38-48.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ตัวอย่างโปรแกรมทดลองพาเที่ยว

โปรแกรมทดลองพาเที่ยวบ้านนาโต

บ้านนาโต
โปรแกรม 2 วัน

ผู้ประสานงาน : อ้ายสาม 061-3266945

วันที่ 1

- 08.00 รับนักท่องเที่ยวที่จุดนัดพบ ม.ราชภัฏ
- 09.30 กล่าวต้อนรับ แนะนำสมาชิกและเข้าบ้านพักโฮมสเตย์
- 10.00 ให้อาหารชาวบ้านเจ้าเมือง ฟังประวัติความเป็นมาของชุมชนและเที่ยวชมวัด
- 11.00 พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 12.00 เดินเยี่ยมชมวิถีชุมชน จักสาน ยาสมุนไพร เยี่ยมชมสวนผลไม้ นวดรักษา เดินเยี่ยมชมโรงเรียนต่างๆ
- 13.00 พักรับประทานอาหารเย็น
- 18.00 ชมการแสดงประเพณีซอซอ
- 19.00 พักผ่อนตามอัธยาศัย (เข้านอนไม่เกิน 21.00 น.)

วันที่ 2

- 06.00 ตื่นนอนทำภารกิจส่วนตัว
- 06.30 นักท่องเที่ยวร่วมกันเตรียมอาหารเช้า
- 07.00 เตรียมตัวทำกิจกรรม
- 08.00 กิจกรรมหาอาหารแม่น้ำคำ เช่น หาปลา หาแมงป่องน้ำ เก็บผัก
- 09.30 กลับที่พักทำอาหารร่วมกันจากวัตถุดิบที่เก็บมา
- 11.00 พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 12.00 เตรียมเก็บสัมภาระ
- 13.00 เล่นลูกสะบ้า
- 13.30 ให้อาหารชาวบ้านเจ้าเมือง ก่อนเดินทางกลับ
- 14.00 กล่าวอำล่านักท่องเที่ยว เดินทางกลับส่งนักท่องเที่ยว ณ ม.ราชภัฏ

โปรแกรมทดลองพาเที่ยวบ้านโป่งไฮ

บ้านโป่งไฮ	
โปรแกรม 2 วัน	

ผู้ประสานงาน : ครีมี 097-9873612

วันที่ 1 (อาหารอาซา 1 มื้อ)	
07.30	รับประทานอาหารเช้า ณ บ้านเทอดไทย
08.30	ออกเดินทางไปยังบ้านโป่งไฮ
09.15	ตัวแทนบ้านโป่งไฮกล่าวต้อนรับและแนะนำตัว จากนั้นออกเดินทางศึกษาธรรมชาติ ดูถ้ำ ค้างคาว น้ำตก และพักรับประทานอาหารกลางวัน (ห่อข้าวไปทาน)
13.00	ออกเดินทางไปที่กระท่อมระหว่างทางแนะนำสมุนไพรต่างๆ
14.00	นั่งพักระหว่างทาง ณ กระท่อม
15.00	ออกเดินทางต่อไปยังวัดพระธาตุบ้านโป่งไฮ
16.30	เดินทางกลับบ้านเทอดไทย รับประทานอาหารเย็น และกลับเข้าพัก ณ รติกาญจน์รีสอร์ท บ้านเทอดไทย
วันที่ 2 (อาหารอาซา 2 มื้อ)	
07.30	รับประทานอาหารเช้า ณ บ้านเทอดไทย
08.30	ออกเดินทางไปยังบ้านโป่งไฮ
09.15	เยี่ยมชมวิถีชุมชน คู่มือการปักผ้า ลองใส่ชุดชนเผ่าถ่ายรูป
11.00	ออกเดินทางเยี่ยมชมคู่มือวิถีชีวิต
12.00	รับประทานอาหารกลางวัน ณ บ้านโป่งไฮ
13.00	เดินชมรอบหมู่บ้าน เช่น คู่มือวิถีชีวิต ตำข้าวบุฟัก ตำข้าวเปลือก
16.00	ประชุมสรุปกิจกรรมร่วมกับชุมชน
17.00	รับประทานอาหารเย็น ณ บ้านโป่งไฮ พร้อมชมการแสดงเต้นกระบอกไม้ไผ่ของอาซา
18.00	เดินทางกลับที่พัก ณ รติกาญจน์รีสอร์ท บ้านเทอดไทย พักผ่อนตามอัธยาศัย

โปรแกรมทดลองพาเที่ยวบ้านห้วยกระ

บ้านห้วยกระ
โปรแกรม 2 วัน

ผู้ประสานงาน : อาเหยอะ 093-1918678

วันที่ 1

- 13.00 กล่าวต้อนรับโดยตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยกระ
- 13.30 เดินทางศึกษาวัฒนธรรมชนเผ่าอาข่าในสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น ประตูล้อมบ้าน ศาลเจ้าอาข่า ไหล่ชิงช้า บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
- 17.00 ประชุมสรุปกิจกรรมกับชุมชนและทีมงาน ณ บ้านห้วยกระ
- 17.45 เข้าที่พัก ณ รติกาญจน์รีสอร์ท บ้านเทอดไทย และรับประทานอาหารเย็น ณ บ้านเทอดไทย

วันที่ 2

(อาหารอาข่า 1 มื้อ อาหารลาหู่ 1 มื้อ)

- 07.30 รับประทานอาหารเช้า ณ บ้านเทอดไทย
- 08.30 ออกเดินทางไปยังบ้านห้วยกระ
- 09.15 ตัวแทนบ้านห้วยกระกล่าวต้อนรับและแนะนำตัว จากนั้นออกเดินทางเดินทางเข้าป่าศึกษาสมุนไพรท้องถิ่นและชมธรรมชาติโดยชนเผ่าอาข่า (รับประทานอาหารในป่า)
- 13.00 ศึกษาวัฒนธรรมชนเผ่าลาหู่ เช่น ตีมีด จักสาน เรียนรู้พิธีกรรมทางศาสนา ศาลเจ้าลาหู่
- 15.30 เล่นสื่บาร่วมกัน
- 17.00 รับประทานอาหารเย็นบ้านลาหู่ พร้อมประชุมสรุปกิจกรรมกับชุมชน
- 18.00 เดินทางกลับที่พัก ณ รติกาญจน์รีสอร์ท บ้านเทอดไทย
- 18.45 ทีมงานประชุมสรุปกิจกรรม ณ บ้านเทอดไทย

ภาคผนวก ข แบบเก็บข้อมูล

แบบเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

พิกัด:	ภาพ:
ชื่อสามัญ:	ชื่อวิทยาศาสตร์:
ช่วงเวลาที่พบเห็นได้:	
ลักษณะเฉพาะ:	☐ ไม้ยืนต้น ☐ ไม้พุ่ม ☐ ไม้ล้มลุก ☐ ไม้เถาวัล ☐ กาฝาก ☐ เปรียน
การใช้ประโยชน์:	☐ อาหาร ☐ สมุนไพร ☐ ประดับ ☐ ใช้สอย
วิธีใช้ประโยชน์:	☐ ผล ☐ ใบ ☐ ยอด ☐ เปลือก ☐ ราก ☐ หัว

แบบเก็บข้อมูลทรัพยากรด้านวัฒนธรรม

พิกัด:	ภาพ:
ชื่อท้องถิ่น:	
ผู้ให้ข้อมูล:	
ช่วงเวลาที่พบเห็นได้:	
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง:	
ลักษณะ/วิธีการ/พิธีกรรม:	
ความสำคัญ/ความเชื่อ:	